

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Φ
ἀριστεύς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΛΩΡΙΤΟΥ Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ
ΣΤΕΛΙΟΥ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗ Ὀντάστιχα.
ΕΡΡΙΚΟΥ ΧΑΓΓΕ Ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ γυρισμοῦ, ὑπὸ Παύλου Γρεντοῦ.
ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Ἀπὸ τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως.
ΙΟΥΔΙΟΥ ΕΣΣΛΙΝ Ἀρχαῖες ζωγραφίαι, Δελφοί, Ἐλευσίς.
ΒΑΛΕΡΙΟΥ ΣΤΑΗ Τὸ Β' ἀνὰ τὰς Νήσους καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν ταξείδιον τῶν συνέδρων.
CHARLES DIEHL Ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, τέλος.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ, ὑπὸ Α. Σ. Ἀρβανιτοπούλου.
ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ Φιλολογικὴ Ζωή: Τὰ Μαῦρα Κρῖνα.
ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ Ἐπιστημονικὴ Ζωή: Οἱ κώδικες τῆς Ἀδριανουπόλεως κλπ.
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ὑπὸ
ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ Γελοιογραφικὴ Σελίς.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ Ἀπὸ τὰ Μαῦρα Κρῖνα Α. Σημηριώτη. — Τὰ «Ἠλύσια». — De Profundis ὑπὸ Οὐάιλντ. — Τὸ νέον ἔργον τοῦ Σαμάρα. — Ὁ Μπαϊκλιν ἐπικρινόμενος. — Ἀρχαιολογικά. — Διάφορα. — Δημοσιεύματα. — Ὀλιγόστιχα. — Νέα Βιβλία.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Γελοιογραφικὴ Σελίς Θ. Ἀννίου, ἐκτὸς τοῦ κειμένου, χρωματιστή. — Ἑλληνικά ταξίδια. — Ἡ Μονὴ Μυρτιά παρὰ τὸν Θέρμον. — Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου. — Ὁ Ἀπόλλων τοῦ Δαυδάου. — Κόρη τῆς Ἀκροπόλεως. — Ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος. — Ὁ Ἀπόλλων τοῦ Ἡγία. — Ὁ Σπινάρις τοῦ Πυθαγόρα.

Ἐκάστον τεῦχος Δρ. 1,20

ΤΙΤΛΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος δρ. 25

" δι' έξ μην. " 13

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος φρ. 25

" δι' έξ μην. " 13

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ, 35, ΟΔΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Αι έγγραφαι λογίζονται άρχόμεναι από 15 Οκτωβρίου ή 15 Δεκεμβρίου.

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται.

Εν τεύχος άποστέλλεται δωρεάν ως δείγμα.

Αγγέλλεται πών νέον βιβλίον, τοδ όποιον άποστέλλονται εις τό γραφείον δύο αντίτυπα.

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΠΛΗΡΟΝΟΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΔΟΣΕΙΣ: Δρ.—Φρ. 5 κατά την έγγραφήν, Δρ.—Φρ. 3 μετά 2 μήνας και ούτω καθεξής μέχρις άποπληρωμής.

— Πάσα αίτησις προς έγγραφήν συνοδεύεται άπαραιτήτως υπό του άντιτίμου εις τραπεζ.

ή ταχ. επιταγήν

προς τόν κ.

ΚΙΜΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΝ

Διευθυντήν των «Παναθηναίων» δδός 'Αριστοτέλους 35, 'Αθήνας.

ή προς την

ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ—ΑΘΗΝΑΣ

Όλα τα τεύχη των προηγουμένων έτών πωλούνται όπεριτιμημένα.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ των «Παναθηναίων» εις όλην την Ρωσίαν δ κ. 'Αναστάσιος Μάλτος. Οδησός rue Pouschkin N° 66.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ εις όλην την Αίgyptον δ κ. Τριαντάφυλλος Τσιτσέλης Βιβλιοπωλείον δ «Ερμής» έναντι του 'Αβερωφίου Γυμνασίον.

ΔΩΡΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Τόμος των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» κομψότατα χάρτοδεμένοι με χρωματιστόν εξώφυλλον. Έκαστος τόμος άποτελείται εκ 400 σελίδων.

Τόμος Α'. (1900) προς Δρ.—Φρ. 6 αντί 13

Τόμος Β'.—ΣΤ'. (1901—3) έκαστος τόμος " " 7 " 13

Τόμος Ζ'.—Η'. (1903—4) " " 9 " 13

Τόμος Θ'.—Ι'. (1904—5). Οι δύο ούτοι τόμοι λογίζονται προς Δρ.—Φρ. 9 έκαστος, μόνον διά τους αγοράζοντας όλην την σειράν. 'Ιδιαιτέρως πωλούνται προς Δρ.—Φρ. 13.

Νικόλαος Γύζης ειδικόν τεύχος των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» αφιερωμένον εις τόν Έλληνα καλλιτέχνην με 26 εικόνας. Δρ.—Φρ. 1 αντί 2.

Διονύσιος Σολωμός τεύχος ειδικόν των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» αφιερωμένον εις τόν έθνικόν ποιητήν με διαφόρους εικόνας. " " 1 " 2.

Τό Λεύκωμα των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» " " 1 " 2.

Τα άνωτέρω άποτελοϋν ωραιότατα δώρα προς οικείους και φίλους.

Αι άνωτέρω τιμαί είναι ελεύθεραι ταχυδρομικών τελών.

Τό τέμμημα των παραγγελιομένων άποστέλλεται μαζί με την παραγγελίαν διά ταχυδρομικής ή τραπεζικής επιταγής.

ΜΗΧΑΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΗΛΙΑ Ι. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

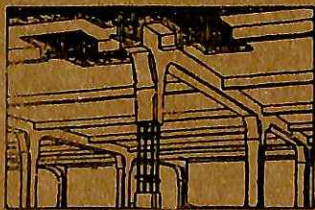
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΟΠΟΙΩΝ

5—ΟΔΟΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ—5

Μελέται και έκτελέσεις μηχανικών και οίκοδομικών έργων.

Έφαρμογή συστήματος Hennebique.

Κατασκευή γεφυρών, α-φλέκτων οίκων, δαπέδων,

στηλών κ.τ.λ. διά σκυροκονιάματος σιδηροπαγοϋς (béton armé) συστήματος Hennebique.

ΜΕΓΑ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ 1900.

Άντιπροσωπεία έν Ελλάδι του έν Παρισίοις οίκου Hennebique.

ΤΑ ΜΕΤΑΞΩΤΑ

ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΡΑΣΤΑΜΑΤΗ

ΗΕΙΩΘΗΣΑΝ 10 ΒΑΣΙΔΙΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΤΙ-

ΜΗΘΗΣΑΝ ΔΙΑ ΧΡΥΣΩΝ ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΙΤΛΩΝ ΤΙΜΗΣ

ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΕΥΡΩΠΗΣ & ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Τα περίφημα ταϋτα μεταξωτά της κ. Σπάρτης Καρασταμάτη, τα ύμνηθέντα εις όλας τας γλώσσας και διαδοθέντα εις όλον τόν κόσμον κατέστησαν περιώνυμα διά την άπαράμιλλον στερεότητά των και την εκ καθαράς και φυσικής μετάξης λεπτεπίλεπτον τέχνην των.

33—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—33

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

“ΡΩΣΙΑ,”

ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 200.000.000 ΔΡ.

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

ΖΩΗΣ—ΠΥΡΟΣ—ΔΥΣΤΥΧΗΜΑΤΩΝ—ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ

—ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΡΕΛΩΝ

Υποκατάστημα έν 'Αθήναις όδός Σταδίου 21

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Κεφάλαιον εταιρικόν 10.000.000.—'Αποθεματικόν 4.700.000.

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ έν Πειραιεί, Πάτραις, Βόλω, Σύρω, Καλάμαις, 'Αλεξανδρεία Χανίοις και 'Ηρακλείω Κρήτης.

Προεξοφλήσεις, εισπράξεις γραμματίων, προκαταβολαί επί χρεωγράφων και έμπορευμάτων Τρεχ/νοι λ/σμοί ήγγυημένοι, Φύλαξις χρεωγράφων, Ένοικίαισις χρηματοκιβωτίων εις ιδιώτας.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ εις χρυσόν ή τραπεζογραμμάτια:

3% εις πρώτην ζήτησιν.—3 1/2% άπόδοσις μετά 6 μήνας.—4% μετά έν έτος.—5% μετά δύο έτη και επékαινα.

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ λειτουργοϋν καθ' έκάστην, προς 4%.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΛΕΞΙΚΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΥ ΧΑΡΤΟΥ ΠΩΜΕΝΑ

ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΗΣ υπό Α. Α. Σακελλαρίου Τόμος 3.	σελ. 4400	δρ. 48
ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ε. Α. Τσακαλώτου	" 780	" 12
ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΙΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ε. Α. Τσακαλώτου	" 872	" 10
ΟΜΗΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Α. Ι. Ολυμπίου	" 360	" 6
ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ν. Κοντοπούλου	" 1087	" 11
ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ν. Κοντοπούλου	" 1100	" 11
ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ι. Πετρίδου	" 1087	" 11
ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ι. Πετρίδου	" 1000	" 11
ΓΕΡΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Α. Ν. Γιάνναρη	" 1146	" 10
ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ρ. Ρουσοπούλου	" 1080	" 10

Εύρίσκονται έν τοις κυριωτέροις βιβλιοπωλείοις και έν τῷ βιβλιοπωλείω Π. Δ. Σακελλαρίου, όδός Λυκούργου 8.

RICHARD JOHNSON CLAPHAM & MORRIS L^D

24 — 26 LEVER STREET

MANCHESTER

Ἐμποροὶ καὶ Προμηθευταὶ εἰς τὰ ἐξῆς εἶδη:

Γαλβανισμένοι λαμαρίναι ἴσαι καὶ ἀδρακωταί.	Σύρματα σιδηρᾶ, γαλβανισμένα καὶ μή.
Λαμαρίναι μαῦραι.	» χάλκινα, ὀρειχάλκινα καὶ κασσιτερωμένα
Τενεκέδες διάφοροι.	Συρματοφράκται γαλβανισμένοι.
» γαλλικοί.	Σουηδικὸς Σίδηρος.
Μόλυβδος εἰς φύλλα καὶ χελῶνας.	Ἄγκυραι καὶ Ἄλυστοι.
Κασσίτερος.	Κλῖναι διάφοροι.
Χαλκὸς εἰς φύλλα καὶ κύκλους.	Χημικὰ προϊόντα.
Σωλῆνες διὰ κλίνας.	Χρώματα διάφορα.
Σιδηροσωλῆνες διὰ φωταέριον καὶ ὕδωρ.	Ἐλαία.
Σωλῆνες ἐκ χαλκοῦ, ὀρειχάλκου καὶ μολύβδου.	Γλυκερίνη.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ : ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ

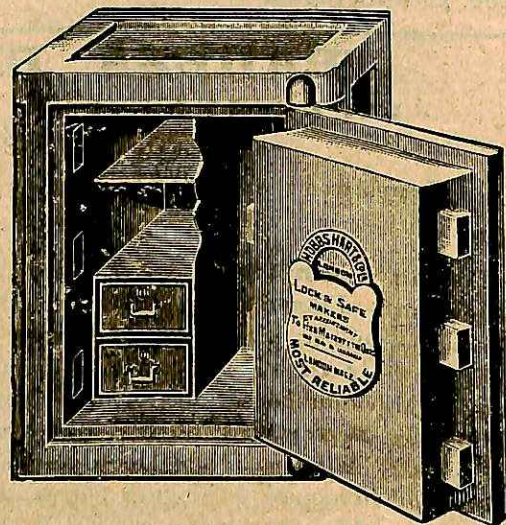
HOBBS, HART & Co. L^{td}.

ΜΟΝΟΚΟΜΑΤΑ

ΧΑΛΥΒΔΙΝΑ

ΧΡΗΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ, ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΛΕΠΤΩΝ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ ΤΩΝ ΘΥΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΩΝ
ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ,

ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ: 76, Cheapside, London E. C.

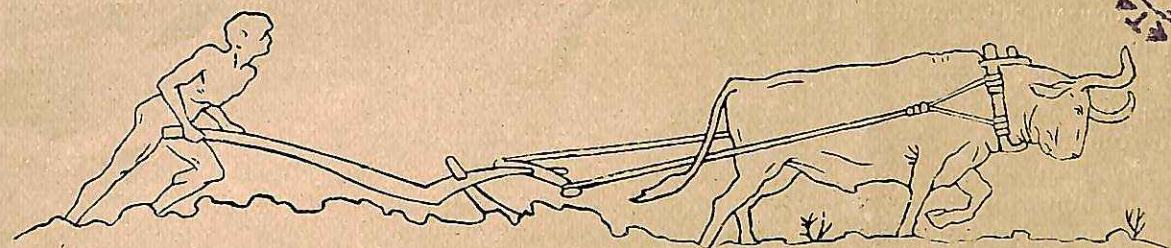
ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ: Arlington Street, Islington, N.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ : ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ

—Το γαρό άντρωπο είναι, βασιληά φίλο έχει. Σε δούλη άντρωπο είναι, κοκώδες όλες πόδια σου. Ρουφάει δίνει Δοξάει δινό σου είναι. Μεγάλο μύτη έχει, πολλά χρόνια ζήση.

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ 7' 15 ΝΟ-
ΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

Φίλε κ. Διευθυντά τῶν «Παναθηναίων».

Ἐκ τοῦ φιλολογικοῦ ἀρχείου τῆς Ἑστίας, τὸ ὁποῖον περιήλθεν εἰς τὴν κυριότητά μου μαζί με τὸ περιοδικὸν κατὰ τὸ 1889, κατέχω καὶ τρεῖς ἐπιστολάς τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο, αἱ πλέον ἐκτεταμέναι, ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Ροῦδην, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ γνωστοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ μετὰ τοῦ κ. Ἀγγ. Βλάχου κατὰ τὸ 1877, ἡ δὲ τρίτη, σύντομος, πρὸς συγγενὴ ἢ στενὸν φίλον ἀγνωστον, καθ' ὅσον ἔχει ἀποσβεσθῇ τὸ ὄνομα.

Νομίζων ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς δημοσιεύσεώς των, ἀφοῦ ὁ γράψας καὶ ὁ λαβὼν τὰς δύο κυριωτάτας ἐπιστολάς ἐξέλειπον, ἀποστέλλω ἀντίγραφα αὐτῶν πιστά, ἀφοῦ ἀπέκοψα μόνον τὰ ὀλίγα μέρη, ὅσα εἶχαν ὅπως ἰδιωτικὸν χαρακτήρα.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἀξίζει βέβαια νὰ γίνονιν γνωσταὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, ὡς συμπληροῦσαι δι' ἐντονωτάτων γραμμῶν τὴν ὑπέροχον φυσιογνωμίαν ἐνὸς τῶν μεγαλητέρων ποιητῶν τῆς Νέας Ἑλλάδος. Ἵσως βραδύτερον ἀποστείλω πρὸς δημοσίευσιν καὶ ἄλλας ἐπιστολάς ἀποθανόντων ἐπιφανῶν λογίων, ἀφοῦ ἐκλείψουν οἱ λόγοι οἱ ὑποχρεοῦντες με νὰ τὰς κρατῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος κλεισμένας εἰς τὸ σκότος ἐνὸς παλαιοῦ χαρτοφυλακίου.

Μετὰ πολλῆς ἐκτιμήσεως καὶ φιλίας

Ἀθῆναι 3 Ν/βρίου 1905 ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ

Ἐν Λευκάδι τῇ 3 Νοεμβρίου 1877

Φίλτατε Ροῦδη,

Ἀ πνευστί κατεβρόχθισα ἢ μονορουφί κατέπια τὰς δύο περὶ Ἑλληνικῆς συγχρόνου κριτικῆς καὶ ποιήσεως διατριβάς σου. Σὲ εὐχαριστῶ δὲ πολὺ πολὺ ὅχι μόνον διὰ τὴν φιλικωτάτην ἐπιστολήν σου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν, ἣν μοὶ παρεχώρησες ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει καὶ τὴν ὁποίαν φοβοῦμαι μὴ δὲν ἀξίζω.

Νὰ φέρῃ τις κρίσιν ἐπὶ κριτικῶν ἔργων ἰδικῶν σου, φίλτατε Μανώλη, εἶναι ἐπιχείρησις δεινὴ, προκειμένου μάλιστα ν' ἀποφανθῇ τις ἐκ τοῦ προχείρου ἐπὶ ζητημάτων σκοτεινῶν δικαίως προκαλεσάντων τὰς ἐρεῦνας τῶν φιλοσόφων πάσης ἐποχῆς καὶ πάσης ἐθνότητος. Ἐπειτα τί νὰ σοῦ εἴπω; Σὺ εἶσαι φοβερός ἄνθρωπος! Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον συλλάβῃς ἀντιφάσκοντα, ἀρνούμενον παλαιὰν τινα δοξασίαν! Τότε τὸν προσμένει ἀφευκτος θάνατος, ὀδυνηρὸν μαρτύριον καθὼς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐφεῦρεν ὁ φίλος μου Ἀλῆ πασᾶς διὰ τὸν Κατσαντώνην....

Ὅπως δὴποτε θὰ σοῦ εἴπω καθαρὰ τὴν γνώμην μου ὅσον μοῦ τὸ ἐπιτρέπουν τὰ στενὰ ὅρια μᾶς ἐπιστολῆς, κ' ἄς γίν' ἡ λίμνη θάλασσα. Ἐπὶ ζητημάτων τόσο στενῶς συνδεομένων μετὰ τῆς μελλούσης τύχης τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἀπαιτεῖται ἀπόλυτος ἐλευθερία συζητήσεως διότι μόνον δι' αὐτῆς θ' ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀλήθεια.

Ὁ Βλάχος ἐβλασφήμησεν ἀναντιρρότως εἰπὼν ὅτι «ἐγγενὲς εἶναι τῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ τὸ ποιητικὸν τάλαντον καὶ μάτην ἤθελε μοχθήσει ἀντλῶν ἔξωθεν ποιητικὰς ἐμπνεύσεις ὁ ἔχων περὶ τὴν διάνοιαν ἢ χαμαιπετὴ φαντασίαν» καὶ ὅτι «παρορμήσεως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ ἀληθεῖς ποιηταὶ» καὶ τὴν βλασφημίαν ταύτην ἐτιμώρησες αὐστηρότατα ἀντιτάξας κατὰ τοῦ ἀντιπάλου σου ἐκεῖνα τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἐπικαλεῖται πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ παρὰ δόξου ἰσχυρισμοῦ του....

Εἰς τὴν ἀνάφρεσιν λοιπὸν τῶν δογμάτων τοῦ Βλάχου ἐπέτυχες πληρέστατα, φίλτατε Ροῦδη, τὰ κατεσύντριψες, ἔγιναν ὑπὸ τὸ καυτή-

ριόν σου γῆ και σποδός! Ἦθελα μόνον ἐπιθυμήσει ἐν μέσῳ τῆς πολυτελοῦς πανδαισίας, ἣν προσφέρεις εἰς τοὺς ἀναγνώστας σου, νὰ μὴν ὑπῆρχον αἱ καπνισταὶ γλῶσσαι καὶ τὸ *râte de foie gras*.

Εἶναι λοιπὸν βέβαιον, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ὁ ποιητὴς ὅχι μόνον πρέπει νὰ εἶναι πλασμένος ἐκ φύσεως τοιοῦτος, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ ζῇ καὶ ἐν μέσῳ ἀτμοσφαίρας δυναμένης νὰ ἀφυπνίσῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὸν σπόρον, ὃν φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ὅστις μένων ἀκαλλιέργητος ἢ θὰ ἀπέβαινεν ἐντελὼς στεῖρος ἢ θὰ ἀπέδιδε καρποὺς προωρισμένους εἰς ἀφρευκτον καὶ ταχεῖαν σῆψιν.

Ἀλλὰ πόσον εἶναι ταπεινὴ τοῦ Ἰωάννου Παύλου Ῥίχτερ ἡ παρομοίωσις τῶν δυστυχῶν ποιητῶν πρὸς τοὺς ἀπαισίους καὶ εἰδεχθεῖς πολύποδας τοὺς, κατ' αὐτόν, λαμβάνοντας τὸ χρῶμα ἐκ τοῦ φαγητοῦ διὰ τοῦ ὁποίου τρέφονται!!!

Ἐγώ, φίλτατε Μανώλη, τρέφω ἀσπονδον μῖσος κατὰ τοῦ πολυπόδος καὶ τὸν κνηγῶν ματιδῶς, ἀφότου μάλιστα ἀνέγνωσα τὴν φοβερὰν μονομαχίαν τοῦ θηρίου τούτου μετὰ τοῦ ἥρωος τῶν ἐργατῶν τῆς θαλάσσης τοῦ Οὐγῶ. Θὰ ἡρνούμην δὲ ἀμέσως ὅλην τὴν πρὸς τὴν ποιήσιν πίστιν μου, ἂν πρὸς στιγμὴν παρεδεχόμην ὅτι ὑπάρχει κοινόν τι, μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀσχημοτέρου κατοίκου τῶν θαλασσῶν.

Ἡ παρομοίωσις τοῦ Ῥίχτερ δὲν ἔπρεπε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν διατριβὴν σου, ὅχι μόνον διότι ὁ πολύπους δὲν μεταβάλλει τὸ χρῶμα ἐκ τοῦ φαγητοῦ διὰ τοῦ ὁποίου τρέφεται, ἀλλὰ καὶ διότι ἂν ἦτο ἀκριβὴς θὰ κατεδίκαζε τὸν τρισαθλίον ποιητὴν νὰ ἐνεργῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς ἄλλος σπόγγος ἀπορροφῶν παθητικῶς πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας καὶ μιᾶσματος.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ εἶναι βεβαία, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι πᾶσα ἐντύπωσις θὰ καθαρίζεται διὰ τῆς θείας φλογὸς πρὶν ἢ γίνῃ στοιχεῖον ποιήσεως ἱκανὸν νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐκτίμησιν τοῦ τε αἰδιοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ ἐγεννήθη οὗτος καὶ ἔζησεν.

Ἐβλασφήμησε λοιπὸν ὁ Βλάχος καὶ δικαίως τὸν ἐμαστίγωσες μετὰ τὴν συνήθη ἐν τοιαύταις περιστάσεσι σκληρότητά σου.

Ἀλλὰ καὶ σὺ ἡμάρτησες κατ' ἐμὲ διακηρύξας ἀποτόμως καὶ ἀπολύτως, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ γεννηθῇ καὶ νὰ ὑπάρξῃ ποιητὴς ἐκτὸς μιᾶς οἴας δήποτε ποιητικῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ὅτι τοιαύτην σήμερον δὲν ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ τὰ μὲν πάτρια ἦδη ἀπηνήθημεν, τοῦ δὲ

διανοητικοῦ βίου τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως δὲν μετέχομεν εἰσέτι, οὐδὲ τὴν ἐμπνεύσαν τοὺς ἐσπερίους ποιητὰς νόσον τοῦ αἰῶνος νοσοῦμεν.

Εὐτυχῶς ὅτι ἐν τῇ ἀπελπιστικῇ ταύτῃ διαγνώσει σου ὑπάρχει ἐκεῖνο τὸ σήμερον, τὸ ὁποῖον κάπως μᾶς παρηγορεῖ διὰ τὸ μέλλον· ἄλλως, Κύριος οἶδε, πόσας ἐκ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν θὰ ἐθυσίαζον ἀδίκως τὰ ῥήματά σου.

Ὅχι, φίλτατε Ῥοῦδη. Σὺ αὐτὸς ἠναγκάσθης νὰ τροποποιήσῃς, νὰ μετριάσῃς τὴν πικρίαν τῶν λόγων σου ἐν τῇ δευτέρᾳ διατριβῇ σου καὶ νὰ πλέξῃς ἐγκώμια καὶ στεφάνους εἰς τὸν Βηλαρᾶν, εἰς τὸν Χριστόπουλον, εἰς τὸν Σολωμόν, εἰς ἐμὲ καὶ τὸν Παράσχον...

Ἡ ἐποχὴ ἐν ἣ ὁ Σολωμός ἔζη, κατ' οὐδὲν διέφερε τῆς παρούσης, εἶναι δὲ πρόσφατος, χθεσινὸς ὁ θάνατός του, καὶ ὅμως ὁ Σολωμός ἦτο ποιητὴς καὶ ἦτο ποιητὴς πολὺ ἀνώτερος τῶν ποιητικῶν του ἔργων, διότι ἂν ἐξαιρέσῃς τὸν Ὑμνον, τὸν ὁποῖον ὁ Σολωμός δὲν ἠθέλε ν' ἀκούσῃ, κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ βίου του, καίτοι ἐντελὼς ἀμερίμνου, τί ἄλλο παρήγαγε τέλειον, ἄρτιον, πλήρες;

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Λάμπρου ἔμεινεν ἀπόσπασμα καὶ ἐν γένει ὅσα ἀνευρέθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀσύνδετα ποιητικὰ δοκίμια δὲν ἠῤῥησαν βεβαίως τὴν δόξαν του.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλάκις ὁ ποιητὴς ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, ὅπως ἀπαγγεῖλη ἐν μόνον ῥῆμα κ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἀπέλθῃ ἀφίνων τὴν ἀρμονίαν τῶν φθόγγων του ὡς αὐρανὴ ζωογόνον νὰ πνέῃ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι διὰ νὰ καθέξῃ τις τόσον εὐρὺν χώρον ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ ποιήσει, ὅσον κατέλαβεν ὁ Σολωμός, πρέπει, ἀφοῦ ἀπέθανεν ἐβδωμνηκοντούτης, νὰ μὴ περιορίζεται ἡ παραγωγικὴ του δύναμις εἰς ἓνα μόνον ὕμνον καὶ ὀλίγας ἄλλας ἀσυναρτήτους στροφάς.

Ἐχει λοιπὸν ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν σου τοῦ ἰδίου, ποιητὰς ὅσους ἔχουν σήμερον ἢ καὶ περισσοτέρους, ἀλλὰ μεγάλα καὶ κραταιὰ ἔθνη. Πόσους ἔχει ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰσπανία, τὸ Βέλγιον, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ῥωσία;... Οὐτε εἶναι δίκαιον πρὸς ἐκτίμησιν τῶν ἔργων ἐνὸς τῶν ἡμετέρων ποιητῶν νὰ ἐκλέγῃ τις τὸ χειρότερον καὶ νὰ τὸ κατακόπη καθὼς πράττεις σὺ κρεουργῶν τὸν Ζαλοκώστην.

Εἰς τοιαύτην βάσανον δὲν ἀντέχουσιν οὐδ' οἱ μεγάλοι τοῦ κόσμου ποιηταί. Ἐξ ὅσων ἔγραψαν οἱ ἀρχαῖοι, ἔξ ὅσων παρήγαγον οἱ νεώτεροι πόσα, κρινόμενα εὐσυνειδήτως καὶ ἄνευ

προκαταλήψεως, θὰ ἠδύναντο ἀφόβως νὰ ὑποστῶσι τὰς φοβεράς ἀνατομικὰς ἐγχειρήσεις σου;

Ἐγὼ βεβαίως θὰ προετίμων νὰ πῶ καλλίτερα δὲν ἡξέωρω ποῖον ἀηδέστατον φάρμακον, παρὰ νὰ καταδικασθῶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Καθαυτηρίου τοῦ Δάντου, ἢ τῶν τραγυδιῶν τοῦ Βύρωνος, ἢ καὶ τινῶν τραγυδιῶν τοῦ Σαίξπηρου, ἢ καὶ ἄλλων φημιζομένων ποιητῶν ἀνουσίῶν ἔργων. Ὁ Λαμαρτίνος, ὁ Οὐγῶ, ὁ Μυσσέ, ὁ Μόντης, ὁ Λεοπάρδης, ὁ Παρίνης, ὁ Ἀλφιέρης, ὁ Μαντζώνης, ὁ Ὁράτιος ὅλα ὅσα ἔγραψαν εἶναι ἄρα γε καθαρὸν μάλαμα;...

Πρέπει νὰ εἶναι πολὺ δύσκολον ποιητὴς νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλον τὸν κόσμον ἢ νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς ἀξίας τῶν ἔργων του. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ποιηταὶ μεγάλοι καθὼς ὁ Τάσος καὶ ὁ Πετράρχης ἔγραψαν τὸν Ἀμύνταν καὶ τὴν Ἀφροδίτην, ἔξ ὧν μόνον ἡλιπίζον νὰ δοξασθῶσιν. Ἐκ τούτου εἰκάζω ὅτι, καθὼς δὲν εἰξεύρει τις διατὶ προτιμᾷ τὴν ξανθὴν τῆς μελαγχροίνης ἢ τὰς εὐτραφεῖς τῶν ἰσχνῶν γυναικῶν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ποιήσει ὑπάρχουν κρίσεις ποιητῶν ἀλλόκοτοι περὶ τῶν ἰδίων ἔργων καθὼς καὶ τῶν ἀναγινωσκόντων αὐτοὺς σκέψεις καὶ συμπάθειαι ὅλως ἀντίθετοι. — Ἡ χορδὴ, ἥτις δὲν ἀντηγεῖ εἰς τὴν ἰδικήν σου καρδίαν, ταράττει ἐκ βάθρων τὴν ἰδικήν μου. Ὅτι δὲ φαίνεται εἰς σὲ ψυχρὸν, ὑπερβολικόν, ἀδιάφορον, συγκινεῖ ἐμὲ πολλάκις μέχρι δακρύων. — Πολλὰ ἐκ τῶν τελευταίων ποιητικῶν ἔργων τοῦ Οὐγῶ, *La légende des siècles — L' année terrible*, ἐπικρίνονται δριμύτατα καὶ ὅμως ὁ γίγας ἐκεῖνος, ὅστις καίτι γνωρίζει περὶ ποιήσεως, ἐξακολουθεῖ νὰ παρᾷ ἀδιαφορῶν ἂν τὰ προῖόντα τῆς ὑπερανθρώπου φαντασίας του ἠδύνουν ὅλους ἢ μόνον ὀλίγους μετὰ τῶν ὁποίων, εἰρησθῶ ἐν παρόδῳ, ἀριθμοῦμαι κ' ἐγώ, ὅστις χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἔλαβα παρ' αὐτοῦ τὴν μάιναν τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀφίνω πολλὰς ἀχαλίνωτον τὴν φαντασίαν νὰ τρέχῃ ἀπὸ ῥυτῆρος ὅπου θέλει καὶ βούλεται.

Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἀτμοσφαῖρα ποιητικὴ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ σπόρου τοῦ ποιητικοῦ, ἀλλὰ δὲν παραδέχομαι ὅτι τοιαύτη δὲν ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι ἀφοῦ «τὰ μὲν πάτρια ἦδη ἡρνήθημεν, τοῦ δὲ διανοητικοῦ βίου τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως εἰσέτι δὲν μετέχομεν οὐδὲ τὴν ἐμπνεύσαν τοὺς ἐσπερίους ποιητὰς νόσον τοῦ αἰῶνος νοσοῦμεν». — Ὅχι. Ἄν ὑπάρχῃ τι, τὸ ὁποῖον ἐσκότωσε τὴν πρὸς τὴν ποιήσιν ἐμφυτον ὁρμὴν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀρμοδίας ἀτμο-

σφαίρας πρὸς περίθαλψιν καὶ ἀνατροφὴν τῆς ποιητικῆς αὐτοφύτου διαθέσεως, ὅχι, ὅχι, ὅχι, ἀλλ' ὁ Λογιωτατισμός. Αὐτὸς ἐπνίξε τὰ ἔμβρυα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῶν μητέρων καὶ ἀπερρόφησε πᾶσαν ἱκμάδα καὶ πᾶσαν ζωτικότητα.

Καλὲ σὺ φαίνεται λίγο νὰ ἔχῃς πάντοτε ἐπ' ἀνῶθέν σου τὸν Βλάχον τὸν... τὸν... μετὸν πέλεκυν ἀνὰ χεῖρας ἐτοιμούς νὰ σὲ κατατομήσωσιν ἂν ἠθέλεις τολμήσῃς ν' ἀφαιρέσῃς τὸ ν' ἐκ τῶν αἰτιατικῶν ἢ ἂν αὐθαδεῖας νὰ εἰσαγάγῃς εἰς τοὺς στίχους σου λέξεις τινὰς ἢ φράσεις ἀνηκούστους εἰς τὴν δημοτικὴν μας γλῶσσαν;

Νὰ μὴ εἶσαι ποτὲ δεκτὸς εἰς τὰ ποιητικὰ διαγωνίσματα, νὰ σὲ προπηλακίζουσιν αἰωνίως, νὰ σὲ χλευάζουσιν, ὡς ὁ Α. Σουτῆζος ἐτόλμα νὰ χλευάζῃ τὸν Σολωμόν, καὶ νὰ φυλάττουν τὰς δάφνας καὶ τὰ ἐγκώμια εἰς μόνους τοὺς ὁπαδούς των; Ὁ Λογιωτατισμός! αὐτὸς κατέφαγε καὶ τοὺς ὡραίους ποιητικούς χρόνους τοῦ Ζαλοκώστη καὶ τοῦ Παράσχου καὶ τοῦ Τανταλίδου καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵτινες βεβαίως θὰ ἦσαν σήμερον τὸ κόσμημα καὶ τὸ ἀγλάισμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ ἂν, περιφρονούντες τῶν γραμματικῶν τὰς μαρὰς ἀξιώσεις, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ δημοτικοῦ πλούτου καὶ περιέβαλλον τὰς ιδέας των διὰ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος τοῦ ζῶντος Ἑλληνισμοῦ ἀντὶ τῶν σαβάνων κόσμου παλαιοῦ, σαρακοφαγόμενου, καταρρέοντος. — Ἡ τυραννία αὕτη τοῦ Λογιωτατισμοῦ ἐπνίξε τὴν ποιήσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐχρειάσθη μεγάλη ἐπιμονὴ καὶ μεγαλειτέρα ὑπομονὴ μέχρις οὗ ἔδῃ τις τὴν Σύγκλητον τοῦ Ἑθνικοῦ Πανδιδασκηρίου προσκαλοῦσαν ἓνα κηρυγμένον ἀντάρτην, ἓνα ἀδιόρθωτον καὶ παρηκόον χωριάτην ποιητὴν, ἐμὲ, διὰ νὰ τοῦ ἀπαθήσῃ καὶ τοῦ διαπιστευθῇ τὴν ἐξύμνησιν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, δεχομένη ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ὅρον εἰρήνης καὶ συνδιαλλαγῆς, τὴν ἐπίσημον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καθιέρωσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἐν τῇ ἐθνικῇ ποιήσει.

Τώρα ἡ δημοτικὴ ποίησις δὲν φοβεῖται πλέον διωγμούς καὶ ὕβρεις. Ἐκάθισε τροπαιοῦχος καὶ νικηφόρος ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ ἐκηρύχθη βασιλεὺς καὶ κυρία. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπορευθῶσιν αἱ μαστιγώσεις τῶν ἀγωνοδικῶν, πρὶν ἢ λησμονηθῶσι τὰ ἀναθέματα ὅσα ἐξετοξεύθησαν καθ' ἡμῶν τῶν χυδαίων των, τῶν προδοτῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν φωτοσβεστῶν, ἀπαιτεῖται καιρὸς καὶ μόλις παρέλθῃ, μόλις ἀκούσῃς ὅτι ὁ Βλάχος δὲν φοβεῖται πλέον νὰ γράψῃ πάῳ ἀντὶ ὑπάγω ἢ πορευομαι — τρῶς ἀντὶ τρώγεις ἢ ἐσθίεις, ὦ! τότε, θὰ

ἴδης εὐθύς βλαστάνοντα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους εὐωδέστατα καὶ ποικίλα τὰ ἄνθη τῆς νεωτέρας ἡμῶν ποιήσεως.

Ἄν ἑξαίρεσης δὲ τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικά κέντρα τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος, οὐσιωδῶς δὲν μετεβλήθη πολὺ ὁ βίος τοῦ ἔθνους. Δὲν ὑπάρχουν βεβαίως πλέον οὔτε δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται, ἀλλὰ ζῇ ἀκόμη ἡ γενεὰ ἣτις ἀμέσως τοὺς διεδέχθη καὶ φέρει ἐν ἑαυτῇ νωπίας, ζωηροτάτας τὰς ἐντυπώσεις τοῦ παρελθόντος. Ἡ Εὐρυτανία, ὁ Βάλτος, τὸ Ξηρόμερον, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Αἰτωλία, ἡ Δωρίς, ἡ Λοκρίς καὶ ἐκ τῶν δουλωμένων ἐπαρχιῶν ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία δὲν μετέβαλον πολὺ οὔτε τὰ ἦθη οὔτε τὰ ἔθιμα τὰ παλαιά. Προτιμοῦν δὲ πάντοτε τὸ καρυοφύλλι καὶ τὸ μυλλιόνι ὄλων τῶν ὄπλων τοῦ Μυλωνᾶ καὶ δὲν παύουν ὀνειρευόμεναι τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους ἔθεωρεῖτο φοβερὸν δυστύχημα ν' ἀποθάνῃ τις ἡσυχῶς ἐπὶ τῆς κλίνης του.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἡσθάνθη αὐτὸς ἐγὼ ὅτε νέος ὢν πολλὰς κατέτριψα ἡμέρας τῆς ζωῆς μου ἀναστρεφόμενος μετὰ τῶν ὀρεσιβίων κατοίκων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξετάζων τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς των καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς καρδίας των. Ἐγὼ λοιπὸν πλήρη πεποίθησιν ὅτι ἡ φύσις ἡ ἑλληνική, τὰ σωζόμενα ταμπούρια τῶν ἐπιφανεστέρων κλεφτῶν μας, ἡ ἐλπὶς προσεχοῦς καὶ πλήρους τοῦ γένους ἀποκαταστάσεως, ὁ ἄσβεστος πόθος μιᾶς ὀριστικῆς μετὰ τοῦ προγονικοῦ ἐχθροῦ μας συγκρούσεως καὶ, πρὸ παντὸς ἄλλου, ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Λογιωτατισμοῦ, προπαρασκευάζουν ὅλον ἐν ποιητῆς καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι σήμερον δὲν ὑπάρχουν τοιοῦτοι.

Ἐρχομαι τώρα εἰς ἐν προσωπικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον σὺ προεκάλεσες, μνημονεύσας τοῦ ὀνόματός μου ἐν τῇ δευτέρᾳ διατριβῇ σου· ἐλίτρεψον δὲ καὶ ἐπὶ τούτου ὥς ἐπὶ τῶν προηγουμένων νὰ σοῦ ἐκφράσω μετὰ παρρησίας τὴν γνώμην μου.

Καὶ πρῶτον μάθε ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες (συμφωνῶ κ' ἐγὼ μετὰ σοῦ) δὲν συμμετέχουν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης κοινωνικῆς νόσου, ἐξ ἣς νοσοῦσιν οἱ τῆς Δύσεως ποιηταί, οὔτε ἦτο ἀναγκαῖον νὰ προστρέξῃς εἰς τὸν Βύρωνα, εἰς τὸν Λαμαρτίνον καὶ εἰς τὸν κακοῦργον Lacépaine διὰ νὰ υποστηρίξῃς τὴν γνώμην σου. Αὕτη ὑπάρχει καὶ καταβιβρώσκει ἀνηλεῶς τὰ σπλάγχνα τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, ἀλλὰ θεῖα συνάρσει δὲν ὑπερέβη ἀκόμη τὰ ὅρια τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ ὑπερβῇ ποτέ,

διότι φραγμὸς κατ' αὐτῆς ἀνυπέρβλητος θὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἥλιος ὁ ἑλληνικὸς, τῶν θαλασσῶν καὶ τοῦ Οὐρανοῦ μας ἡ διαύγεια, τὸ διαρκὲς ἔαρ καὶ ἐν γένει ἡ ὀλίγη διάθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ἀπομόνωσιν, ἣτις εἶναι ἡ πηγὴ πάσης μελαγχολίας καὶ παντὸς νεφελώδους ῥεμβασμοῦ.

Δὲν ἡσθάνθη λοιπὸν οὐτ' ἐγὼ παρὰ κάποτε στιγμιαίως, ἵσως ἐνεκεν τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ μακρᾶς διαμονῆς μου, τὰ συμπτώματα τοιοῦτου ἀνιάτου νοσήματος. Αἰσθάνομαι ὅμως ὅτι νόσος βαρυτάτη, ἀλλόκοτος, ἐπίσης ἀθεράπευτος εἶναι αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἡ ποιητικὴ διάθεσις, ἣν ἐκ γενετῆς φέρει τις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἐγὼ τοὐλάχιστον ὁμολογῶ ὅτι πᾶσα στιγμὴ ἐμπνεύσεως εἶναι στιγμὴ παραφροσύνης καὶ ὅτι ὅλος ὁ ὀργανισμὸς πάσχει δεινῶς ἐκ τῆς πυρακτώσεως τῆς φαντασίας. Οἱ καρδιακοὶ παλμοί, οἵτινες πρὸ καιροῦ μὲ βασανίζουν καὶ οἱ ὁποῖοι βεβαίως θὰ μὲ φέρουν γρήγορα εἰς τὸν τάφον, εἶναι τὸ μόνον κέρδος τὸ ὁποῖον ἀπῆλυσεν ἐκ τῆς πρὸς τὴν ποίησιν διαθέσεώς μου. Τότε θὰ συμπληρώσῃς βεβαίως τοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους μετέφερες ἐκ τῆς Κυρᾶς Φροσύνης εἰς τὴν δευτέραν διατριβὴν σου καὶ οἱ ὁποῖοι δίδουν τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ τελουταίου ἀσπασμοῦ.

*Κί' ἀπὸ τώρα τὸ γυρεύω. Χριστιανοὶ μου ἐλεημοσύνη
Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖν' ἡ μέρα, σὲ παράμερη μὲν ἄκορη
Νὰ μὲ χῶσετε κ' ἐμένα μ' ἓνα σχώριο μ' ἓνα δάκρυ.*

Γνωρίζεις δὲ ὅτι ἐσχάτως ὁ κύριος Bouchut περιγράφων μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας τὸ νέον τοῦ αἰῶνος νόσημα τὸν *νευρωσισμόν* (neurosis) ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ ποιηταὶ εἶναι τὰ πρῶτα θύματα τοιαύτης ἀσθενείας.

Γράφων τις ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ παροξυσμοῦ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, ἀφηγεῖται βεβαίως ἐντυπώσεις ἢ πρὸ καιροῦ φωλενοῦσας ἐν τῇ καρδίᾳ του ἢ προσφάτους, σχετιζομένας ὅμως πάντοτε μετὰ τοῦ περιστοιχοῦντος τὸν ποιητὴν κόσμου. Τότε τὰ περὶ ὑποκειμενικότητος καὶ ἀντικειμενικότητος ἔωλα καὶ τετριμμένα δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν, ἔσο περὶ τούτου βέλαιος, καὶ κακὸς κάκιστος ποιητὴς θὰ ἐξηλέγχετο ἐκεῖνος, ὅστις ἐκ προθέσεως κατετάσσειτο εἰς ἐν ἐκ τῶν δύο ποιητικῶν κομμάτων στρεβλῶν τὰ διατάγματα τῆς φαντασίας του. Ταῦτα καὶ τὰ παραλήσια ἅς τὰ λέγουν οἱ φιλόσοφοι, οἱ τεχνοκρίται, οἱ θέλοντες νὰ ἀναγάγῃσι τὸ πᾶν εἰς κανόνα χωρὶς νὰ νοοῦν ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητος.

Ἀρύεται λοιπὸν ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ περικυκλοῦντος αὐτὸν κόσμου τὰς ἐμπνεύσεις του καὶ τὰς μεταδίδει περιβεβλημένας τὴν ὠραιότητα, ἣν ἀπέκτησαν κυφορούμεναι ἐν τῇ διανοίᾳ του.

Τοιοῦτος κόσμος ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἡ προὔπῃρχεν εἰς ἐποχὴν ἀμέσως προηγουμένην τῆς ἡμετέρας, ὀρθότερον δὲ συγκεχυμένην μετ' αὐτῆς. Τοιαύτην θεωρῶ τὴν ἀρματωλικήν. Ἐξὼν ἀκόμη, ἐνῷ ἔγραφα τὰ Μνημόσυνα, πολλοὶ τῶν παλαιῶν ἀρματωλῶν, καὶ ἂν ὁ Ἱερὸς Ἀγὼν δὲν ἠθέλε τοὺς καταβροχθίσει, θὰ ἐσώζοντο μέχρι σήμερον οἱ τελευταῖοι ἐνδοξοὶ κληρονόμοι τῶν ὀρεσιβίων ἀθλητῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δὲν ἐταρίχευσα λοιπὸν τὰ λείψανα τῶν κλεφτῶν διὰ ὀραματικῶν ἀρωμάτων, ὅπως σῶσω αὐτὰ ἐκ τῆς σήψεως, τὰ εὖρον ζῶντα ἢ λαχαριστά, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο πλέον δυνατόν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ποίησις νὰ περιορισθῇ εἰς σύντομα ῥοσάτια, ἐν οἷς ἀπλῶς ἐξιστοροῦνται ἀτομικὰ ἀνδραγαθήματα, ἔκρινα ἀναγκαῖον οὐχὶ διὰ τῆς νεκρᾶς κόνεως τῶν τεθνεώτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ αἵματος γενεᾶς ζωῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὅλου ἔθνους νὰ συντάξω τὰ Μνημόσυνα, τὴν Φροσύνην, τὸν Διάκον, τὸν Ἀστροπόγιαννον καὶ ὅσα ἄλλα ἀνάγονται εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἱστορίαν τῆς τουρκομάχου Ἑλλάδος.

Ἄν ἐπέτυχῃ ἢ ὄχι, δὲν ἀποκείται εἰς ἐμὲ νὰ τὸ εἶπω. Δύναμαι ὅμως ἀδιστακτικῶς νὰ ὑποστηρίξω ὅτι συνέτεινα κ' ἐγὼ πολὺ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, πλουτίσας αὐτὴν δι' ὕλικον ἱκανοῦ νὰ πληρώσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς τοῦ ἔθνους ἐργασίας.

Ἡ τοιαύτη πρὸς πλουτισμὸν τῆς δημοτικῆς γλώσσης μανία μου ὑπηγόρευσε καὶ τὰς πολλὰς σημειώσεις, δι' ὧν παρεγέμισα τὰ ποιητικά μου ἔργα καὶ διὰ τὰς ὁποίας ἐμμέσως μὲν σὺ, ἀμέσως δὲ μ' ἐπέκρινεν ὁ Βλάχος. Ἀλλὰ πῶς εἶχα νὰ κάμω; Ποιὸς ἐφώναζεν ἐδῶθεν τί σημαίνει αὕτη ἡ λῶθρα; ἄλλος τί δηλοῖ τὸ ρεκάζω, τί τὸ φριμάζω; Τί εἶναι ἡ κυκλαμιά, τί ὁ ζάθος, τί ὁ ζάρκος, τί ὁ σπλῆνος καὶ τί τὸ περιπλοκάδι; Πόθεν κατάγεται τὸ ρεύω, τὸ σαλαγάω καὶ πάει λέγοντας;

Οἱ πρὸ ἐμοῦ γράψαντες τὴν δημοτικὴν (ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ ταύτην τὴν δικαιοσύνην) δὲν εἶχον διαθέσιμον παρὰ πτωχοτάτην ἀποθήκην γλωσσικοῦ ὕλικου. Ἄν δὲ λάβῃς τὸν κόπον ν' ἀναγνώσῃς τὸν Διάκον ἢ τὸν Ἀστροπόγιαννον, θὰ ἴδῃς ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἐθαυματούργησεν ἐπαρκέσασα εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς ἡρωϊκῆς ποιήσεως. Φαντάσου τί

θὰ εἶναι μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ὅταν, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ Λογιωτατισμοῦ, ὅλοι δ' ἀσχολοῦνται εἰς τὴν τελειοποίησιν καὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς.

Διὰ νὰ σοῦ ἀποδείξω δὲ ὅτι οἱ ποιηταὶ κακῶς κρίνουσι περὶ τῶν ἰδίων ἔργων, λέγω μετὰ παρρησίας ὅτι δὲν συμμερίζομαι διόλου τὸν θαυμασμόν, ὃν σοῦ ἐνέπνευσεν ἡ Κυρὰ Φροσύνη. Δὲν δίδω δύο σελίδας τοῦ Διακόνου μου, μίαν τοῦ Ἀστροπογιάννου μου, ὀλίγας στροφὰς τοῦ Βάγια, τοῦ Σαμουήλ, τῆς Φυγῆς τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ ἀντὶ ὄλων τῶν ῥοσάτων τῆς Φροσύνης. Τὰς κρίσεις ταύτας, ἐννοεῖται οἰκοθεν, κρατῶ διὰ λογαριασμόν μου, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἂν πέρωται νὰ ζήσῃ τι ἐκ τῶν ποιημάτων μου, δὲν θὰ ζήσῃ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον προτιμᾷς.

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι δι' ἐμὲ ὅρος πίστεως ἀπαράβατος, προκειμένου περὶ ἡρωϊκῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἰσα ἴσα διότι θὰ ἦτο γελοῖον γράφω τις περὶ ἡρώων ζώντων ἐν τῷ νῷ τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ πλάττῃ ψεύδη. Ἀληθῆς λοιπὸν εἶναι καὶ ἡ ἱστορία τῆς Φροσύνης, ἀληθὴς χαρακτηρ τοῦ Ἀλήπασα χωρὶς νὰ μὲ μέλῃ ἂν μετὰ ζημίας ἢ ὄχι τῆς ποιητικῆς πιθανότητος καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κριτικῆς ἐπιστήμης.

Διὰ μιᾶς γραμμῆς, διὰ μιᾶς φράσεως οἱ ἀρχαῖοι παρίστων ἐμψυχον γυναῖκα δυναμένην νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον εἰς τὴν σμίλιν τοῦ τεχνίτου. Αὐτὸ τοῦτο ἐπεχείρησα νὰ πράξω κ' ἐγὼ εἰκονίσας τὴν Φροσύνην διὰ τῶν ἐξῆς στίχων:

*Τὰ μάτια τῆς ποῦ ἐλάμπανε πνιγμένα μετ' ἐς τὸ δάκρυ
ἀνταμωθήκανε κρυφὰ μὲ τῆς αὐγῆς τὰ μάτια
καὶ μὴ τὴν ἄλλη ἐκύταζε σὰν νάταν ἀδελφάδαις.
Τ' ἀστέρια ποῦ τὰς ἐβλεπαν ἀγάλια ἀγάλια σβυδῶνται
χωρὶς νὰ ξέροντε κ' αὐτὰ ποῖα λάμπρις τὰ θαμπώνει.*

Ὁ Γέρον Λοιδορικός, ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρέτησας τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν ὡς σφραγιδοφύλαξ, μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ κάλλος τῆς Φροσύνης εἶχε τι τὸ ὑπερανθρώπινον οὔτε ἡδύνατο νὰ εἴπῃ τις ἀκριβῶς εἰς τί συνίστατο. Ἀπέπνεεν ἐκ τοῦ πλάσματος ἐκείνου μία τις αὖρα ἀρμονίας, ἐν ἁρμονίᾳ φυσικῆς τελειότητος, ὥστε ἀδύνατον ἦτο ἀτενίστων τις ἐπὶ τοῦ ἀγγελικοῦ προσώπου τῆς νὰ μείνῃ ἀρρωτος.

Ἄγνοῶ ἂν ὁ Λοιδορικός ἔλεγε ταῦτα ἐξ ἀκοῆς ἢ ἂν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως· βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τοιαύτη ἦτο ἡ Φροσύνη.

Πῶς δὲ σὺ εὐρίσκεις αὐτὴν ἀμορφον, ἀκατασκεύαστον, ἀερῶδη — δὲν τὸ καταλαμβάνω. Ἐπίστευα μάλιστα ὅτι καταχρῶμαι τῆς ὑπομονῆς

τῶν ἀναγνωστῶν μου δαπανῶν πολλοὺς στίχους πρὸς ἀκριβῆ ἀπεικόνισιν τῶν ἡρώων μου διὰ νὰ γνωρίζῃ καθείς ποῖος ἦτο ὁ Διάκος, ποῖος ὁ Βρυόνης, ποῖος ὁ Λαμπέτης, ποῖος ὁ Δράκος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἀπέτυχα ἀφοῦ σὺ παραδέχεσαι τὸ ἐναντίον.

Ταῦτα, φίλτατε Ῥοῖδη, ἀτάκτως μὲν καὶ ἐν συνόψει μετὰ παρρησίας δὲ ἔκρινα εὖλογον νὰ σοῦ γράψω ἀπαντῶν εἰς τὴν φιλικὴν ἐπιστολήν σου. Ἐπομένως κατ' ἐμέ:

α.) Παραδέχομαι πληρέστατα τοὺς λόγους, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ πρώτη διατριβή σου, τοῦτέστιν ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι τις ἐκ φύσεως ποιητής, ἀλλ' ὅτι πρέπει καὶ νὰ ζῇ ἐν μέσῳ ἐντυπώσεων ἱκανῶν νὰ ζωογονήσῃ τὸν σπόρον ὃν παρὰ Θεοῦ ἔλαβε.

β.) Ὅτι κόσμος ἑξωτερικὸς δυνάμενος νὰ μορφώσῃ τὸν ποιητὴν ὑπάρχει σήμερον ἐν Ἑλλάδι καὶ πρέπει τις νὰ τὸν ἀναζητήσῃ εἴτε ἐν τῇ πρωτοτύπῳ καλλονῇ τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως, εἴτε ἐν ταῖς προσδοκίαις τοῦ Ἑθνους, εἴτε ἐν ταῖς προσφάτοις ἀναμνήσεσι τῆς κλέφτικης ἐποχῆς εἴτε ἐν τοῖς ἄθλοις τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

γ.) Ὅτι ἂν ὁ ἰδανικὸς οὗτος κόσμος δὲν

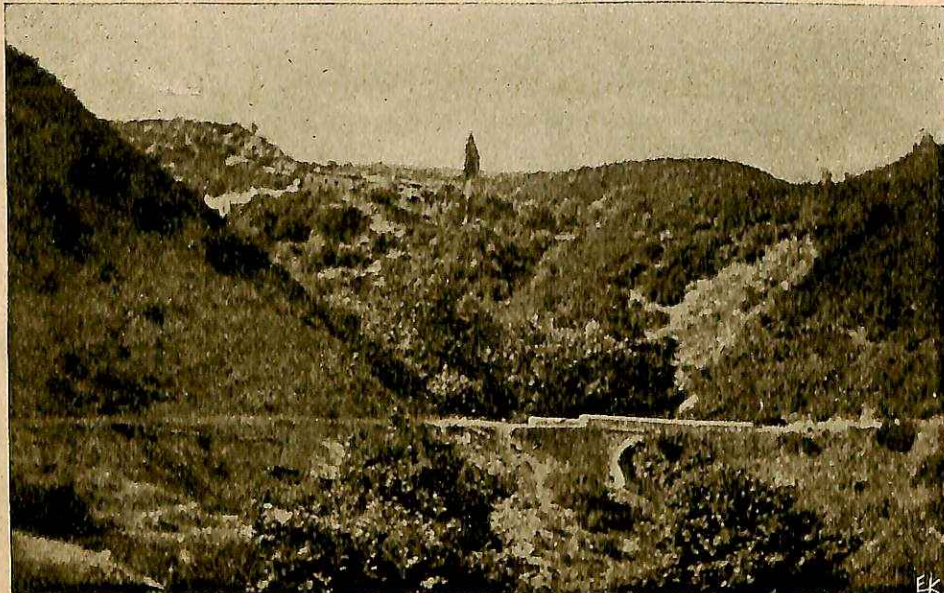
παρήγαγε μέχρι τοῦδε μεγάλους ποιητάς, ὁ λόγος ἔγκειται εἰς τὴν νάρκην ἣν ἐπέφερεν ὁ ἀφόρητος ζυγὸς τοῦ Λογιωτατισμοῦ, ὑπὸ τὴν ἔποιψιν ταύτην ἀφορητότερος καὶ τοῦ τουρκικοῦ, διότι ὑπὸ μὲν τὴν δουλείαν τῶν Ὁθωμανικῶν ἡ ποίησις ἡ Ἑλληνικὴ ἀπέδωκεν ἄνθη ἀμάραντα, ὑπὸ δὲ τὴν τυραννίαν τοῦ λογιωτατισμοῦ σχεδὸν τίποτε· καὶ τὸ τίποτε τοῦτο ὀφείλεται πάλιν εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εἶναι δηλαδὴ ἔργον ἀνταρσίας.

δ.) Ὅτι ἀφοῦ ἐκλείψωσιν ἐντελῶς τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ Λογιωτατισμοῦ, εὐθὺς θ' ἀναβλαστήσῃ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἡ ποίησις ἀνθοστόλιτος, ἀκμαία, πάλλουσα τὸν κάλαμον ὥς ἄλλη Ἀθηνᾶ τὸ δόρυ ἀναπηδήσασα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός.

Et nunc satis, φίλτατε Μανώλη. Μ' ἔβγαλες ἀπὸ τὴν σφαῖραν μου μὲ τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα μοῦ ἔθεσες. Δὲν συνεβουλευθὴν συγγραφεῖς διὰ νὰ σοῦ ἀπαντήσω· αὐτοσχεδίως ἔγραψα ὅσα ἔγραψα καὶ διὰ τοῦτο συμπάθησε τὰ πολλὰ μελανώματα καὶ τὸ κακὸ γράψιμο τῆς παρούσης ἐπιστολῆς μου.

Ὁ σὸς πάντοτε

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΜΥΡΤΙΑ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΘΕΡΜΟΝ — ΦΩΤΟΓΡ. Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗ

ΟΚΤΑΣΤΙΧΑ

I

Χαρὰ 'στὸ γέρο πλάτανο μὲ τὸ σπορητομάνι
Πῶχει χαρὲς τὸ ἡλιόγευμα, χαρὲς καὶ τὴν αὐγή . . .
— Φτωχή καρδοῦλα, τί ἔπαθες, φτωχή καρδοῦλα, νάνι
Μὲ τὸ πανώρηο σου ὄνειρο ποῦ πέθανε 'στὴ γῆ.

Ἀπ' τὸ γιγάντιο πλάτανο μὲ τὴ βαθειὰ κουφάλα
Τριανταφυλλένια μάγουλα μιὰ νύχτα εἶχαν φανῇ,
Μὰ τὴν αὐγή τὰ κλώνια του γέροναν σὲ μιὰ κρεμάλα, . . .
Τώρα σκορπῶ τριαντάφυλλα καὶ ξέφτια ἀπὸ σχοινί.

II

Ἐκεῖ ποῦ μήτε γὰρ βοσκὲς δὲν βγαίνουν τὰ τραγιά
Ἐσταθήκα κ' ἐκύτταξα μὲ τὴν καρδιὰ θλιμμένη
Τ' ἀμπέλια τὰ ὀλοπράσινα, τὰ ὀλόασπρα σεργιά,
Τὴν στράτα, ποῦ τὴν εἶχανε θαρρεῖς χαρακωμένη,

Καὶ πέρα... πέρα... τὴν 'κκλησιά, τὴ βρούσι, τὸν γκρεμό,
Κι' ἀκόμα, τότες κ' ἡ φτωχὴ καρδιὰ μου εἶχε ρογιάσει,
Ἐνα μικρὸ φτωχόσπιτο 'στοῦ δρόμου τὸν χαμὸ
Ποῦ μιὰ φορὰ τὰγιόκλημα 'μπροστά σου εἶχε ὀργιάσει.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΧΑΪΝΕ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΠΥΡΙΣΜΟΥ

Πάνω στὰ νέφη κάθεται σὰ μέγα πορτοκάλι
Τὸ φεγγαράκι τὸ λαμπρὸ μὲ τὰ χρυσά του κάλλι.
Κ' ἐγὼ μονάχος κάθουμαι στήν ἀμμονδιὰ ἐκεῖ χάμι
Ποῦ σπάζουν τῆσπρα κύματα καὶ ξεψυχοῦν στήν ἀμμο
Ποῦ ξεψυχοῦν καὶ στρέφουνε καὶ πάλι στὰ νερά τους
Κι' ἀκούω λογάκια μυστικά μες τὸ μουρμούρισμά τους.
Ὡ νύχτα, πόσο εἶσαι μακρὰ ἀπ' τὸ ξημέρωμά μου.
Καὶ νὰ σωπάσῃ δὲ μπορεῖ στὰ στήθια μου ἡ καρδιὰ μου.
Ἐβγάτε, ὦρατες Νεράιδες, ἀπ' τὸ βασίλειό σας,
Χορέψτε, τραγουδήστε μου τὸ μαγικὸ σκοπὸ σας.
Στὰ γόνατά σας πάστε με, φιλάτε με στὸ στόμα
Καὶ νὰ σὰς δώκω τὸ κορμὶ καὶ τὴν ψυχὴ μου ἀκόμα
Καὶ μυρολόγια νεκρικὰ καὶ λόγια νὰ μοῦ πῆτε
Καὶ τὴ ζωὴ ἀπ' τὰ στήθια μου φιλώντας νὰ μοῦ πῆτε.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ»

Α'. — Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ ΕΝ ΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Υπάρχουν ἐν τῷ κόσμῳ μερικαὶ χώραι, τὰς ὁποίας εὐνόησεν ὁλως ἑξαιρετικῶς καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἱστορία. Ἡ Σικελία παράγει ἐν-τύπωσιν ἀλησμόνητον εἰς τὸν περιηγητὴν μὲ τὴν ὥραϊαν τῆς φύσιν, μὲ τὰς πλουσίας τῆς ἱστορικῆς ἀναμνήσεως: Φοίνικες, Ἑλληνες, Ῥωμαῖοι καὶ Καρχηδόνιοι ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ· Βανδῆλοι, Γότθοι, Βυζαντινοί, Σαρακηνοί, Νορμανδοὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, — ὅλοι οἱ πολυποίκιλοι αὐτοὶ λαοὶ ἐπάτησαν τὸν πόδα των εἰς τὴν μεγάλην νῆσον. Ὁραιοτάτα ἐκφράζει ὁ Anatole France, ὁ γλυκὺς Γάλλος συγγραφεύς, τὸ ἄρωμα τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, αἱ ὁποῖαι θέλγουν τὸν ἐπισκέπτην τῆς Σικελίας. «Ἡ γῆ αὕτη εἶναι γῆ δόξης. Ἡ ὥραϊότης αὐτῆς εἶναι τόσον μεγάλη καὶ τόσον σεβαστή, ὥστε αἰῶνες βαρβαρότητος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν ἐξαλείβουν μέχρι τόσου βαθμοῦ ὅπου νὰ μὴ μένουν ἀξιοθαύμαστα ἔχνη. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς παλαιᾶς Δήμητρος περιίπταται ἀκόμη ἐπὶ τῶν φαλακρῶν αὐτῶν βουνῶν καὶ ἡ ἑλληνικὴ μοῦσα, ἡ ὁποία ἔκαμε νάντηχῃ με τὸς θεῖους ἤχους τῆς τῆς Ἀρέθουσαν... ψάλλει ἀκόμη εἰς τὰ ὅτα μου... μέσα εἰς τὴν στερεωμένην πηγὴν. Τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον φέρει τὰ ἐρείπια τοῦ Σελινούντος, θὰ διαφυλάξῃ κατὰ τὸν παγκόσμιον θάνατον τὰ σημεῖα τῆς ὥραϊότητος...¹»

Τοιαύτη χώρα, τὴν ὁποίαν ἑξαιρετικῶς εὐνόησε καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἱστορία, εἶναι καὶ ἡ Πελοπόννησος. Ἀρκεῖ νὰ ῥίψῃ τις ἐν βλέμμα εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην, καὶ θὰ ἴδῃ τὸ κομψὸν σχῆμα τῆς χερσονήσου, τὸ ὁποῖον νομίζεις ὅτι ἐπίτηδες διέγραψε ζωγράφος, μὲ τὰς πολυσχιδεῖς ἀκτὰς τῆς καὶ τοὺς βαθεῖς κόλπους καὶ τὰ μεγάλα τῆς ἀκρωτήρια· εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικὸν κατατέμενεται ἡ χερσόνησος εἰς πολὺς χώρας, αἱ ὁποῖαι νομίζει κανεὶς ὅτι ἐπίτηδες καὶ αὐταὶ ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων δι' ὁρέων καὶ ποταμῶν. Καὶ εἶναι ποικίλη καὶ χαρίεσσα ἡ φύσις τὴν εὐανθὴ κοιλάδα διαδέχεται κατάφυτον βουνόν, καὶ εἰς τοὺς πόδας τούτου ῥέει ποταμὸς ἡρεμος, ὑπὸ λευκῶν καὶ ἰτεῶν περικυκλούμενος ἢ χεῖμαρρος ἀκράτητος εἰς τὰς πλημμύρας του. Τὸ κλίμα εἶναι καὶ δοιμὸν ὡς περὶ τὴν Τρίπολιν, καὶ ἥπιον ὡς ἐν

¹ Le crime de Sylvestre Bonnard, σ. 63.

τῇ μεσσηνιακῇ πεδιάδι· πλουσία δὲ ἡ φυτεία καὶ οἱ κῆποι εὐανθεῖς, τὰς ὁρεῖνὰς χώρας διαδέχονται πεδιναί, καὶ ταύτας ἄγονοι καὶ ξηραὶ ὅπως ἡ Μάνη.

Ἡ ποικιλία καὶ κατάμνησις αὕτη τῆς χώρας ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὸν ἱστορικὸν τῆς βίον, τὸν πλούσιον καὶ πολυκύμαντον. Μικραὶ καὶ ἀνεξάρτητοι πολιτεῖαι ἰδρύθησαν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὅμοιαι πρὸς τὰ φεουδαλικά κρατίδια τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας κατὰ τὸν μεσαιῶνα, διοικούμεναι ὑπὸ βασιλέων, ἀληθινῶν φεουδαρχῶν, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε μὲν ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους, ἄλλοτε δὲ κοινῶς συνεξεστράτευον πρὸς ὑπεράσπισιν ἑνὸς ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς φεουδαλικῆς ταύτης ὁμοσπονδίας.

Ἡ ὥραϊα Ἑλένη συνετάραξε τὴν προϊστορικὴν τιμαριωτικὴν ταύτην Πελοπόννησον· ἀλλ' ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς τῆς χερσονήσου δεικνύει, ὅτι καὶ ἀπὸ παλαιότερων χρόνων, οἱ ὁποῖοι χάνονται εἰς τὸ σκότος τῶν αἰώνων, λαοὶ μὲ πολιτισμὸν ἑξαιρετον κατόκησαν εἰς αὐτὴν καὶ ἔκτισαν ἀκροπόλεις καὶ τείχη, καὶ ἐτεχνούργησαν ποικίλα κομποτεχνήματα. Ἀλλ' ἰδίως μετὰ τὰ Τρωϊκά, ὅτε οἱ βασιλεῖς τῶν Δαναῶν ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἐστίαις των, εὗρον τὰ πάντα ἐν ἐπαναστάσει· καὶ ἀρχίζει ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς χερσονήσου ἑξαιρετικῶς γόνιμος εἰς συμβάντα καὶ πολυτάραχος.

Οἱ Πελασγοὶ, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς χώρας, ὑπεδουλώθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἐπιδρομέων. Ἡ καθόδος τῶν ἀξέστων Δωριέων φέρει νέους ἐποίκους· ἀλλὰ καὶ οἱ νέοι κύριοι ἐρίζουν πρὸς ἀλλήλους, οἱ δὲ δυστυχεῖς Μεσσηνιοὶ ἐγκαταλειφθέντες ἀπὸ τὸν Ἰθωμάταν Δία κλαίουσιν ἀνὰ τὰ ξένα τὴν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας δουλωθεῖσαν ὥραϊαν πατρίδα. Ἐπειτα τὸνομα τῆς Σπάρτης δεσπόζει τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Πελοποννήσου, καὶ τὸ βαρὺ βῆμα τῶν Σπαρτιατῶν ὀπλιτῶν περιφέρει ἀνὰ τὴν χερσόνησον τὴν δόξαν καὶ ἰσχὺν τῆς πολεμικῆς πόλεως. Εἰς μίαν δ' ἐνδοξον γωνίαν τῆς χερσονήσου, εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, συρρέουσιν ἐκ πασῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἀθλῆται καὶ λογοτέχναι, διψῶντες τὸν ἐκ κοτίνου στέφανον τῆς Ἀλτῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι πατοῦσι βαρὺν τὸν πόδα των ἐπὶ τῆς χερσονήσου καὶ κλείουν τὴν ἀρχαίαν περίοδον τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία σβύνεται ἐν μέσῳ τῶν ἐρίδων τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας,

τῆς Αἰτωλικῆς ὁμοσπονδίας, τῶν Μακεδόνων, τῶν τυράννων τῆς Σπάρτης, τῶν λαίδων τῆς Κορίνθου.

Ἰδίως ὁμως κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καθίσταται ἡ Πελοπόννησος διάβασις καὶ κατοικία ποικίλων φυλῶν. Τὸν 11. αἰῶνα πολυάριθμοι Σλάβοι ἐποικίζονται εἰς τὴν χερσόνησον, ἰδίως εἰς τὰς ὁρεῖνὰς χώρας, ὅπου κτίζουν καὶ χωρία, ἐνίοτε δὲ κατέρχονται καὶ εἰς τὰς πεδινὰς ὡς καλλιεργῆται ἢ ἐκμισθῶται τῶν κτημάτων τῶν ἐγχωρίων. Ἡ τοσαύτη συρροὴ τῶν Σλάβων ἐνέπνευσεν εἰς τὸν παραδοξολόγον Φαμερέαγερ τὴν ἀσύστατον γνώμην περὶ ἐκσλαβισμού τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς ὁποίας σήμερον οὐδὲ λόγος ἐπιτρέπεται νὰ γίνεταί. Κατὰ τὴν 19. ἐκ. καὶ πρωτύτερα ἴσως, ἀρχίζουν οἱ Σλάβοι νὰ ἐξελληνίζωνται, ὅπως καὶ κάθε ἄλλο ξενικὸν στοιχεῖον τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ 19. αἰὼν εἶναι ὁ περισσότερον πολυκύμαντος καὶ πολυποίκιλος, ἀληθινὸν μωσαϊκὸν λαῶν: Φράγκοι κατακτεταὶ εἰσάγοντες τὸν δυτικὸν μεσαιωνικὸν φεουδαλισμὸν, πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ ὁποίου εὗρον πρόσφορον τὸ ἔδαφος καὶ ὡς ἐκ τῆς κατατμήσεως τῆς χώρας καὶ διότι ἐκ τῆς ἀναρχίας τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων εἶχον ἀναδειχθῇ τοπικοὶ ἀρχόντες, προνομιάρχοι, βυζαντινοὶ φεουδάρχαι. Λοιπὸν παρὰ τοὺς βαρῶνους Φράγκους ὑπῆρχον οἱ Ἕλληνες τοπάρχαι ἢ φύλαρχοι, καὶ ἀκόμη αἱ ἀνεξάρτητοι μανιάτικαὶ καὶ τσακωνικαὶ φυλαὶ καὶ τῶν ἄλλων ὁρεινῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου, αἱ ὁποῖαι ἔζων βίον πατριῶν, ὡς ἐν τῇ πρωτογενεῖ περιόδῳ τῆς ἱστορίας. Κατὰ δὲ τὰ τέλη τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὴν χερσόνησον Ναβαρραῖοι καὶ Καταλάνοι καὶ Γενοναῖοι, καὶ τέλος Ἑνετοὶ ἐπὶ μακρὸν παραμείναντες καὶ πρὸς τοὺς ἀναφαινομένους Τούρκους διαμφισβητοῦντες τὴν χώραν. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δ' αἰῶνας τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως ἔχομεν ἐποίκησιν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων, οἱ ὁποῖοι κλείουν τὴν πολυποίκιλον αὐτὴν σκηνὴν διὰ ν' ἀρχίσουν τὴν αἱματηρὰν ἰδικὴν των.

Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἀγρίον καὶ φιλελεύθερον ἀφύπνιζεν ἤδη τοὺς Πελοποννησίους· μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κυκῶνα μία νέα Ἑλλὰς ἀναγεννᾶται, καὶ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη κυρίως ἐν τῷ Μορέῳ, τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συνεκέντρωσαν πάσας τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις· σκηνὴ αἱματόβρεκτος ὑπῆρξεν ὁ Μορέας κατὰ τὴν δουλείαν τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιότατη σκηνή, ἐκ τῆς ὁποίας ἤρχισε καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπαίχθη τὸ αἱματηρὸν δράμα τῆς ἐλευθερίας.

Ἐπὶ τῶν εὐγράμμων ὁρέων τῆς κατ' ἐξοχὴν ἱστορικῆς χερσονήσου διαγράφονται καὶ φαιδροὶ ναοὶ τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ σκυθρωπὰ κάστρα τῶν Φράγκων φεουδαρχῶν τοῦ Μορέως, καὶ ὅταν ὁ ταξιδιώτης ἀναπαύει τὸ βλέμμα του ἐπὶ τῶν ποικίλων χρωματισμῶν τοῦ δύνοντος ἡλίου, ὁ ὁποῖος θωπεύει τὰ κατάφυτα ἢ φαλακρὰ βουνὰ τοῦ Μορηᾶ, ὁ νοὺς του πλανᾶται ῥεμβώδης εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων, καὶ ἀκούει νάντηχον αἱ ὕλομανεῖς χαράδραι καὶ αἱ καταπράσινοι κοιλάδες ἀπὸ κλαγγὴν δοράτων σπαρτιατικῶν καὶ ξιφῶν τῶν σιδηροφράκτων Φράγκων βαρῶνων.

Β' — ΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Δυσκόλως δύναται τις νὰ εὕρῃ ἐν τῇ Καθολικῇ ἱστορίᾳ ἐκλυσιωτέραν ἱστορικὴν περιόδον ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας, καὶ μάλιστα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Φράγκων ἐν τῷ Μορέῳ κατὰ τὸν 19. καὶ 18. αἰῶνα. Ἡ δαψιλὴς πλουτισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἱστορίας εἰς ἱστορικὰ συμβάντα χερσονήσος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἰδρύσεως Φραγκικοῦ πριγκιπάτου ἐν τῇ κλασικῇ Πελοποννήσῳ καθίσταται σκηνὴ θεάτρου τὰ μάλιστα παράδοξος καὶ πολυποίκιλος.

Οἱ Φράγκοι κατακτεταί, οἱ πρῶτοι πατήσαντες τὸ ἔδαφος τῆς χερσονήσου, κατὰ τύχην φαίνεται προσήγγισαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς χερσονήσου. «Εἶδαν τὸν τόπον ἔμνοστον, ἀπλήν, χαριτωμένον», ὅπως λέγουν τὰ χρονικά τῆς ἐποχῆς τὰ ὀνομαζόμενα Χρονικά τοῦ Μορέως¹, καὶ «ἐξάπλωσαν τὰ φλάμπουρα τοῦ καθενὸς φουσσάτον»² πρὸς κατάκτησιν τῆς πολυτίμου χώρας.

Ἡ κατάκτησις ὑπῆρξε κατὰ τὸ πλεῖστον εὐρηγική, μόνον ὁρεινὰ τινα κάστρα καὶ μάλιστα ἡ Μονεμβασία πεισματωδῶς ἀντεστάθη ἐπὶ τρία ἔτη, ἀλλὰ τέλος οἱ ἡρωικοὶ κάτοικοι, ἀφοῦ «ἐφάγασιν τοὺς ποντικούς καὶ ὅλα τὰ κατσία», ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς κατακτητάς. Ἡ κατακτηθεῖσα χώρα, — διότι «μὲ τὸ σπαθὶ ἐκερδίσασιν τὸν τόπον τοῦ Μορέως»³ οἱ Φράγκοι, — ἐπωνομάσθη ἐπισήμως «χώρα τῆς κατακτήσεως», «terre de Conqueste», καὶ διηρέθη εἰς δώδεκα μεγάλας βαρωνίας, τῶν ὁποίων οἱ αὐθένται λέγονται «βαρῶνοι τῆς χώρας» (τῆς κατακτηθείσης), «bers de terre». Ἦσαν δὲ δώδεκα

¹ Βλ. τὴν ἑλληνικὴν παραλλαγήν, ἐκδ. Schmitt, *The Chronicle of Morea*, στ. 1740.

² Ἐνθα ἀν. στ. 1431.

³ Ἐνθα ἀν. στ. 4276 καὶ ἀλλαχοῦ.

οἱ μεγάλοι οὗτοι φεουδάρχει, διότι δώδεκα ἦσαν καὶ οἱ εὐγενεῖς ἀκόλουθοι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, καὶ δώδεκα ἐπίσης ἦσαν οἱ ἀρχοντικοὶ τοῦ Βυζαντίου οἰκοί. Καὶ ὅταν ἐπετελέσθη ἡ κατάκτησις, ἤρχισαν οἱ βαρῶνοι νὰ κτίζουν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν «κάστρα καὶ δυναμάρια», νᾶφίνουν τὰ ἐπώνυμα, «τὰ εἶχαν ἐκ τὴν Φραγκίαν, — κ' ἐπαίρνασιν τοῦ τόπου τους τὸ νομα ὅπου ἐβάναν».

Οἱ μεγάλοι οὗτοι Φράγκοι βαρῶνοι, οἱ ὁποῖοι ἀκολοθοῦντες τὸ ἔθιμον τῆς πατρίδος των, ἄφιναν τὰ οἰκογενειακά των ὀνόματα καὶ προσελάμβανον τὰ ὀνόματα τοῦ φεοῦδου καὶ τῶν κάστρων αὐτῶν, διεμοιράσθησαν πρὸς ἀλλήλους τὴν ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων κλεισωρειῶν καὶ ὁροσειρῶν, αἱ ὁποῖαι κυκλῶνουν τὰς πεδιάδας καὶ κοιλάδας ἐμοίρασαν δηλαδὴ τὴν χώραν συμφώνως πρὸς τὰς φυσικὰς διαιρέσεις τοῦ ἐδάφους, ὅπως εἶχον διαμορφωθῇ καὶ τὰ ὁμηρικὰ βασίλεια τῆς προϊστορικῆς περιόδου. Καὶ διήγον βίον εὐδαίμονα λέγουν τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως: «τοῦ κόσμου γὰρ τὴν ἡδονὴν ἤθελαν κιἀγαποῦσαν, — κ' ἐχαίρονταν ἀμφοτέρω πρὸς τὸν καιρὸν ὅπου εἶχαν»¹.

³ Ἡτο ἀληθῶς περιλαμπρον τὸ «πρίγκιπτον τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως», τὸ ὁποῖον ἴδρυσαν οἱ σιδηρόφρακτοι τῆς γαλλικῆς Καμπανίας καὶ Βουργουνδίας ἱππῶται, καὶ τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνεν ὁ μέγας πρίγκιψ Γουλιέλμος ὁ Βελλααρδουῖνος. Ὁ τίτλος πρίγκιψ τοῦ Μορέως ἐθεωρεῖτο εἰς ἐκ τῶν λαμπροτέρων τοῦ κόσμου, ὥς με τὸν τίτλον μεγάλων βασιλέων, καὶ ἡ αὐλὴ του ἐξένιζεν εὐγενῆ τῆς Γαλλίας αὐθεντόπουλα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο εἰς τὸν Μορέαν νὰ «μάθουν τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἱπποτικῆς ἀβρότητας» διότι ἐθεωρεῖτο ἡ αὐλὴ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως ὅπου ὁμιλοῦντο τὰ γαλλικὰ τόσον κομψῶς ὅσον καὶ ἐν Παρισίοις, ὡς τὸ καλύτερον σχολεῖον τῆς ἱπποσύνης· μεγάλοι βασιλεῖς ἐξήτουν ἐπιγαμβρίαν καὶ σινεμάχουν πρὸς τὸν πρίγκιπα, τὸν ὁποῖον περιεστοίχιζον διαρκῶς ὀγδοήκοντα ἱππῶται, χρυσοῦς

ἔχοντες τοὺς πτερνιστήρας καὶ ἑπτακόσιοι ἕως χίλιοι ἄλλοι ἔφιπποι πολεμισταί.

¹ Ἡ ἐστία τοῦ φραγκικοῦ κράτους ἦτο πρὸς τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ τῆς χερσονήσου, ἐν Ἡλιδι, ὅπου εὐκόλως εὐρίσκοντο οἱ Γάλλοι κατακτηταὶ εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τὴν πατρίδα των ἢ Κλαρένσα καὶ ἡ Ἀνδραβίδα ἦσαν αἱ πρωτεύουσαι τῶν Φράγκων, εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς συνηθροίζοντο ἔμποροι καὶ ἄστοι ἐκ Γαλλίας καὶ πλούσιοι εὐπατρίδαι, καὶ ὁ βίος ἦτο εὐκόλος καὶ μεγαλοπρεπής¹. Ἀλλὰ πλὴν τῶν πρωτευουσῶν τούτων, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις διέτριβον οἱ πρίγκιπες τοῦ Μορέως χάριν ψυχαγωγίας (villes de plaisir), ὅπως καὶ εἰς τὴν Ῥοβιάταν τῆς Ἡλίδος καὶ τὸ Νησί τῆς Καλαμάτας.

Δὲν ὑπετάγη ὅμως ὅλη ἡ Πελοπόννησος εἰς τοὺς Φράγκους· τὰ νότια καὶ ἀνατολικά τῆς χερσονήσου ἔμειναν εἰς χεῖρας τῶν βυζαντινῶν στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἀντεπροσώπευον τὴν ἐπίσημον ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Φράγκων, καὶ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τοπαρχῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνακηρύξει ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους· τοιοῦτους Ἑλληνας φεουδάρχας, ἀντισταθέντας πρὸς τὴν πρόοδον τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως ἀναφέρουν τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως τὸν Λέοντα Σγοῦρον τῆς Κορίνθου, τὸν Δοξαπατρῆν Βουτσαρᾶν τοῦ Ὁρεοκλόβου ἐν τῇ Γορτυνίᾳ καὶ τοὺς εὐπατρίδας τῆς Μονεμβασίας, Μαμωνᾶν, Σοφιανὸν καὶ Δαιμονογιάννην.

² Ἀλλὰ μειλίχιος ὑπῆρξεν καθόλου ἡ φραγκικὴ κατάκτησις, καὶ οἱ εὐγενεῖς ἱππῶται τῆς Καμπανίας προσηνέχθησαν ὡς πατέρες πρὸς τὸν κατακτηθέντα λαὸν ἐσεβάσθησαν «τοῦ τόπου τὰ συνήθεια τὸν νόμον καὶ τὴν πίστιν τῶν Ῥωμαίων»², ὁ δὲ μεγαλόφυχος πρίγκιψ Γουλιέλμος ὁ Βελλααρδουῖνος ἀποθνήσκων ἀφίνει παραγγελίαν νὰ σεβασθῇ ὁ διάδοχός του τὰ μοναστήρια καὶ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἔδωκεν εἰς αὐτὰ «κυδλους τοῦ πρίγκιπτος — νὰ τοὺς κρατῇ καὶ κυβερνᾷ ὅλους με δικαιοσύνην»³.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

¹ Ἐνθα ἄν. στ. 3171. Τὸ Γαλλικὸν Χρονικὸν τοῦ Μορέως λέγει: «si faisoient cescun fortesse selon son pooir, et menoit la meillor vie que nni pueust mener» (Buchon, *Livre de la Conqueste*, ἐν Παρισίοις, 1845. σελ. 101).

² Livre de la Conqueste. σελ. 405.

³ Ἑλληνικὸν Χρον. τοῦ Μορ. ἐκδ. Schmitt. στ. 2089 κέξ. Περβλ. στ. 1437 κέξ 2048 κτλ.

⁴ Ἐνθα ἄν. στ. 7774 κέξ. Livre de la Conq. σελ. 255.

ΑΡΧΑΙΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΕΛΦΟΙ

Πίσω ἀπὸ τὸ περιτείχισμα τοῦ ἄλλους προβάλλουν δώματα. Ἐνας πλατύς, με λευκὲς πλάκες στρωμένος δρόμος, ἀργοανεβαίνει φιδωτὸς ἀνάμεσα ἀπὸ ἀφιερῶματα ποῦ ὑψώνονταν μιὰ φορὰ με σχῆμα μικρῶν ναῶν πλάγι στὸν δρόμο, ἀνάμεσα σὲ συμπλέγματα ἀπὸ χρυσὰ ἀγάλματα καὶ λευκὰ μαρμάρινα μνημεῖα ποῦ στόλιζαν καὶ ἀπὸ τῆς δυὸ πλευρῆς τὸν δρόμο πρὸς τὸν μεγάλο ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ποῦ ἐπάνω σ' ἓνα πλατὺ δῶμα ἐστεφάνωνε τὸ ἄλσος.

Ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ περιτείχισμα τοῦ ναοῦ στέκουν ὀρθῆς ἄκόμα μοναχικὲς ἰωνικὲς κολώνες, τὸ λαμπρὸ περίστυλο τοῦ περιφήμου ἀναθήματος τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δρόμος περνᾷ πλάγι ἀπὸ τὴν ἀττική αὐτὴ στοὰ καὶ στρήβει ἀπότομος ἀνηφορίζοντας ἐπάνω.

Ἀριστερά, ψηλὰ στὸ τεῖχος, στοῦ γκρεμοῦ τὸ χεῖλος ὀρθώνεται κρεμαστὸς ἀπὸ πάνω μας ὁ ὑψηλὸς βωμὸς· ἓνα γύρισμα τοῦ δρόμου ἀκόμη — καὶ βρίζομαι σὲ μιὰ μεγάλη μαρμαρόστρωτη πλατεῖα· καὶ στὸ κέντρον ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ πλατεῖα βαθυμῖδες, κομμάτια ἀπὸ τοὺς τοίχους καὶ σωροὶ σπονδύλων ἀπὸ στύλους, εἶναι τὰ τελευταῖα ἵχνη τοῦ μέρους ὅπου ἔσπεκε ἄλλοτε ὁ ἱερὸς ὁμφαλὸς καὶ ὅπου ἐπάνω ἀπὸ βαθιεῖς σχισμάδες θρονιασμένη στὸν τρίποδα ἐπροφίτευε ἡ Πυθία.

Ἀπὸ ἐδῶ μιὰ φορὰ διευθύνονταν τῆς ἀνθρωπότητος ἡ τύχης. Ἐμπρὸς σ' αὐτὲς τῆς βαθμίδες ἔρχονταν μιὰ φορὰ κόσμος ὁλόκληρος καὶ γονάτιζε ἱκετεύοντας βοήθεια. Ἡγεμόνες ὕψωναν τὰ χεῖρια ἔμπρὸς στοῦ εἰδωλο τοῦ θεοῦ ποῦ ἄστραφτε χρυσόλαμπρο.

Τρέμω ἔμπρὸς στοῦ χαμοῦ τὴν εἰκόνα. Τὰ κομμάτια τῶν στύλων εἶναι σπαρμένα συντρίμια γύρω, μέσα στὴν πνιγρὴ λαύρα τοῦ μεσημεριοῦ. Δὲν ἀκοῦς ἄλλο ἀπὸ τὸν βαρὺν ἤχο τῆς ἀξίνης. Μιὰ θλίψις βαθειὰ με βαραίνει· δὲν ὑποφέρω πλέον τὸν πόνο ποῦ με πνίγει. Φέρνω τὰ χεῖρια στὸ μέτωπο καὶ φεύγω.

ΕΛΕΥΣΙΣ

Κάτω μου ἀπλώνετο ἡ θάλασσα. Ὁ ἥλιος στὸ βασίλειμά του σκόρπιζε ρόδινες ἀκτίνες στὸ ἡσυχασμένο κῆμα τῆς, κ' ἓνα φῶς μενεξεδένιο ἀπλώθηκε μπροστά μου στὸν εὐρὺ χῶρο τοῦ ναοῦ με τῆς μαῦρες μισογκρεμισμένες κο-

λώνες. Στὸ μακρὸς πίσω ἀπὸ τὴ σειρὰ τῶν λόφων ποῦ χωρίζει τὸν ἐλευσίνιο κάμπο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Ὑμηττὸς λαμποκοποῦσε. Σὰν μιὰ λευκὴ γραμμὴ κατέβαινε ὁ δρόμος ἀπὸ τοὺς λόφους κάτω. Εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἱερὸς δρόμος. Ἐσκοτείνιαζε, καὶ τὰ πρῶτα ἀστέρια ἀναβαν στὸν οὐρανό. Ἦταν θερμὴ καλοκαιριοῦ βραδιά. Ἐνα κοπάδι ἔβασκε στὸν κάμπο· ὁ βοσκὸς, καθισμένος σὲ μιὰ ἀρχαία κολώνα, τραγουδοῦσε στὴ φλογέρα του. Ἀρχισα νὰ ὀνειρεύωμαι.

Στὴ λευκὴ γραμμὴ ποῦ κατεβαίνει στὸν ἱερὸ τὸν δρόμο βλέπω χιλιάδες φῶτα νὰ κινοῦνται. Πάντοτε νέα προβάλλουν ἀπ' τὸν λόφο πίσω, εἶναι πλῆθος ἀτελεύτητο καὶ σὰν στρατὸς ἀπὸ μυριάδες ἄστρα κατεβαίνουν ἀργὰ στὸν κάμπο πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Καὶ τώρα ἀπλώνονται στὴν ἄκρη στοῦ ἀκρογιάλι καὶ σοβαρὰ κ' ἐπίσημα προβαίνουν, μακρὰ πομπὴ ἀνθρώπων πυρσοφόρων. Καὶ ἡ χλωμὴ ἀναλαμπὴ ἀπὸ τῆς λαμπάδες καθρεφτίζεται στῆς θάλασσας τὸ κῆμα. Καὶ ἀκούονται δεήσεις μεγάλωφνες. Στὸ μέσον τῆς πομπῆς φέρνουν ἓνα εἰδωλο θεοῦ. Ἱερεῖς με λευκὰ φορέματα καὶ με στεφάνους βαδίζουν ἔμπρὸς, ἱερὰ ἀντικείμενα κάτω ἀπὸ ἀργυροποικίλους πέπλους. Πίσω ἔρχονται παρθένοι. Σκευὴ καπνίζουν ἐπάνω στῆς ἀναδεμένες πλεξίδες τῶν μαλλιῶν, ὥσάν κορῶνες μοιάζουν, καὶ ἡ πυρὰ φλογοβολεῖ μέσα σ' αὐτὰ καὶ τὸ θυμίαμα ἀνεβαίνει πρὸς τὸν οὐρανό. Ὅλοι κρατοῦν λαμπάδες, καὶ ὁ καπνὸς ἀπλώνεται κοκινωπὸς στὸν ἀέρα, ἐπάνω ἀπὸ τὰ πλήθη: «Ἰαχε... Ἰαχε... Ἰαχε!»

Τῆς Ἐλευσίνος ἡ πύλες ἀνοίγονται. Στῆς βρούσες ἔμπρὸς στοὺς πυλώνες τοῦ ἄλλους ἀρχίζουν οἱ καθαρμοί. Ἡ Ἐλευσίς γεμίζει ἀπὸ τὸ πλῆθος. Οἱ προσκυνηταὶ μπαίνουν στὸν χῶρο τοῦ ἱεροῦ καὶ κάθονται γύρω. Ἡ λαμπάδες σκороποῦν μιὰ λάμψη μαγικὴ στῆς σκοτεινὲς κολώνες. Ὁ ἱεροφάντης στέκει στοῦ ναοῦ τὸ μέσον καὶ ὑψώνει τὰ χεῖρια. Ὁ ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς προβαίνει ἔμπρὸς καὶ σπᾷ τὴ βακτηρία καὶ μαδᾷ τὴν κόμη.

Ἀκούονται ἄγριες κραυγὲς ὡς νὰ φθάνουν ἀπὸ μακριὰ, κραυγὲς γυναικας ποῦ ζητεῖ βοήθεια. Κ' ἓνας κρότος σὰν ἀπὸ κτύπημα σὲ μέταλλο ἀντηχεῖ. Μιὰ μαινόμενη ὀρμᾷ. Τὰ μαλλιά τῆς εἶναι λυμένα, κλαίει καὶ ψάχνει γύρω

μέ μιὰ δάδα στὸ χέρι. Τὰ μάτια τῆς σπιθοβολοῦν τὸν πόνο, ψάχνει, ἀκροάζεται, σταματᾷ καὶ κυττάζει συγχυσμένη γύρω. Κ' ἔπειτα μιὰ κραυγή, μιὰ κραυγὴ ἄγρια, κ' ἡ λαμπάδα τῆς θεᾶς σβύνει. Σκοτάδι δλόγυρα, ἡ λαμπάδες σβύνουν ὅλες. Παντοῦ μαύρη, σκοτεινὴ νύχτα. Βουβὴ σιγή. Μόνον ἓνα σιγαλὸ κλάμα ἀκούεται.....

Φλόγες, μεγάλες καὶ ἰσχυρές, πετιοῦνται στὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ἡ Δήμητρα—ὁ Δημοφῶν—ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του ἡ φλόγες κυτπιοῦνται καὶ σπιθοβολοῦν. Φῶς λαμπρὸ πλημμυρεῖ τὸν ναό. Δυνατὲς κραυγὲς χαρᾶς ἀντηχοῦν καὶ ὕμνοι καὶ ἄρπας τόνοι ἀκούονται.

Ὁ ἱεροφάντης προβάλλει μὲ τὴν ἱερὰ στολή του, στεφανωμένος μὲ στάχυα, καὶ ἡ πομπὴ τῶν

προσκυνητῶν σέρεται κοντὰ τοῦ ἀργοσαλεύον-
τας ἀνάμεσα στοὺς στύλους, καὶ ᾠδὲς καὶ ὕμνοι
ὑψώνονται πρὸς τὴ θεὰ Δήμητρα ποῦ, ἐξαγνί-
ζοντας τὴν ψυχὴ μὲ τῆς φωτιᾶς τὴ δύναμι, τὴν
ἀφιερώνει στὴν ἀθανασία.

Ὁ Δημοφῶν προβαίνει ἀπὸ τῆς φλόγες ἀρ-
γυρόφτερος. Καὶ τὸ πλῆθος ψιθυρίζει σιγαλά!

Καὶ ἄρπας τόνοι ἀντηχοῦν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη
τοῦ δόλαστραφτου ἀπὸ φῶς καὶ χρώματα ναοῦ καὶ
ροδοστέφανοι κρεμοῦνται ἀπὸ τὴ στέγη, κ' εὐω-
διαστὸ ψιλάχισμα ἀπὸ ἀνθούς σταλάζει κάτω.

«Ἡ ψυχὴ στὴν ὑστερή τῆς ὥρα αἰσθάνεται
ὅ,τι καὶ ὁ κατηχούμενος σιὰ μεγάλα μυστήρια»
εἶπε μιὰ φορὰ ὁ Πλούταρχος. «Τὸν τρόπο καὶ
τὸ ἀνατρίχισμα ἀκολουθεῖ ἓνα φῶς μαγικὸ
ποῦ κυτπᾷ τὰ μάτια. Περνᾷ κανεὶς ἀπὸ ἀγια-
σμένους τόπους ὅπου χαρὲς ἀντηχοῦνε καὶ
χοροί.»

[Μετάφρασις Κ. Χ.]

ΙΟΥΛΙΟΣ ΕΣΣΛΙΝ

ΤΟ Β' ΑΝΑ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΝ ΑΣΙΑΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

ΠΕΡΓΑΜΟΣ — ΤΡΟΙΑ*

Τὴν ἐπομένην περὶ τὰ χαράγματα εὐρισκό-
μεθα ἔναντι τῆς μικρᾶς παραθαλασσίον πό-
λεως Δικέλλι τοῦ σημερινοῦ ἐπίνειου τῆς Περ-
γάμου ἀντὶ τοῦ πάλαι «Ἐλαίας» τοῦ ἀπώτε-
ρον κειμένου καὶ ἐξηφανισμένου ὑπὸ τὰς προσ-
χώσεις τοῦ ποταμοῦ Καϊκου. Ἀπὸ τῆς κωμο-
πόλεως ταύτης, τῆς 3.000 κατοίκους ἐχούσης,
ἀμαξίτη ὁδὸς ἄγει εἰς Πέργαμον διὰ μέσου
τῆς εὐρείας κοιλάδος τοῦ Καϊκου, 28 χιλιομέ-
τρων μήκους, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ Γερμανῶν
τῷ 1869, χάριν τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὰ νῦν ἡ
ὁδὸς αὕτη εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν,
μὴ ἐπισκευαζομένη. Εἰς Δικέλλι ἀποβιβασθέν-
τες ὅσοι τῶν συνοδοιπόρων εἶχομεν προδηλώ-
σει συμμετοχὴν εἰς τὸ εἰς Πέργαμον ἐπίπνον
δι' «ἀραμπάδων» ταξείδιον (διότι οἱ μὴ δηλώ-
σαντες παρέμειναν εἰς τὸ ἕτερον τῶν πλοίων τὸ
εἰς Λέσβον κατευθυνθὲν) εὗρομεν ἐκεῖ ὄντως, τῇ
φροντίδι τοῦ κ. Dörpfeld, ἀναμένοντα τὰ ἀ-
ναγκαῖα μεταγωγικά μέσα—τετράτροχα κάρρα,
κοινῶς «ἀραμπάδες» καὶ ὀλιγίστας ἀμάξας—
πρὸς μεταφορὰν ἡμῶν εἰς Πέργαμον. Τὸ ταξεί-

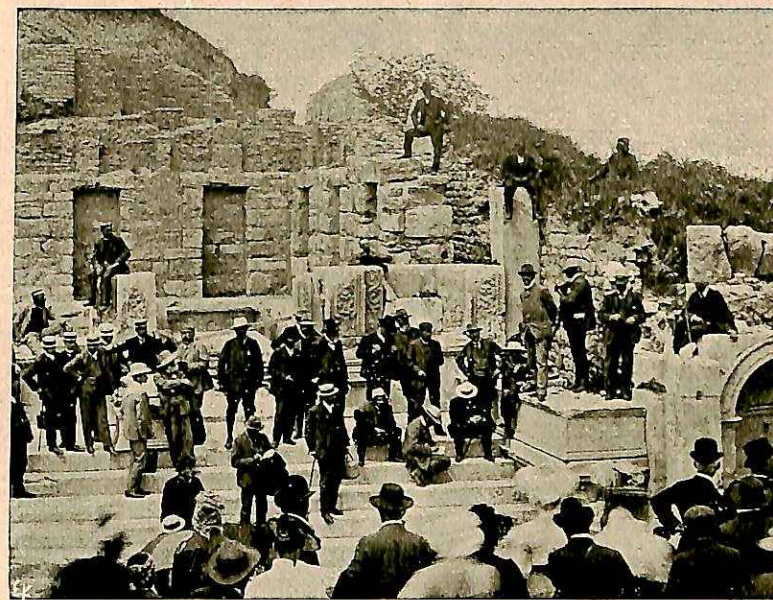
* Συνέχεια καὶ τέλος. — «Παναθήναια» 15 Αὐγ., 15
καὶ 30 Σεπτ., 15 καὶ 31 Ὀκτωβρίου

διον αὐτὸ τὸ ὀκτώωρον (μετ' ἐπιστροφῆς) διὰ
τοὺς ὀλίγους ἐκείνους οἵτινες ἠτύχησαν νὰ κα-
ταλάβωσι θέσιν ἐντὸς ἀμαξῶν (ὧν εἰς καὶ ἐγώ,
χάρις εἰς τὸν κ. Πρύτανιν) ἦτο μᾶλλον διασκε-
δαστικὸν διὰ τὴν πρωτοτυπίαν του καὶ τὰ ἀ-
στεῖα αὐτοῦ ἐπεισόδια, τὰ εἰς βάρος τῶν ἐντὸς
τῶν ἀραμπάδων μετακομιζομένων θυμάτων
ἀκρατήτου ἀρχαιολατρίας. Δὲν ὑπῆρξεν ὅμως
ἐξ ἴσου διασκεδαστικόν, ὑποθέτομεν, καὶ διὰ
τοὺς ἐντὸς τῶν ἀραμπάδων δίκην καταδίκων
μεταφερομένους, ὧν τὸ ὅσα ἐπὶ ἡμέρας ὕστε-
ρον ἤλγουν. Τέλος μετὰ μακρὰν πορείαν, ποι-
κιλομένην μόνον ἐκ τῆς συναντήσεως караβα-
νίων ἀπὸ καμήλας, περὶ ὥραν ἑνδεκάτην, διελ-
θόντες τὸν σταθμὸν τῆς παλαιᾶς Τευθρανίας ἀν-
τικρύσαμεν εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος τοῦ Καϊ-
κου, ὑψούμενον καὶ ὑπολενκάζον τὸ κωνοειδὲς
ὄρος, ἐφ' οὗ ἴδρυτο τὸ πάλαι τὸ βασιλεῖον τοῦ
Εὐμένους Α' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Ἀττα-
λίδων τῶν εἰς ἀκμὴν καὶ κλέος αὐτὸ ἀγαγόν-
των. Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἐκείνου ὄρους (350 περ.
μ.) τοῦ φύσει φρουριακοῦ, τοῦ ὑπὸ τειχῶν (κατὰ
διαφόρους ἐποχὰς ἀνεγερθέντων) περιβαλλομέ-
νου, ἴδρυσε τὸ πρῶτον ὁ τοῦ βασιλέως Λυσίμα-

χου ἑπαρχος Φιλέταιρος (283 -
263 π.Χ.) τὸ μικρὸν κρατίδιον
σφετερισθεὶς τὸν ὑπὸ τοῦ βα-
σιλέως ἐμπιστευθέντα αὐτῷ θη-
σαυρὸν ἀποτελούμενον ἐξ 9.000
ταλάντων (54 ἑκατ. δρχ.). Ὁ
υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Εὐ-
μένης Α' καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐ-
τὸν Ἀτταλὸς Α', ὁ καὶ βα-
σιλεὺς ἀνακηρυχθεὶς, διὰ τῶν
 χρημάτων αὐτῶν ἔγνωσαν οὐ-
τω δεξιῶς νὰ προασπίσωσι τὸ
βασιλεῖον κατὰ παντοίων ἐπι-
δρομῶν (ἀσιατικῶν καὶ γαλα-
τικῶν) ὥστε νὰ παγιωθῇ τοῦτο
καὶ νὰ καταστῇ ἰσχυρὸν καὶ
ἀκμαῖον ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔρ-
γοις καὶ τοῖς γράμμασι καὶ
τέχναις.

Εἶναι γνωστὴ ἡ «Περγα-
μηνὴ Σχολή» ἡ δι' ἀγαλμά-
των πλείστα ἱερὰ τεμένη τῆς

Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος κοσμήσασα, ἐπίσης
δὲ λίαν γνωστὴ καὶ ἡ 200 χιλ. συγγράμματα
περιλαβοῦσα βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου, ἐν ἣ
ἡσκεῖτο καὶ ἡ βιομηχανία ἐκείνη τοῦ δερματίνου
χάρτου, τοῦ καὶ τὰ νῦν τὸ ὄνομα αὐτῆς φέροντος.
Ἐπὶ Εὐμένους τοῦ Β' (197 - 159) τὸ βασιλεῖον
τῆς Περγάμου, ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ ἐπι-
κυριαρχίαν τῆς Ῥώμης, ἔφθασεν εἰς τὴν μεγά-
λην αὐτοῦ ἀκμὴν, ἐπεκταθὲν μέχρι τῆς Ταυρι-
κῆς Χερσονήσου ὁ φιλόκαλος οὗτος καὶ εὐγε-
νὴς βασιλεὺς ἐξώθησε τὴν πρόοδον εἰς τὰς τέ-
χνας καὶ τὰ γράμματα οὕτως, ὥστε νὰ κατα-
στῇ ἡ πόλις κέντρον πολιτισμοῦ καὶ σοφίας, δι-
εκόσμησε δὲ αὐτὴν διὰ πλείστων πολυτελῶν οἰ-
κοδομημάτων καὶ δημοσίων κτιρίων ὧν τὰ ἐρεί-
πια καὶ τὰ νῦν εἰσέτι προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν.
Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀτταλὸς
Β' καὶ τοῦτον πάλιν, ὁ ἀνάξιος τῶν προγόνων
τοῦ υἱὸς αὐτοῦ Ἀτταλὸς ὁ Γ', ὁ διὰ διαθή-
κης ὑποκαταστήσας κληρονόμον τοῦ βασιλείου
του.... τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος! Ἐκτοτε ἡ Πέργα-
μος, ἀποκατασταθεῖσα εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν
δὲν εἶδε πλέον ἡμέρας δόξης. Τὴν σήμερον ἡ νέα
ἐκείθεν τῶν διασταυρουμένων ποταμῶν Κητείου
καὶ Σελινουῦντος, ἀφήσασα ἔρημον τὴν ἀρχαίαν
πόλιν, ἦτις οὕτως ἀκωλύτως ὑπῆρχη ἀπὸ τοῦ
1878 (διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Humann τὸ
πρῶτον, νῦν δὲ διὰ τοῦ κ. Dörpfeld) ὑπὸ

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου.

τὴν σκαπάνην καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ ἀρχαιολό-
γου. Δυστυχῶς καὶ ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐν Ἐφέσῳ καὶ
ἀλλαχοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας, τὰ εὐ-
ρήματα τῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἔμειναν κατὰ χώ-
ραν, ἀλλὰ μετεφέρθησαν εἰς Βερολίνον, κο-
σμοῦντα τὸ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐκείνῃ ἴδρυθὲν
«Περγαμηνὸν Μουσεῖον»! Εἶναι ὅμως πάντοτε
τὰ ἐρεῖπια τῆς πόλεως (τὰ μὴ εὐχερῶς μετακο-
μιζόμενα), τόσον ἐνδιαφέροντα, τόσον τὴν φαν-
τασίαν γοητεύοντα, ὥστε ἡ ἐλίποντος ἐπὶ τόπου
μετάβασις ἀμείβεται ἑκατονταπλασίως. Τὴν πρῶ-
την μ. μ. ὥραν ἠρξίσμεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν
τοῦ ἀκαμάτου κ. Dörpfeld, νήστες καὶ κατά-
κοποι, τὴν ἀνοδὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους, διελθόντες τὰ
μεγαλοπρεπῆ ἐρεῖπια τοῦ πυλῶνος τοῦ τείχους,
τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν Εὐμένης ὁ Β'. Ἐλικο-
ειδὲς ὁδὸς εὐρεία καὶ πλακόστρωτος φέρει πρὸς
ὑψηλότερον ἰσόπεδον (ταράτσαν) ἐπὶ τοῦ ὁποίου
ἔκειτο ἡ «νεωτέρα Ἀγορά» ἥτοι μέγα τετρά-
γωνον κτίριον περιβαλλόμενον κύκλῳ ὑπὸ δια-
φόρων στοῶν. Σημειωτέον ὅτι ὡς ἐκ τοῦ ἀνω-
φερικοῦ καὶ ἀνωμάλου ἐδάφους ἐφ' οὗ ἡ πόλις
ἴδρυτο τὸ πάλαι, πάντα σχεδὸν τὰ δημόσια αὐ-
τῆς κτίρια κεῖνται ἐπὶ τεχνητῶν ἰσοπέδων, ὑπερ-
κειμένων ἀλλήλοις. Οὕτως ὑπεράνω τῆς ἀγορᾶς
ταύτης κεῖται τὸ Γυμνάσιον, καταλαμβάνον τρία
ὅλα ἀλλεπάλληλα στενόμακρα ἰσόπεδα, ἐπὶ τοῦ
κατωτάτου τῶν ὁποίων ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ
ἔγνη ναοῦ τινός, κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Ἡ ὁδὸς
ἀνέρχεται μεταξὺ ἐρειπίων ἀσημάντων τῆς πό-

λεως φθάνουσα εἰς ἄλλο ἀπώτερον κείμενον, ἰσοπέδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ διὰ σιῶν κύκλῳ περιβαλλομένη «Παλαιὰ ἀγορὰ» ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἴδρυτο ὁ δωρικοῦ ρυθμοῦ ναὸς τοῦ Διονύσου. Ὑψηλότερον ταύτης, ἐπὶ εὐρυτάτου ἰσοπέδου, ἀπαντᾷ τις τὰ εἰρήπια τοῦ περιφήμου «Βωμοῦ τοῦ Διὸς» τοῦ ὑπὸ τοῦ Εὐμένους Βου (περὶ τὸ 180 π. Χ.) ἀνεγερθέντος, τοῦ ὁποίου τὰ θαυμάσια ἀνάγλυφα, τὰ εἰκονίζοντα, ὡς γνωστόν, σκηνὰς Γιγαντομαχίας, ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Humann, μετεφέρθησαν εἰς Βερολῖνον, ἔγιναν δὲ καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Περγάμου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Τοῦ θαυμασίου ἐκείνου οἰκοδομήματος δὲν σώζεται ἡ τὸ κρηπίδωμα καὶ μέλη τινὰ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ αὐτοῦ κόσμου· ἤρχεσαν ὁμως καὶ τεκτονικὰ πρὸς τελείαν ἀναπαράστασιν τοῦ οἰκοδομημάτων γενομένην ἐν τῷ Βερολινεῖ Μουσείῳ. Ὑπέρκεινται τοῦ κτιρίου τούτου διάφορα οἰκοδομήματα καὶ ἰσόπεδα μετὰ τὰ ὁποία εὐρίσκονται τὰ πρὸ τοῦ φρουριακοῦ πυλῶνος, δι' οὗ σκεταί τις πρὸ τοῦ ἐπίσημον διαμέρισμα τῆς πόλεως, τὸ ὑψηλότερον, τὸ περικλείον μετὰ ἄλλων πολλῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἀτταλιδῶν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, μετὰ τῶν παρατημάτων αὐτῶν καὶ τῶν κήπων! Διότι οἱ φιλόκαλοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς δὲν ὤκησαν εἰς τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων τῶν νὰ διοικεῖσθαι, δι' ὑδραυλικῶν ἔργων τεραστίων, ὧν σώζονται ἔτι δρᾶν καὶ ἄφθονον ὕδωρ, νὰ ἀναβιβάσῃσι δένδρα καὶ φυτὰ, παρὰ τῇ αἰθερίᾳ αὐτῶν κατοικίᾳ. Ἀριστερὰ τοῦ πυλῶνος εὐρὺ ἐκτείνεται ἰσόπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σώζονται τὰ θαυμάσια εἰρήπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ναοῦ δωρικοῦ, φέροντος 6×10 κίονας, ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκοδομημάτων τῆς Περγάμου. Τὸ ἰσόπεδον κυκλοῦται ὑπὸ στοῶν, ὅπισθεν τῆς ἀρκτικής πλευρᾶς τῶν ὁποίων ἐξετείνεται τὸ ἐκ μῆδος μεγάλους αἰθούσης καὶ τριῶν παρακειμένων δωμάτων συγκείμενον οἰκοδόμημα τῆς Βιβλιοθήκης, σωζόμενον καὶ τὰ νῦν ὁπωςδήποτε καλῶς ἐν ταῖς λεπτομερείαις του. Ἀπώτερον, πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μετὰ ἄλλων παρεμπιπτόντων οἰκοδομημάτων, ὧν τὰ εἰρήπια δύσκολον εἶναι νὰ ἀντιληφθῇ τις ταχέως, ἀπαντᾷ τις τὰ μεγαλοπρεπῆ λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Τραϊανοῦ, κειμένου ἐν τῷ μέσῳ τεχνητοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἰσοπέδου, πλάτους 100 περίπου μέτρων καὶ βάθους 70. Ὁ ναὸς οὗτος, ἐν ᾧ ἐλατρεύθη ὡς θεὸς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα

χρόνοις καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, ἦτο κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, φέρων κίονας 6×9. Τὸ θαυμάσιον οἰκοδόμημα σώζεται ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει καὶ προκαλεῖ ἀληθῶς τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κομψότητά του καὶ τὴν λευκότητα τοῦ λίθου, ἐξ οὗ ἀνηγέρθη. Ἀπὸ τοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐκτεταμένου ἰσοπέδου (ὕψ. 325 μ.) ἡ θέα κάτω τῆς κοιλάδος, τῆς διασχισμένης ὑπὸ τῶν ποταμῶν Σελινούντος καὶ Κητείου, τῆς καταφύτου καὶ καταπραΰνου, μετὰ τῶν ἐσπαρμένων ἐπ' αὐτῆς γραφικῶν ἀρχαίων τύμβων, τῶν ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν εἰρηπῶν καὶ τοῦ πανοράματος τῆς νέας πόλεως, εἶνε πράγματι μαγικόν. Τὸ ὑψηλότερον τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους σημεῖον καταλαμβάνουσι τὰ εἰρήπια τῶν ἀνακτόρων τῶν Ἀτταλιδῶν, εἰρήπια οὐχὶ ἀναλόγως πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς πόλεως τὸ ἐνδιαφέρον κινεῖν. Ὅπως δὴποτε ἡ ἔκτασις αὐτῶν καὶ ἡ διακόσμησις, ἀλλὰ πρωτίτως ἡ τοποθεσία αὐτῶν, ἡ ἐνθυμίζουσα τὴν κατοικίαν αἰετῶν, καὶ ὅσα ἤδη περὶ κήπων καὶ ὑδραυλικῶν ἔργων ἀνεφέραμεν ἱκανοποιῶσι τὸν ἐπισκέπτην διὰ τὴν κοπιώδη ἀνάβασιν. Ὑπολείπεται νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὸν τοῦ ὄρους κειμένου θεάτρου, τοῦ ὁποίου ἀπεπερατώθη ἡδη ἡ ἀνασκαφή. Τὸ κοῖλον αὐτοῦ διηρημένον εἰς ὀγδοήκοντα βαθμίδας, εἶνε ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκὺς χώρου, δυσαναλόγως ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον· ἡ ἀνάβασις ἐπομένως διὰ τῶν κερκίδων αὐτοῦ μέχρι τῆς τελευταίας σειρᾶς τῶν καθισμάτων ἦτο ἐπιπονωτάτη. Εἶχεν ὁμως τὸ θέατρον τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν, διὰ στενῆς κλίμακος, εἰσοδὸν εἰς τὸ κοῖλον αὐτοῦ, δι' ἧς πάντως κατήρχοντο οἱ ἄνωθεν τοῦτο οἰκοῦντες. Τὰ βασιλικά ἔδρανα, ἰδιαίτερος τοῦτο ἐργασμένα, καταλαμβάνουσι τὸ μέσον τῆς κατωτάτης πρὸς τὴν ὀρχήστραν σειρᾶς. Ἡ σκηνὴ τοῦ θεάτρου ἦτο ἀρχικῶς ἐκ ξύλου κατεσκευασμένη καὶ περιαιρετή, οὕτως ὥστε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου τῆς σκηνῆς, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ μέσον ἐπιμήκους ἰσοπέδου (215 μέτρων μήκους) νὰ δύνανται νὰ τελῶνται ἀγῶνες καὶ ἄλλα δημόσια θεάματα, ὅσας δὲν ἐλειτούργει τὸ θέατρον. Ἐγένετο δὴλ. ἀντιστρόφως ὅ,τι καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Σταδίῳ κατὰ τὴν παράστασιν τῆς Ἀντιγόνης ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συνεδρίου, καὶ τὸ ὁποῖον εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐγένετο συχνότερον, χρησιμοποιουμένου οὕτω διττῶς τοῦ καλλιμαρμάρου κτιρίου. — Ἐν τῷ θεάτρῳ ἐκεῖνῳ παρετέθη ἡμῖν λιτὸν ἐπὶ ποδὸς πρόγευμα, μετὰ τὸ ὁποῖον κατήλθομεν εἰς τὴν νέαν πόλιν παρακολουθούμενοι ὑπὸ πλῆθους

ἐντοπίων, οἵτινες ἐνθουσιῶντες διὰ τὴν παρουσίαν κυρίως ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀπήτουν ἀνενδότως νὰ τοῖς ἐκφωνήσῃ λόγον ὁ κ. Πρύτανης. Τοῦτο δὲ καὶ ἠναγκάσθη νὰ πράξῃ ἐν τέλει ὁ κ. Λάμπρος ὅπως ἐπιτραπῇ ἡμῖν ἡ ἀναχώρησις.

Ἦτο ἡδη νύξ ὅτε ἐπανήλθομεν εἰς Δικέλλι καὶ ἐπεβιβάσθημεν εἰς τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἀπῆραν διὰ Τροίαν. Ἦτο ἡ μυθικὴ πόλις ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς περιοδείας μας, διότι ἐκεῖθεν τὸ ἕτερον τῶν πλοίων θὰ ἀπῆρχετο εἰς Κων)πόλιν διὰ τοὺς εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν ἐπιστρέφοντας συνέδρους, τὸ ἄλλο δὲ εἰς Ἀθήνας φέρον τοὺς σκοποῦντας νὰ διατρίψωσιν εἰσέτι ἡμέρας τινὰς ἐν Ἑλλάδι. Μὲ ὅλην δὲ τὴν κόπῳσιν ἐκ τοῦ πολυήμερου καὶ ἐπιπονωτάτου ταξιδίου, ἡ σκέψις ὅτι εἴχομεν εἰσέτι νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὰ εἰρήπια τῆς ἀρχαιοτάτης, τῆς μᾶλλον ἐνδιαφερούσης τῶν πόλεων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, καθίστα ἡμᾶς ἀχμαίους ἔτι διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς ἐπομένης.

Εἶχεν ἀνατελεῖ ἡδη ὁ ἥλιος ὅτε ἀνελθόντες ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, εὐρέθημεν ἔναντι μαγευτικοῦ ὁρίζοντος ἐπλέομεν πρὸς τὸ στενὸν τῶν Δαρδανελίων ἔχοντες δεξιὰ μὲν τὰς μικρασιατικὰς ἀκτᾶς, καὶ ἀριστερὰ τὴν Θρακικὴν χερσόνησον μετὰ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήσων, Σαμοθράκης, Ἰμβρου καὶ Λήμνου, ὁρωμένων ἀπώτερον εἰς τὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντος. Ἀλλὰ τὰ πλοῖα ἡμῶν δὲν κατηυθύνοντο πρὸς τὰ Δαρδανέλλια, τὴν συνήθη διὰ Τροίαν ὁδόν, διότι θὰ ἀπῆται τοῦτο χρόνον πλείονα, ἀλλὰ στρέψαντα πρὸς ἀνατολὰς διηυθύνθησαν κατ' εὐθείαν πρὸς Τροίαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σκαμάνδρου, ἀγκυροβολήσαντα πρὸ τοῦ Κουμ Καλέ, τοῦ μέρους περίπου ἔνθα τὸ πάλαι καὶ οἱ ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῆς Τροίας Ἀχαιοὶ τὰς ἀγκύρας τῶν ἔρριψαν, ὅπως πολιορκήσωσι τὸ δυσπρόσθιον φρούριον.

Ἦδη διεκρίνετο εἰς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος τοῦ Σκαμάνδρου τὸ μυθικὸν ἄλλοτε, νῦν δὲ ἱστορικὸν ὕψωμα, τὸ συγκινήσαν ἐπὶ αἰῶνας καὶ συγκινεῖν ἔτι τὸν κόσμον ὁλόκληρον διὰ τὴν τραγικὴν τύχην του καὶ τὰ ἐπεισόδια τῆς πολιορκίας του, τὰ παραγόντα τὴν ἀθάνατον ἡρωϊκὴν ἐποποιίαν. Πάντες ἐστρέψαμεν πρὸς ἐκεῖ τὰ βλέμματα ἀναζητοῦντες τὸν λόφον ὅστις σώζει ἔτι λείψανα τοῦ φρουριακοῦ τείχους, τοῦ ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην τὸν Πριάμον καὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ προασπίσαντος κατὰ τῆς ἐπιθετικῆς λύσεως τῶν συνηνωμένων Ἀχαιῶν, τῶν ἐκδικουμένων τὴν τιμὴν ἐνὸς ἀδικηθέντος

συζύγου! Καὶ διεκρίναμεν τότε ὑπόλευκον σημεῖον, προεξέχον λοφώδους σειρᾶς, ἐξικνουμένης μέχρι τῶν ὑπωρείων τῆς Ἰδης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόνον σωροὶ χωμάτων ἐφαίνοντο. Ἦτο ἐκεῖ ἡ ὁμηρικὴ Τροία, τὴν ὁποίαν ὁ ἀποκαλυπτικὸς νοῦς τοῦ Σχλίεμαν παρ' ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου εἰκασίας τῶν γεωγραφῶν καὶ ἱστορικῶν, ἀπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Σκηψίου μέχρι τοῦ Μόλκε, ἀνεγνώρισε καὶ ἀνέσκαψε, βεβαιώσας οὕτω διὰ τῶν πραγμάτων ὅτι ἡ Τροία ἔκειτο ἐκεῖ καὶ ὅτι ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος δὲν ἦτο μυθικόν τι γέννημα τῆς φαντασίας τοῦ Ομήρου, ἀλλ' ἱστορία καὶ δὴ πιστὴ ἱστορία τοῦ τραγικωτάτου τῶν ἀρχαίων πολέμων. Ὁ Σχλίεμαν ἐν τῇ ἀποκαλυπτικῇ ὁξυνοίᾳ του ἐννόησεν ὅτι ἡ ὁμηρικὴ Τροία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου Μπουναρπασί, ὡς λίαν ἀπέχοντος τῆς θαλάσσης, οὔτε ἔνθα ἡ «Ἰλιέων Κώμη» (Στράβων) τὸ σημερινὸν Ἀλὶ-Κονάκ, διότι ἀποκαίεται τοῦ Σκαμάνδρου, ἀλλ' ὅτι μόνον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Χισαρλίκ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔκειτο αὕτη, ὡς ἄλλως τε καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐφρόνουν. Καὶ διὰ τῆς σκαπάνης αὐτοῦ ἐβεβαίωσε τὴν πρόγνωσιν του κατὰ τὸ πᾶν ἀναμφισβήτητον πλέον. Ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο εἰς τὸν ὁξυνοῦστατον ἀρχαιοδίφην νὰ ἴδῃ καὶ τὰ εἰρήπια τῆς πραγματικῆς ὁμηρικῆς Τροίας, τὰ πλησιέστατα κείμενα τῆς ἀνασκαφῆς του, διότι μόνον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ κ. Dörpfeld, προεκτείνων τὴν ἀνασκαφὴν, ἀπεκάλυψε τὰ ὁμηρικὰ τεῖχη, τὰ περιβάλλοντα εἰς ἀπωτέραν ἀκτῖνα τὰ παλαιότερα τεῖχη, τὰ ὑπὸ τοῦ Σχλίεμαν ὡς τὰ ὁμηρικὰ ἐκληφθέντα. Καὶ δὲν εἶχε βεβαίως πολὺ ἄδικον ὁ μέγας ἐρευνήτης, διότι ὡς εἶχον τότε τὰ τῆς ἐρένης τῶν προϊστορικῶν ἀρχαιοτήτων, πᾶς τις ἀποκαλύπτων τὸ σύμπλεγμα ἐκεῖνο τῶν φρουριακῶν τευχῶν, θὰ ἠπατάτο ὡς πρὸς τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν ἐκτίμησιν.

Ἦ ὑπὸ τοῦ Σχλίεμαν ἀνακαλυφθεῖσα Τροία ἦτο ἀρχαιότερον κατὰ αἰῶνας τινὰς τοῦ ὁμηρικοῦ φρουρίου, περικλείον τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἄλλας τινὰς συναφεῖς οἰκοδομὰς, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως καὶ κατὰ ἕξ περίπου μέτρα βαθύτερον τῆς ὁμηρικῆς Τροίας, ἦν ὁ κ. Dörpfeld ἀπεκάλυψεν. Ἀλλ' ὁ Σχλίεμαν ἠρξάθη τότε εἰς τὸ ἐκκλητικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνασκαφῆς του, ἥτις εἰς φῶς ἤγαγε μίαν προϊστορικὴν ἀκρόπολιν κρύπτουσαν εἰς τὰ τεῖχη τῆς καὶ ὁλόκληρον θησαυρὸν χρυσῶν κοσμημάτων καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ μεταπεισθῇ ὅτι δὲν ἦσαν τὰ

τείχη εκείνα και ὁ θησαυρὸς ἐκεῖνος, λείψανα τῆς τρωϊκῆς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καταστροφῆς. Ἡ ὑπὸ τοῦ Dörpfeld κατόπιν ἐνεργηθεῖσα προέκτασις τῶν ἀνασκαφῶν, ἡ μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκτελεσθεῖσα, ἐπέχυσεν ἀληθῆς φῶς εἰς τὰ συγκεχυμένα καὶ ἀκατάληπτα ἐκ πρώτης ὄψεως ἐρεῖπια ἐκεῖνα. Εἶναι δὲ ἀληθῆς θαῦμα ἐπιστημονικὸν ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη, ἡ διαλευκάνασα τὰ πάντα καὶ ταξινομήσασα τὸ χάος τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιχώσεων. Προέκυψε δὲ ἐκ τῆς σκαπάνης τοῦ ἀρχαιολόγου καὶ ἡ ἱστορία ἡ ἄγνωστος τέως ἐν πολλοῖς, τοῦ περιφήμου ἐκείνου λόφου, τοῦ κατοικηθέντος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ὑπὸ ἐννέα ὄλων συνοικισμῶν. Ἐννέα δηλ. διάφορα στρώματα, σαφῶς διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων ἕνεκα τῆς διαφόρου αὐτῶν ἐπιχώσεως καὶ τῆς διαφόρου τοιχοδομίας, μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ χθιμαλὸς τὸ πρῶτον ἐκεῖνος λόφος ὑψώθη ὑπὲρ τὰ δέκα μέτρα τοῦ στερεοῦ αὐτοῦ ἐδάφους, δι' ἐπιχώσεων προσγενομένων ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ συνοικιζομένων κατ' ἐποχὰς λαῶν. Οὕτω βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ λόφος κατῳικήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ πρωτογενοῦς τινος οἰκιστοῦ περιβαλόντος τὸν ἐκ καλυβῶν συνοικισμὸν τῆς διὰ μάνδρας πηλοκτίστου χάριν ἀσφαλείας. Τοῦ συνοικισμοῦ τούτου, τοῦ ὁποῖου διακρίνονται δύο περίοδοι ἐλάχιστα δὲ σώζονται λείψανα, ἡ χρονολογία εἶνε ἀβεβαία, δυναμένη νὰ ἀνέλθῃ καὶ μέχρι τῆς 3ης ἢ 4ης π.Χ. χιλιετηρίδος. Ἀκολουθῶς ὁ λόφος κατῳικήθη ὑπὸ λαοῦ προηγμένου ἤδη ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ δυναμένου νὰ ἀνεγείρῃ φρουριακὰ λιθόκτιστα τείχη καὶ κατοικίας πλινθοκτίστους, ἐν προδιαγεγραμμένῳ σχεδίῳ. Εἶνε αὕτη ἡ προμηκοναϊκὴ ἀκρόπολις ἡ ὑπὸ τοῦ Σχλίσμαν ἀποκαλυφθεῖσα, ἥς σώζονται καλῶς ἐτι τὰ ὑψηλὰ τείχη μετὰ τῶν πυλώνων αὐτῶν καὶ ἐρεῖπια ἐνδιάκριτα τῶν ἐπ' αὐτῆς μεγάρων καὶ ποικίλων ἄλλων οἰκοδομημάτων.

Ἡ χρονολογία τοῦ συνοικισμοῦ τούτου τάσσεται εἰκότως μετὰ τὸ 2500 - 2000 π.Χ. Ἡ ἀκρόπολις αὕτη καταστραφεῖσα δι' ἐμπρησμοῦ καὶ ἐρημωθεῖσα κατῳικήθη βραδύτερον ὑπὸ ἀσήμεν δμάδων, κατὰ τρεῖς διαφόρους περιόδους, μέχρι τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς (1500 περίπου π.Χ.) καθ' ἣν ἀνγγέρθη τὸ ὑπὸ τοῦ Dörpfeld ἀποκαλυφθέν *δηρικὸν* τείχος, τὸ εἰς ἀπωτέραν ἀκτῖνα τὸν λόφον περιβαλόν, καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου περικλείσαν. Ἡ ἱστορία τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου μᾶς εἶνε γνωστὴ ὥς καὶ ἡ τύχη τῆς Ἀκροπόλεως καὶ

τῶν ἐν αὐτῇ τότε οἰκούντων. Μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν τῆς ὁμηρικῆς ἀκροπόλεως καὶ τὴν ἐπίχωσιν αὐτῆς, νέος συνοικισμὸς ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν ἀφανῶν ἐρειπίων τοῦ λόφου, ἑλληνικὸς οὗτος, τοῦ ὁποῖου ἡ ἱστορία δὲν παρέχει ἀνάλογον τὸ ἐνδιαφέρον. Ἐπὶ Ρωμαίων ἡ ἀκρόπολις — τὸ Ἴλιον — ἱσοπεδωθείσα ἀνεκτίσθη νέαν αἵγλην διὰ νέων τειχῶν καὶ νέων περικαλλῶν μνημείων, ὥς ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς (οὗ σώζονται τὰ ἐρεῖπια) τὸ θέατρον καὶ ἄλλα, καθόσον οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες τὴν πόλιν ταύτην, θεωροῦντες ὡς μητρόπολιν καὶ κοιτίδα τοῦ γένους των, ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ περικοσμήσωσι ταύτην, συχνὰ αὐτὴν ἐπισκεπτόμενοι καὶ ἐπὶ μακρὸν πολλάκις ἐν αὐτῇ διατρίβοντες. Εἶνε γνωστὸν δὲ ὅτι καὶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, παλαῖον τοῦ Καίσαρος σχέδιον υἱοθετῶν, ἐσκέπτετο τὸ πρῶτον ἐκεῖ νὰ ἰδρῦσῃ τὴν μητρόπολιν τῆς αὐτοκρατορίας του! ἀλλὰ μετὰ τὴν προτίμησιν τῆς Κων)πόλεως ἡ πόλις ἤρξατο φθίνουσα καὶ βαθμυδὸν ἡρημώθη καὶ πάλιν, διὰ τελευταίαν φορὰν βεβαίως, διότι ἐπὶ τῶν σεμνῶν ἐρειπίων τοῦ πολυπαθοῦς λόφου δὲν θὰ ἐπιτραπῇ, ἐλπίζομεν, τοῦ λοιποῦ νέα κατὰκτησις.

Μετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην καὶ περιληπτικὴν ἀφήγησιν τῆς ἱστορίας τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ τὰ λευκάζοντα νῦν χώματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Σχλίσμαν καὶ Dörpfeld, ὠφείλομεν ἴσως νὰ παρασχῶμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡμῶν καὶ βραχεῖαν περιγραφὴν τῶν σωζομένων ἐρειπίων. Ἀλλὰ πρὸς τί; Ἀφ' οὗ καὶ ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆς τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ὑπὸ τῶν μὴ ἡσκημένων εἰς φανταστικὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀναπλήρωσιν τοῦ σωζομένου τμήματος τοῖχου τινός, ἢ γωνίας τινός, ἢ καὶ ἐνὸς μόνου λίθου κατὰ χώραν κειμένου, δὲν θὰ συνετέλει τὸ παράπαν εἰς κατανόησιν τοῦ συμφύρματος ἐκείνου τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐρειπίων καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων στρωμάτων τῶν ὁμιλούντων γλῶσσαν μόνον εἰς τοὺς ἐπαίοντας νοητὴν; Ἀληθῶς ὁ ἐπισκεπτόμενος νῦν τὴν Τροίαν ἄνευ προμελέτης τινός, τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld ἐκπονηθέντος θαυμασίου σχεδιαγράμματος, ἄνευ ἐπιμόνου προσπαθείας πρὸς ταῦτις τῶν ἐν τῷ σχεδίῳ πολυχρόνων γραμμῶν πρὸς τὰ χαώδη ἐρεῖπια, οὐδὲν ἄλλο θὰ δυνηθῇ νὰ διακρίνῃ ἢ τὴν κυκλοτερεῇ σειρὰν τῶν δύο προϊστορικῶν τειχῶν — τοῦ προμηκοναϊκοῦ καὶ μυκηναϊκοῦ ἢ ὁμηρικοῦ — καὶ τὰ λείψανα τοῦ ῥωμαϊκοῦ συνοικισμοῦ. Ὁ θεῶν νὰ νοήσῃ πλείοτερον ἢ πρέπει νὰ παρακολουθήσῃ τὴν περιόδον τοῦ κ. Dörpfeld,

κατ' ἔτος ὥς γνωστὸν ἐκεῖσε μεταβαίνοντος πρὸς διδασκαλίαν, ἢ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ ἡμέρας τινὰς ἐκεῖ μελετῶν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τὰ ἐρεῖπια. Ἡμεῖς ἐτύχομεν τῆς πρώτης συνθήκης. Ὑπὸ τὴν σαφὴ καὶ εὐληπτον ὁμιλίαν τοῦ κ. Dörpfeld ὀδηγούμενοι, εὐρομεν, φυσικῶς, οὐχὶ μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ τε συνόλου τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν, ὅσων τοῦλάχιστον χρήζει ἡ ἔρευνα. Ὁ κ. Dörpfeld οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀκροπόλεως ὠδήγησεν ἡμᾶς ἐπὶ ὥρας ἐρημνεύων καὶ σαφηνίζων ἀκατάληπτους ἐκ πρώτης ὄψεως λεπτομερείας, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν εἰς τὸν χώρον τῶν ἀνασκαφῶν, κατὰ τὴν ἐκεῖσε πεζοπορίαν μας, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὁδοῦ, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὰ νῦν ὑψωμα γῆς («θρῶσμός πεδίοιο.» Ἰλιάδ. Κ. 160) παρὰ τὸν τάφον τοῦ Ἴλιου, ἐπὶ μακρὸν παραμείνας, ἡρμήνευσεν ἡμῖν πάντα τὰ τοπογραφικὰ ζητήματα, τὰ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, μετὰ τῶν ὁποίων σπουδαῖοτατον εἶνε τὸ τῆς κοίτης τοῦ Σκαμάνδρου, ὅστις προφανῶς, κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν,

εἶχεν ἄλλην τῆς σημερινῆς διεύθυνσιν, ἀνατολικωτέραν, χωρίζων οὕτω τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρώων.

Μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως διδασκαλίαν παρετέθη ἡμῖν, παρὰ τὰ σφζόμενα ἐτι ξύλινα παραπήγματα τῆς συνοικίας Σχλίσμαν, πρὸ χειρὸν πρόγευμα ἀποχαιρετιστήριον, καθόσον ἐκεῖθεν οἱ διὰ Κων)πολιν ἀναχωροῦντες ἀπεχωρίσθημεν τῶν λοιπῶν τῶν εἰς Ἑλλάδα ἐπιστρεφόντων, οἵτινες καὶ παρέμειναν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐσπέρας, τοῦ πλοίου αὐτῶν ἀπάραντος βραδύτερον τοῦ διὰ Κων)πολιν ἀναχωρήσαντος. Κατὰ τὸ πρόγευμα αὐτὸ πολλὰ ἐγένοντο προπόσεις κυρίως ὑπὲρ τοῦ κ. Dörpfeld τοῦ τόσους ὑποστάντος κόπους καὶ τόσας καταβαλόντος προσπαθείας πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτῶν ταξιδίων τῶν τόσον διδασκτικῶν καὶ ἀπολαυστικῶν ἅμα. Καθῆκον ἡμῶν ὑπολαμβάνομεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς τὸν ἄνδρα, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν ἀρχαιολογικὴν δράσιν καὶ τὴν ἔξοχον νόησιν τόσαι ὀφείλονται ἀνακαλύψει καὶ τόσον ἐπιστημονικὸν φῶς.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΘΕΟΔΩΡΑ*

ΣΤ'.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ μᾶς δείχνει ἕως ποῦ ἐφθανε ἡ Θεοδώρα ὅταν ἔβλεπε νὰ διακινδυνεύῃ ἡ φιλοδοξία τῆς. Ὁ δεσποτικὸς καὶ ἀκαμπτὸς χαρακτὴρ τῆς ἀφίκετο τότε ἐλεύθερος· τότε ἐγένετο καταφανὲς πόσον ὑπελείπετο εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς ἡθικῆς. Ἐκδικητικὴ καὶ σκληρὰ, ποτὲ δὲν ἐσυγχώρησε ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐπέσυραν τὴν δυσμένειάν τῆς. Καθ' ὅλην τῆς τὴν ζωὴν ἐνθυμεῖτο τὰς ὕβρεις μὲ τὰς ὁποίας οἱ Πράσινοι εἶχαν πικράνει τὴν νεότητά τῆς καὶ τὰς ὁποίας σκληρῶς κατόπιν ἀπέτισαν. Μὲ τὴν ἰδίαν μνησικακὸν πεισμονὴν κατεδίωξε ἀμείλικτος, μέχρι τοῦ θανάτου των, ὅλους τοὺς ἐχθρούς τῆς, καὶ πολλὰ συχνά, λέγουν, ὥθησε τὸ μῖσος τῆς ἕως εἰς αὐτὰ τὰ τέκνα τῶν θυμάτων τῆς. Διὰ νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἀντιπάλους τῆς, πάντοτε ἐξεύρισκε κάτι νέον· καὶ ἐπειδὴ ἀδιαφοροῦσε ὥς πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐκδικήσεως καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀργάνων τῆς, σπανίως

ἀπέτυχε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων τῆς. Διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὸν Ἰουστινιανὸν ἀπὸ κάθε ἄλλης ἐπιρροῆς καὶ διὰ νὰ τὸν ἔχῃ ἐντελῶς ὑποχείριον, ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὴν αὐτὴν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπας οἱ ὅποιοι ἐμπόδιζαν τὸν δρόμον τῆς καὶ ἐπροκάλεσε σχεδὸν κατ' αὐτῶν τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος μὲ τὰς συκοφαντίας τῆς. Διὰ νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὸ καθῆκον τὸν παντοδύναμον στρατηγὸν Βελισάριον, κατέφυγε εἰς τὰ ὀλιγώτερον κατάλληλα καὶ τὰ μᾶλλον αὐθάδη μέσα. Εἶναι ὁμῶς ἀνάγκη νὰ πιστεύσωμεν κατὰ γράμμα τὰς ἀφηγήσεις περὶ ὑπογείων εἰρκτῶν ὅπου ἐβασάνιζε τὰ θύματά τῆς, περὶ ἀποκρύφων θανατικῶν ἐκτελέσεων κατὰ τῶν ἀντιπάλων τῆς; Φλυαρίαι τῶν χασομέρηδων τῆς πρωτευούσης, τὰς ὁποίας τίποτε δὲν ἐπικυρῶναι. Βέβαια, ὅταν ἐμίσει ἡ Θεοδώρα, ἦτο γυναικα ἡ ὁποία δὲν ὀπισθοχωροῦσε· δὲν τὴν ἐφόβιζε οὔτε τὸ σκάνδαλον δι' ἄδικον δυσμένειαν οὔτε ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ ἐγκλημα. Ἐν τούτοις ἀπὸ ὅσους κατεδίωξε, οἱ περισσότεροι ἔζησαν

* Τέλος. — «Παναθήναια» 15 καὶ 31 Οκτωβρίου.

πολύ καλά· και πολλοὶ ἐξ ὧν ἀναφέρονται εἰς τὰ *Ἀπόκρυφα* ὡς θύματα τῆς σκληρότητος καὶ τοῦ μίσους της, ὅπως ὁ Βούτζης, ὁ Βελισάριος καὶ ἄλλοι, διήνυσαν παρὰ τὴν πρόσκαιρον δυσμένειάν της ὥραϊον στάδιον. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Καππαδόκης, ὅσον καὶ ἂν ἦτον μισητὸς εἰς τὴν αὐτοκράτειραν, ἔζησε ἀθλίως, ἀλλ' ὁμως ἔζησε.

Ἡμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἐπιρροὴ τῆς Θεοδώρας ὑπῆρξε μεγάλη, δὲν ἦτο ὁμως καὶ πάντοτε εὐνοϊκὴ διὰ τὸν Ἰουστινιανόν. Εἰς ὅλην της τὴν ζωὴν ἠγάπησε μὲ πάθος τὴν ἐξουσίαν, τὴν πολιτείαν καὶ τὸν πλούτον. Ἐθισαύρισε διὰ τὸν ἑαυτὸν της ἀπειρα πλούτη: ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης γνωριμίας της μὲ τὸν Ἰουστινιανόν, λέγουσιν ὅτι ἐξεμεταλλεύθη τὸ πάθος τοῦ ἔραστος της, ὁ ὁποῖος τῆς ἔδιδε ἄφθονα χρήματα. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν ἔσταματησε ἐκεῖ. Κατὰ τὸν γάμον των ὁ μελλων αὐτοκράτωρ τὴν ἐπροίκισε πλουσιώτατα, καὶ τὰ κτήματά της εἰς τὸν Πόντον, τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν, τὰ ὁποῖα τῆς ἀπέφεραν ἐτησίως 50 χρυσᾶς λίβρας (περίπου 60,000 φράγκα) ἦσαν τόσον ἐκτεταμένα ὥστε ἐχρειάζετο ὅλως ἰδιαίτερα ὑπηρεσία διὰ τὴν διοίκησίν των. Ἐφρόντιζε ὁμως διὰ τοὺς ἰδικούς της καὶ διαρκῶς ἐπροσπάθει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον των. Ἡ πρωτότοκος ἀδελφὴ της Κομιτὴ ὑπανδρεύθη ἀξιωματικὸν ὑψηλῆς τάξεως, τὸν Σίταν, ὁ ὁποῖος ἦτο νεανικὸς φίλος καὶ τώρα ἔμπιστος τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ βάλλῃ χέρι εἰς τὴν ἀπειρον περιουσίαν τοῦ Βελισαρίου, ἐπροσπάθει νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν κόρην τοῦ στρατηγοῦ μὲ ἓνα στενὸν συγγενὴ της. Τέλος ἠνώσε τὴν ἀνεψιάν της Σοφίαν μὲ ἓνα ἀνεψιὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπίδοξον διάδοχον τῆς αὐτοκρατορίας. Μία ἀπὸ τὰς μεγάλας θλίψεις της ἦτο ὅτι δὲν εἶχε υἱόν, ὁ ὁποῖος ν' ἀνεβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου τὸ ἰδικόν της γένος. Τουλᾶχιστον ἐνόσῳ αὐτὴ ἔζη, ἐκυβέρνησε ἡ ἰδία· καὶ ἂν ἡ ἀπληστία, ἡ ὑπεροψία καὶ ὁ βίαιος χαρακτὴρ της ἐπροκάλεσαν ἀτυχή πράγματα κατὰ τὴν βασιλείαν της, εἶναι ὁμως βέβαιον ὅτι συνέτεινε ἐπίσης πολὺ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς νομοθέτου καὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν δημοσίων κτιρίων. Καὶ ἡ γενικὴ πολιτικὴ συχνὰ ἠσθάνθη, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀμέσως, τὰ ἀποτελέσματα τῶν λαμπρῶν συμβουλῶν της.

Ἄλλ' ὅς ἀναφέρω πρὶν ἓνα χαρακτηριστικὸν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον συμπληρῶναι πολὺ καλὰ τὴν φρυσιογνωμίαν της. Τὰ *Ἀπόκρυφα* βεβαιῶνουν

κάπου ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ ὁποία συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιεικείας τῶν ἄλλων, ἦτο πολὺ ἐπιεικὴς πρὸς τὴν γυναικίαν ἀδυναμίαν, καὶ ὅτι μὲ τὴν τοιαύτην διαγωγὴν της διέφθειρε τὴν πρωτεύουσιν. Ἡ αὐστηρότης τῶν νόμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῆς μοιχείας ἀποδεικνύει ὅτι, ὑπὸ τὴν ἐποψίν αὐτὴν τοῦλάχιστον, ἡ Θεοδώρα ἐσυκοφαντήθη. Τὸ μόνον ἀληθές — διαφορετικὸν ὁμως ἀπ' ὅ,τι διηγείται ὁ Προκόπιος — εἶναι ὅτι ἡ Θεοδώρα, ἡ τόσον ὀλίγον ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἔδειξε πρὸς τὰς γυναῖκας ἐξαιρετικὴν καὶ μειλίχον συμπάθειαν. Δὲν ἡμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν μὲ βεβαιότητα ὅτι ἡ ἐπιρροὴ τῆς Θεοδώρας ἐπροκάλεσε τοὺς προστατευτικούς ὑπὲρ τῆς γυναικὸς νόμους, εἴτε τοὺς ἀνυψόνοντας τὸν γάμον καὶ καθιστώντας αὐτὸν πλέον ἀδιάλυτον, εἴτε τοὺς ὑπερασπιζομένους τὴν γυναῖκα κατὰ τῶν διαφθορῶν, εἴτε τοὺς ἀνυψόνοντας τὴν κοινωνικὴν θέσιν τῶν γυναικῶν τοῦ θεάτρου. Εἶναι πιθανὸν ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Θεοδώρας: τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, κατὰ τινὰ ἱστορικόν, ἐκ φύσεως ἐσυμπάθει καὶ ἐβοηθοῦσε τὰς δυστυχισμένας γυναῖκας, καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν αὐτὴν ἀνεδείχθη αὐστηρὸς φύλαξ τῆς δημοσίας ἠθικῆς. Ἀμειλίκτως λοιπὸν συνέτριψε τὸ εἰδύλλιον ἐνὸς τῶν ἐνδοξοτέρων στρατηγῶν τῆς αὐτοκρατορίας μὲ μίαν ἀνεψιάν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ Προεῖκτα — ἔτσι ὠνομάζετο ἡ πριγκίπισσα — εἶχε μεταβῇ εἰς τὴν Καρχηδόνα μὲ τὸν σύζυγόν της, διοικητὴν τῆς βυζαντινῆς Ἀφρικῆς: εἰς μίαν στάσιν τοῦ στρατοῦ ὁ διοικητὴς ἐφονεύθη, καὶ ἡ Προεῖκτα ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν στασιαστῶν. Τότε ἓνας ἀπροσδόκητος σωτὴρ ἀνεφάνη, ἓνας ὥραϊος Ἀρμένιος ἀξιωματικὸς Ἀρτάβανος, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ θάρρος του τῆς ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ Προεῖκτα ὑπεσχέθη εἰς τὸν λυτρωτὴν της νὰ τὸν νυμφευθῇ καὶ ἔτσι ὁ φιλόδοξος Ἀρμένιος ἐβάδιζε διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ πρὸς τὸν θρόνον. Ὅλα ἐπῆγαιναν κατ' εὐχὴν: ἡ πριγκίπισσα εἶχεν ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἀρτάβανον νὰ ἔλθῃ ἐπίσης: ὁ Ἰουστινιανὸς τοῦ ἔδωκε τίτλους καὶ ἀξιώματα διὰ νὰ τὸν ἀνυψώσῃ πλησιέστερα πρὸς τὴν πριγκίπισσαν. Κάτι ἀπροσδόκητον ὁμως ἐπῆλθε νὰ ταράξῃ τὴν ἐορτήν. Ὁ Ἀρτάβανος εἶχε λησμονήσῃ ὅτι ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἦτο ἡ πρώτη του σύζυγος: εἶχε ἀναχωρήσῃ πρὸ τόσου καιροῦ καὶ ἔκτοτε δὲν ἤκουσε πλέον νὰ ὁμιλοῦν δι' αὐτήν. Ἐξαφνα ἐμφανίζεται ἐκείνη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ

διεκδικεῖ τὰ δικαιώματά της ὡς νόμιμος σύζυγος. Ἡ Θεοδώρα τῆς παρέχει ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν. Ἐδείχθη αὐστηρὰ ὑπερασπίστρια τῶν ἱερῶν δεσμῶν τοῦ γάμου καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀρτάβανον νὰ πάρῃ τὴν γυναῖκα του. Τὴν Προεῖκταν ὑπάνδρευσε μὲ ἄλλον.

Ἄρα γε τὸ ἴδιον αἶσθημα σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ γάμου τὴν ὥθησε ἐπανειλημένως νὰ συμφιλίωσῃ τὸν Βελισάριον μὲ τὴν σύζυγόν του, τὴν Ἀντωνίνην; Δὲν τολμῶ νὰ τὸ βεβαιώσω: εἶχε ἄλλα συμφέροντα ἴσως, εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πανίσχυρον θέλησίν της.

Υπάρχει ὁμως ἄλλη περίστασις κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν εἰλικρινὴ τῆς φροντίδα διὰ τὴν ἠθικὴν ὅπως καὶ τὴν φιλευσπλαχνίαν της. Εἰς τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου, εἰς ἓνα παλαιὸν αὐτοκρατορικὸν παλάτιον, ἴδρυσεν τὴν μονὴν τῆς *Μετανοίας* διὰ τὰς μετανουσάσας ἑταίρας: καὶ διὰ νὰ προλάβῃ κάθε πειρασμὸν εἰς τὸ μέλλον διὰ τὰς δυστυχεῖς αὐτὰς τὰς ὁποίας παρέσυρε εἰς τὴν ἀπώλειαν ἡ ἀνάγκη μᾶλλον παρὰ ἡ κακία, ἐπροίκισε πλουσίως τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἴδρυμα.

ἴσως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν προᾶξιν της αὐτὴν, εἰς τὴν προθυμίαν της νὰ λυτρώσῃ τὰς δυστυχισμένας αὐτὰς γυναῖκας ἀπὸ τὸν «ζυγὸν τῆς ἐπαισχύντου δουλείας των» ἐνυπάρχει ἡ ἀνάμνησις τῆς ἰδικῆς της ζωῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς τὴν τιμᾷ ἰδιαίτερος καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Θεοδώρα δὲν ἦτο ὑποκρίτρια ἀλλ' ὅτι ἠσθάνετο μάλιστα μετάνοιαν καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ παρελθόν της.

Ζ'.

Μία τοιαύτη φρυσιογνωμία βυζαντινῆς ἡγεμονίδος θὰ ἦτο ἀτελής ἂν δὲν ἐθίγαμεν τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας. Καὶ ἀκριβῶς εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα, τὸ θρησκευτικόν, βλέπομεν καλλίτερα τὴν δύναμιν τῆς θελήσεώς της καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιρροῆς της.

Ὅπως ὅλαι αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου τῆς ἐποχῆς της, ἦτο καὶ ἡ Θεοδώρα εὐσεβὴς καὶ μάλιστα μέχρις ὑπερβολῆς. Ἐπολλαπλασίασε τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Οἱ χρονογράφοι ὁμιλοῦν περὶ μητροπόλεων, ὁρφανοτροφείων, νοσοκομείων τὰ ὁποῖα ἀνηγέρθησαν τῇ φροντίδι τῆς Θεοδώρας, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς μίαν του διατάξιν ἀναφέρει τὰς ἀναριθμήτους δωρεάς της πρὸς τὰς ἐκκλησίας, τὰ νοσοκομεία, τὰ ἄστυα, τοὺς ἐπισκόπους κλπ. Φαίνεται μάλιστα ὅτι εὐχαριστεῖτο

νὰ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτὴν τῆς φιλανθρωποῦ: ἐπάνω εἰς τὸ χρυσοκέντητον σινδόνι τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, παριστάνετο ἐπισκεπτομένη, μαζί μὲ τὸν Ἰουστινιανόν, νοσοκομεῖα καὶ ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις ἡ Ἐκκλησία ἐδείχθη σκληρὰ πρὸς αὐτὴν καὶ τῆς ἐπέρριψε τὰς βαρυτέρας φράσεις. Περὶ τὸ 529, ἦλθε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εὐσεβὴς μοναχὸς τῆς Παλαιστίνης, ὁ ἅγιος Σάββας, ὁ ὁποῖος διὰ μακρᾶς ἀσκητικῆς ζωῆς εἶχε ἀποκτήσῃ τὴν φήμην ἁγίου. Ἡ Θεοδώρα καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ τὸν ὑποδεχθῶν. Μίαν ἡμέραν ἡ αὐτοκράτειρα τὸν ἐπῆρε ἰδιαίτερος καὶ τὸν ἱκέτευσε νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν νὰ τῆς δώσῃ τέκνα. Ὁ ἅγιος Σάββας ἠρνήθη: «ἡ γυναῖκα αὐτή, ἔλεγε βαναύσως, μόνον ἐχθροὺς τῆς ἐκκλησίας ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον».

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Θεοδώρα, παρὰ τὴν εὐλάβειάν της, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων αἰρετικὴ. Ἡκολούθει ἀπροκαλύπτως τὸ δόγμα τῶν μονοφυσιτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν παρεδέχοντο τὸ τρισυπόστατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου προσεπάθει, μὲ τὸν ὁρμητικὸν χαρακτὴρα της, νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν ἴδιον δρόμον καὶ τὸν Ἰουστινιανόν. Ἐνα πρόσφατον βιβλίον παρουσιάζει τὴν Θεοδώραν εἰρηνικὴν καὶ χριστιανὴν, ἀπασχολημένην ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν διαμαχομένων, χάριν τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Καὶ εἰς τοῦτο ὑπάρχει βέβαια κάποια ἀλήθεια. Μὲ τὴν πολιτικὴν δευδερκειάν της ἡ Θεοδώρα διέβλεπε, καλλίτερα ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν, τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον προσετοίμαζαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν αἱ διενέξεις ἐν Ἀνατολῇ. Ἐννοοῦσε τὴν ἐπιβαλλομένην ἀνάγκην νὰ ἐπαναφέρῃ μὲ ὑποχωρήσεις τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον εἰς τοὺς κόλπους τῆς μοναρχίας, καὶ ἡμποροῦμεν νὰ βεβαιώσωμεν, χωρὶς νὰ φανῶμεν παραδοξολογοῦντες, ὅτι ἡ Θεοδώρα διέβλεπε ὀρθῶς τὸ μέλλον. Ἀλλ' ἦτο πολὺ ὀρμητικὴ, πολὺ ἐμπαθὴς, πολὺ δεσποτικὴ: αἱ δὲ περιστάσεις ἀπαιτοῦσαν τὴν ψυχρὰν λογικὴν τῆς πολιτικῆς. Ἐρρίφθη εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ πάθος, μαχομένη ἀποφασιστικῶς ὅπως θριαμβεύσῃ: καὶ ἂν κάποτε ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἐγκαταλειπομένην ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν, ἂν ἡ θέλησίς της ἠναγκάσθῃ κάποτε νὰ ὑποκύβῃ εἰς ἰσχυροτέραν θέλησιν, ποτὲ δὲν ὁμολόγησε ἑαυτὴν ἡττημένην. Εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Θεοδώρας πρέπει ν' ἀποδώσωμεν τὴν πολιτικὴν

τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τοὺς μονοφυσίτας, ἀμφίροπον, διστακτικὴν, κυμαινομένην εἰς τὴν ἀπροκάλυπτον ὑποστήριξιν τῆς ἐπίσης χρεωστοῦν οἱ αἱρετικοὶ τὰς ἐπιτυχίας των. Κατῳρίσθησαν νὰ ἀνεβάσῃ τοὺς δόμοφρονάς της εἰς τοὺς κυριωτέρους πατριαρχικοὺς θρόνους τῆς Ἀνατολῆς: τὸν Σεβήρον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὸν Τιμόθεον, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεϊ «πνευματικὸν τῆς πατέρα» καὶ τὸν Θεοδόσιον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὸν Ἀνθιμον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ὅταν, μετὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πάπα, κατεῖδε τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον συνεπήγοντο διὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αἱ ἐκλογαὶ αὐταί, ὑπεχώρησε, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγκαταλείψῃ ποτὲ τοὺς ὁπαδούς καὶ τὰς ἀρχάς της. Ἐκάλεσε εἰς τὰ ἀνάκτορα τὸν Πατριάρχην Ἀνθιμον καὶ ἐπὶ ἔτη τὸν ὑπερήσπισε κατὰ τῶν ἀντιπάλων του. Ἐπροχώρησε ἀκόμη περισσότερον ἐπεξήτησε ἐκδίκησιν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ρώμην ἐξέλεξε ὄργανόν της τὸν διάκονον Βιγίλιον ἑνα τῶν εὐνοουμένων της, πρόθυμον νὰ ὑπακούσῃ καὶ διὰ τὰς ἀνοίξεις τὸν δρόμον εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, δὲν ἐδίστασε καθόλου νὰ ἐκθρονίσῃ βαναύσω, διὰ τοῦ Βελισαρίου, τὸν ἄπαν Σιλβέριον, ἀπαράλλακτα ὅπως ἀργότερα δὲν ἐδεικνύσῃ νὰ καθαιρέσῃ βιαίως αὐτὸν τὸν Βιγίλιον, ὅταν εἶδε ὅτι ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῶν σκοπῶν της. Μέχρι τοῦ θανάτου της ὑπεστήριξε, φανερά ἢ μὴ, τοὺς μονοφυσίτας. Ὅταν ἡ περίστασις τὸ ἀπῆλθε, δὲν ἐφοβεῖτο χάριν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ νὰ δίδῃ διαταγὰς ἐναντίας πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ οἱ ἐντολοδόχοι ἀναγκασμένοι νὰ ἐκλέξουν μεταξὺ τῶν δύο, ἐξίσου σεβαστῶν, δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν Θεοδώραν.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐσυγχώρησε εἰς τὴν Θεοδώραν οὔτε τὴν βάνανσον καθαίρεσιν τοῦ Σιλβερίου, οὔτε τὴν μακρὰν πίστιν της εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν μονοφυσιτῶν, οὔτε τὴν αὐθαίρετον βίαν μετὰ τὴν ὁποῖαν ἐξεδικεῖτο τοὺς ἱερωμένους καὶ ἡ ὁποία τὴν παρέσυρε τόσο ὥστε νὰ περιφρονήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἱερότητα τοῦ ἀσύλου. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἀφείδως τὴν κατηράσθησαν, οἱ δὲ μεταγενέστεροι περιέβαλον τὸ ὄνομά της μετὰ ὕβρεις. Τῆς ἀπέδωσαν μάλιστα καὶ πράξεις διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δίκαιον νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος, τὴν σκληρὰν π.χ. βίαν κατὰ τοῦ πάπα Βιγίλιον, τὸ ὁποῖον ἀναμφισβητήτως συνέβη μετὰ τὸν θάνατον τῆς Θεοδώρας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ καρδινάλιος Βαρόνιος ἐξέλεξε τὰ χειρότερα δι' αὐτὴν ἐπίθετα: «πλάσμα εἰδεχθῆς, δευτέρα Εὐὰ πειθηνία εἰς

τὸν ὄφιν, νέα Δαλιδά, Ἡρωδιάς διηψῶσα τὸ αἷμα τῶν ἁγίων, κάτοικος τῆς κολάσεως, φίλη τῶν δαιμόνων, κατεχομένη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Σατανᾶ, διαβολογυναικα, μανιώδης εἰς τὸ νὰ καταστρέφῃ τὴν ὁμόνοιαν ἢ ὁποία ἐξηγοράσθη διὰ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων». Καὶ σημειώσατε ὅτι ὁ Βαρόνιος ἔγραφε αὐτὰ πρὶν ἀκόμη ἀνακαλυφθῶν τὰ Ἀπόκρυφα.

Ἡ Θεοδώρα ἀπέθανε ἀπὸ καρκίνον, τὸν Ἰούνιον τοῦ 548. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκλαψε πικρὰ διὰ τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς, τὴν ὁποῖαν δικαίως ἐθεώρει ἀδύνατον ν' ἀναπληρωθῇ καὶ πολλὰ ἔτη κατόπιν, ἕνας ποιητὴς θέλων νὰ τοῦ φανῇ ἀρεστός, τοῦ ἐνθύμισε τὴν «ἐξοχὸν, ὡραίαν καὶ φρόνιμον αὐτοκράτειραν» ἢ ὁποία τώρα ἐδέετο ὑπὲρ τοῦ συζύγου της. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὴν ἀποθέωσιν αὐτῆς ὑπάρχει κάποια ὑπερβολή. Ἡ Θεοδώρα δὲν εἶχε βέβαια τὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι ἀνοίγουν διὰ πλάτα τὰς θύρας τοῦ παραδείσου. Δὲν γνωρίζομεν πολὺ καλὰ τὴν προέλευσιν της οὔτε μὲ ποῖα γεγονότα ἤρχισε ἡ ζωὴ της. Ὡς αὐτοκράτειρα εἶχε καὶ κακίας καὶ ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο παιδαριῶδες νὰ θελήσωμεν ν' ἀποκρύψωμεν. Ἦτο μία μεγάλη φιλόδοξος, συχνὰ χωρὶς τύψιν, ἀνοικτίρμων, ἡγεμονὶς δεσποτικῆς καὶ βιαία πολλὰ, τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν ἐφόβιζε ὅταν ἐπρόκειτο νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἰσχύιν της. Ἡ ἱκανότης της δὲν ἦτο ἀμέτοχος τῆς ἀπιστίας, οὔτε ἡ πρὸς τὴν μεγάλην καὶ ὡραίαν ζωὴν ἀγάπη της ἀμέτοχος τῆς ἀπληστίας. Σπανίως ὑπῆρξε ἀγαθή. Ἀλλ' ἦτο πολὺ νοήμων, δραστηρία, θαρραλέα. Ἐννόησε θανμασίως μερικὰς ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ τὸ κυβερνᾶν. Εἰς μίαν κρίσιμον περίστασιν ἀνεδείχθη πραγματικῶς ἀξία τοῦ θρόνου. Καὶ ὅταν ἡ ἐπίδρασις της ἐξέλιπε, ἡ ὁποία ἐγένεε κάποτε αἰτία κακῶν, ἤρχισε ἡ παρακμὴ ἢ ὁποία ἐτελείωσε μαζὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν γυναῖκα, φιλάρεσκος, ἐμπαθής, πανούργος καὶ βιαία, πνευματώδης καὶ ἀπείρους γοητευτικῆς. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτὸ ἐκρύπτετο ψυχὴ ἀνδρὸς πολιτικοῦ, ἰσχυρά, θαρραλέα, μετὰ σταθερότητα καὶ θέλησιν, καὶ ἡ ὁποία πολὺ περισσότερον παρὰ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέδρασε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς της. Καὶ διὰ τὰς τελειώσωμεν μὲ μίαν λέξιν «ἀν, ὅπως ὡραία ἐλέχθη, αἱ κακίαι της ἦσαν κακίαι τῆς καταγωγῆς της καὶ τοῦ αἵματος της, αἱ ἀρεταὶ της ὅμως, ἀληθινὰ αὐτοκρατορικαί, ἦσαν ἰδικαί της».

[Μετάφρασις Κ. Μ.]

CHARLES DIEHL

ΤΟ ΔΕΚΔΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΗΝ Τετάρτην 2 Νοεμβρίου ἤρχισαν τὰ ἀρχαιολογικὰ Μαθήματα τῶν «Παναθηναίων» μετὰ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Πλαστικὴν ὅς «Ἀρβανιτοπούλου», ἐπιστήμων πλήρης ζωῆς καὶ μέλλοντος, ἀνέπτυξε τὸ θέμα τοῦ «Ἡ Τέχνη εἰς τὰ σπάργανα» μετὰ ὅπως ἀπλοῦν καὶ φωτεινόν. Εἰσήγαγε τὸ ἀκρατήριόν του εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων της καὶ ἐρμήνευσε τὸ πρῶτον αὐτῆς στάδιον, ἐπιδεικνύων τὰ σωζόμενα εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἔργα. Πλήρη περιλήψιν τῶν μαθημάτων θὰ δώσωμεν εἰς τὴν στήλην αὐτήν.

Μάθημα πρῶτον. — Ἡ τέχνη εἰς τὰ σπάργανα.

Ἡ Πλαστικὴ ἐνεφανίσθη σχετικῶς πολὺ ἀργὰ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους: πρὸ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀλυμπίων (776 π. Χ.) δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ὑπάρξεως Πλαστικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Τούτο, καίτοι φαίνεται παράδοξον, ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ συμβῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὰ πολυάριθμα μνημεῖα τοῦ Μινωικοῦ καὶ τοῦ Μυκηναίου πολιτισμοῦ δὲν παρουσιάζουν οὐδὲ ἕως οὗ σχεδὸν Πλαστικῆς: μόνον οἱ λέοντες τῶν Μυκηνῶν παραμένουν ὡς ἐξαιρετικὸν δείγμα τάσεως πρὸς τὴν Πλαστικὴν πολλὰ ὑποσχόμενης, ἀλλὰ προώρου.

Διὰ τῶν πηλίνων ὅμως καὶ μικρῶν «εἰδωλίων», τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὸ τεράστιον χρονικὸν διάστημα μετὰ τὸ 2800 καὶ 700 π. Χ. μᾶς παρουσιάζει ἡ Ἑλλάς τὸ διδάγμα ὅτι ἀπαιτεῖται μακρὸς χρόνος ἀποπειρῶν καὶ προετοιμασίας διὰ νὰ λεπτυνθῶν αἱ χεῖρες τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τοῦ εὐπλάστου πηλοῦ καὶ τῆς μαλακῆς ὕλης πρὸς διαμόρφωσιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, ὅτι ἀπαιτοῦνται θυσίαι μέγισται διὰ νὰ ἀνοιχθῇ ἡ ὁδὸς εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ἐπειτα ἡ Πλαστικὴ, ὡς τὸ ὑψίστον σημεῖον τοῦ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος ἑνὸς λαοῦ, ἐμφανίζεται τελευταία ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῆς καλλιτεχνίας.

Ἐπρεπε δηλ. νὰ διαμορφωθῶν τύποι θεῶν ἀνθρωπομορφῶν πρῶτον καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἀνάγκη καὶ συνήθεια τῶν πιστῶν τοῦ νὰ ἀφιερῶνουν ὁμοιώματα τῶν θεῶν εἰς τὰ ἱερά των. Τὸ κατῳρίωμα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ἔπος. Ὁ Ὅμηρος, οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀμέσως μετ' αὐτὸν ποιηταί, ἀκολουθοῦντες τὸ λαϊκὸν πνεῦμα, περιέγραφαν θανμασίως τοὺς θεοὺς ὡς ἀνθρωπομορφους. Ἄν δὲν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ἔμενεν ἡ Ἑλλάς ὡς ἡ Ἀσσυρία ἢ Βαβυλωνία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἄνευ στοιχείων πρὸς μόρφωσιν Πλαστικῆς καὶ πρὸς αὐτὴν.

Ἀφ' οὗ προετοιμασθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἔδαφος, ἡ ἐμφάνισις τῆς Πλαστικῆς δὲν ἦτο μακράν. Συνέβη δὲ τοῦτο ὡς ἑξῆς:

Οἱ Ἕλληνες, ὡς ὅλοι οἱ πρωτόγονοι λαοί, διηλθον μακρὰν ἐποχὴν «φετιχισμού» (ἐκ τοῦ πορτογαλλικοῦ feitiço = μαγεία). Ἐλάτρευον ὄγκους λίθων, ξύλων, κορμῶν δένδρων κτλ., τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν «δαίμωνα», ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα, ὡς οἰκητήρια τρόπον τινὰ τῆς θεότητος. Ταῦτα εἰσήγον εἰς τοὺς ναοὺς των, τὰ ἀπέθεον (ἔθισαν) διὰ νὰ λάβουν ἐμφανισιν μορφῆς ἀνθρωπίνης, τοὺς προσέθετον χεῖρας, τὰ ὀπίσθια μετὰ τὴν, δόρατα, ἀσπίδας κτλ. (ἐντεῦθεν τὰ περίφημα

«παλλάδια», ὁμοιώματα ξύλινα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὀπλισμένης Ἀθηνᾶς καὶ ἄλλων θεῶν), τὰ ἤλειπον μετὰ ἐλαιον τὰ ἐνέδουν μετὰ πέπλους (ὁ περίφημος πέπλος τῆς πομπῆς τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐκάλυπτε ξύλινον εἶδωλον τῆς Ἀθηνᾶς ἱολιάδος ἐν τῇ Ἐρεχθεΐῳ οὐκί τῆς Παρθένου ἐν τῇ Παρθενῶν).— Ὅ,τι πρῶτον τὰ παῖδια κατασκευάζοντα μετὰ χιόνα ἀνθρωπομορφους ὄγκους, ὅτι οἱ χωρικοὶ εἰς τὰ νεόσπαρτα χωράφια καὶ τοὺς κήπους, τοποθετοῦντες «σκιάστρα» ἢ «σκιάζαρους» πρὸς ἀποτροπὴν τῶν πτηνῶν, σχεδὸν τὰ ἴδια ἐπραττεν ὁ κατὰ φύσιν τότε Ἑλληνικὸς λαὸς μετὰ τὰ ὁμοιώματα τῶν θεῶν του.

Ἀπὸ αὐτοῦ τοὺς ἀνθρωπομορφους ὄγκους ἐπήγαγεν ἡ Πλαστικὴ. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐνεφανίσθη ὡς ἐκ συνθήματος Ἐκαστὴ πόλις καὶ χώρα ἤρχισε νὰ ἐργάζεται πού μὲν ἐνωρίτερον, πού δὲ ἀργότερον μετὰ τὴν κατασκευὴν μεγάλων ὁμοιωμάτων τῶν θεῶν ἐπὶ λίθου καὶ μαρμάρου. Ἐπιτηδεύοντο, ὡς διδάσκουν τὰ μνημεῖα, ἀνεδείχθησαν οἱ Ἴωνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων, ἀνθρωποὶ εὐφυεῖς, κοσμογυρισμένοι καὶ πλούσιοι. Εἰς αὐτοὺς παρείχε μεγίστην ἀφορμὴν τὸ ἐν ἡλίῳ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἰδῆς καὶ ἄλλα μικρότερα τῶν Πανιώνων ἱερά.— Οἱ Πελοποννήσιοι ὑστέρουν καὶ ἐδυσανασχέτουν διὰ τὴν ἀδυναμίαν των, ὡς δεικνύει ἐπίγραμμα τῶν τεχνιτῶν Εὐτέλιδα καὶ Χρυσοθέμιδος

Ἀρχαῖος Ἀπόλλων
Ἐθνικὸν Μουσείον.

Κόρη τοῦ Μουσείου
τῆς Ἀκροπόλεως.

ἐν Ὀλυμπίᾳ, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἐντελὲς ἄσμηοι, πτωχοὶ καὶ μικροὶ τότε.

Εἰς τὰς τοιαύτας τοπικὰς ζητήσεις ἔδωσε τέρμα μία μεγαλοφυΐα, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔσωσεν ἡ παράδοσις ἐν τῷ πέπλῳ τῶν μύθων ὑπὸ τὸ ὄνομα Δαίδαλος. Οὗτος περὶ τὸ 700 π. χ. διεμόρφωσε τὴν γυνὴν ἀνδρικήν ὁρθὴν ἱσταμένην μορφὴν, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀρχαῖος Ἀπόλλων», διότι εὕρισκεται εἰς ἱερὰ τοῦ θεοῦ τούτου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρίστατο δὲ δι' αὐτῆς καὶ θεὸς καὶ ἥρως καὶ θνητός, διότι ἡ ἐπιγραφὴ ὑποκάτω ἔδιδε τὴν ἐρμηνείαν.

Οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν φαντασίαν τῶν τότε τὴν παιδικὴν ἐθαύμασαν τὴν τελειότητα καὶ τὴν φυσικότητα τοῦ δαίδαλου ἔργου· ἐνόμισαν ὅτι τόσον ζωηρὰ καὶ κινούμενα ἦσαν τὰ ἔργα τοῦ Δαίδαλου, ὥστε ἔπρεπε νὰ τὰ δένουν μὲ ἀλύσεις διὰ νὰ μὴ δραπετεύσων! Βεβαίως παραβαλλόμενα ταῦτα μὲ τὰς πρὸ τοῦ Δαίδαλου καὶ κατ' αὐτὸν ζητήσεις τῶν ἄλλων τεχνιτῶν, ἦσαν ἄριστα καὶ φυσικώτατα ὑπὸ ἔποψιν ὅμως αὐστηρᾶς τέχνης εἶναι γελοία, διὰ τὰς ἀνακριβείας τῶν μελῶν τοῦ σώματος, διὰ τὴν στάσιν τοῦ σώματος ὡς νεοσυλλέκτου στρατιώτου, καὶ διὰ τὸ κομικὸν καὶ ἀδικαιολόγητον μειδίαμα. Ὑπὸ ἱστορικὴν ὁμως σημασίαν εἶναι σπουδαιότατα, δεικνύοντα τὸν ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν τῶν τεχνιτῶν, τὴν ἀγάπην ἵνα καταστήσουν αὐτὰ φυσικώτερα καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ νὰ προχωροῦν βῆμα πρὸς βῆμα διὰ νὰ δαμάσουν τὴν ὕλην βραδέως ἄλλ' ἀσφαλῶς, ἕως ὅτου τὸ κατορθώσουν καὶ παράγουν ἀνυπέρβλητα ἀριστουργήματα. ἅτινα ὁ κόσμος ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι βάρβαρος, θὰ τὰ θαυμάσῃ!

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ «Ἀπόλλωνος» κομισθεὶς ὑπὸ Διποῖνον καὶ Σκύλλιδος, μαθητῶν τοῦ Δαίδαλου, εἰς τὴν ἀκμαίαν τότε Σικυῶνα τὴν ἑλληνικὴν ταύτην Φλωρεντίαν, ἠύδοκίμησε μεγάλως. Ἐκεῖ ἐπὶ 300 καὶ πλέον ἔτη εἰργάσθη ἡ Σικυωνία καὶ ἡ Ἀργεῖα σχολὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προβλήματος, τοῦ νὰ μορφώσῃ τέλειον ἀνδρικὸν γυμνὸν σῶμα διὰ τοῦτο τὴν ἀναφερόμεν ἀπὸ τοῦδε ἡνωμένην τὴν μεγάλην ταύτην Σχολὴν ὡς Ἀργεῖοσυκωνίαν. Διεκριθῆσαν δὲ εἰς τὸ ἔργον τέσσαρες μεγάλοι διδάσκαλοι, ὁ Κανάχος κινήσας τὰς χεῖρας τοῦ τύπου ἐκείνου καὶ διαπλάσας φυσικώτερον τὸν κορμόν, ὁ Ἀγέλαδος κινήσας τὰ σκέλη καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ τύπου καὶ μορφώσας περαιτέρω τὸ σῶμα κατὰ τὸν Κανάχον, ὁ μέγας Πολύκλειτος κανονίσας τὸ μαθηματικῶς τέλειον ἀνδρικὸν σῶμα καὶ ἐφευρὼν τὴν κάμψιν τοῦ ἐτέρου σκέλους ὡς ἐν βαδίσει καὶ τέλος ὁ Ἀνσίππρος, ὅστις ἔλυσε τὸ δαίδαλειον πρόβλημα παραστήσας τέλειον κατὰ φύσιν καὶ τέχνην ἀνδρικὸν σῶμα. Τὸ τέρμα λοιπὸν ὄλων τῶν ἀγώνων τῆς σχολῆς ταύτης ἀποτελεῖ ὁ «Ἀποξυόμενος» τοῦ Ἀνσίππρου.

Ὁ δὲ γυναικεῖος τύπος, τὸν ὁποῖον ἐπίσης φαίνεται ὅτι ἔδωκεν ὁ Δαίδαλος, ὀνομάζεται «τύπος τῆς θείας» ἐπὶ τὸ ἀστείότερον, ἐκ τῶν περιφίμων ἀρχαίων ἀγαλμάτων τῶν κορῶν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, τὰς ὁποίας εὐφυῆς Γερμανὸς ὀνόμασε «θείας Tanten». Ἡύδοκίμησε δὲ μετὰ πολλὰς ζητήσεις καὶ ἀναμίξεις ὁ τύπος γυναικὸς πολυτελῶς ἐνδεδυμένης μὲ πλουσίαν κόμμωσιν καὶ φόρτον κοσμημάτων ἱσταμένης ὁρθῆς, κρατούσης διὰ τῶν δύο ἡ, κατόπιν, τῆς μῆς μόνον χειρὸς τὸ ἱμάτιον.

Ὁ τύπος οὗτος ἐκομίσθη ὑπὸ νησιωτῶν, ἰδίως Χίων τεχνιτῶν εἰς τὰς ἀκμαίας ἐπὶ Πεισιστράτου Ἀθήνας περὶ τὸ 550 π. χ. Ἀκριβῶς τότε ἡ κατὰ κτήσιν τῆς Ἰωνίας ὑπὸ τῶν Περσῶν διέλυσε τὴν πρώτην ταύτην καὶ μεγάλην Ἰωνικὴν Σχολὴν καὶ οὕτως ἔμεινε κομίστρια τῆς Τέχνης μόνη ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάς. Τὸν τύπον τούτον διεμόρφωσεν ἡ μεγαλοφυΐα Ἀττικῆς Σχολῆς, ἥτις καὶ εἰς τὸν ἀνδρικὸν τύπον εἶχε καιρὸν νὰ ἀσχολεῖται, πάντοτε ὁμως ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς Ἀργεῖοσυκωνίας, ἡ ὁποία πάλιν ἡσυχολήθη καὶ εἰς τὸν γυναικεῖον τύπον ἐν μέρει.

Ἐλυσε δὲ θαυμασίως ἐπίσης καὶ ἡ Ἀττικὴ Σχολὴ τὸ πρόβλημα τῆς διαμορφώσεως τοῦ τέλειου γυναικεῖου σώματος τῆς ὁρθῆς ἱσταμένης γυναικὸς. Καὶ πρῶτον ὁ Ἀντήνορος διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ δύναμις καὶ συγχρόνως ἡ συγκρούπουσα τὰς τεχνικὰς ἀτελείας ἀδυναμία τῆς Σχολῆς, ἔφερε περαιτέρω πρὸς τὸ φυσικώτερον τὸν γυναικεῖον τούτον τύπον. Ἐπειτα ὁ Ἥρας καὶ ὁ Κάλαμος ὠφελήθηντες μεγάλως ἐκ τῶν προόδων τῶν Ἀργεῖοσυκωνίων ἐφήρμοσαν αὐτὰς καὶ Ἀττικῶς ἀνέπτυξαν μορφώσαντες καθαρῶς Ἀττικὸν γυναικεῖον καὶ ἀνδρικὸν τύπον. Τρίτος ὁ Φειδίας ἐπέτυχεν τὸ τέλειον τῆς παραστάσεως θεῶν καὶ ὑπέδειξε τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ γυναικεῖου ἐνδύματος. Μετ' αὐτὸν ὁ Ἀλκαμένης ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον προσέβη περαιτέρω καλύψας μόνον διὰ λεπτοτάτου καὶ διαφανοῦς ἱματίου τὸ γυναικεῖον σῶμα. Ὁ δὲ Σκόπας καὶ ἰδίως ὁ Πραξιτέλης ἐφθασαν εἰς τὸ τέλειον τῆς παραστάσεως τοῦ γυναικεῖου σώματος. Ἡ ἀδυναμία τῆς Σχολῆς, τὸ ἐνδύμα, ἀφῆρθη τέλος, καὶ ἡ Κνιδία Ἀφροδίτη τοῦ Πραξιτέλους, ἐντελὲς πλέον γυνὴ, ἐνέχει τὴν ἀνυπέρβλητον λύσιν τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον ἐτέθη διὰ τοῦ τύπου τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως.

Μάθημα δεύτερον. — Ἡ προφειδιακὴ τέχνη.

Αἱ Ἀθηναὶ ἐπὶ Πεισιστράτου ἤκμασαν εἰς πλοῦτον καὶ κατέστησαν ὡς πρὸς τὴν Τέχνην ἡ κορυφή τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τοῦτο μαρτυρεῖ διὰ τὴν Πλαστικὴν ἡ εὐγλωττος φωνὴ τῶν μνημείων, ἰδίως τοῦ Μουσείου τούτου τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν ἀρχαίαν τέχνην. Βῆμα πρὸς βῆμα ἤμποροῦμεν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐδῶ τὴν πρόοδον τῆς προφειδιακῆς Πλαστικῆς.

Καὶ διὰ μὲν τῶν παλινῶν ἔργων τῆς Αἰδοῦσης τοῦ Τριτάνου, ἔργων πρωϊμοτάτων, βαρβάρου ἐκτελέσεως ἀλλὰ καὶ τολμηρῶν, συμπεραίνομεν ὅτι ἀχειραγωγῆτος ἡ Ἀττικὴ Σχολὴ οὐδὲν σοβαρὸν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ. Ἀλλὰ ἡ ὑποταγὴ τῆς Ἰωνίας ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν εἰς πλοῦτον ἀφ' ἑτέρου προσεῖλκυσαν τοὺς Ἰωνας τεχνίτας καὶ ἄλλους ἀπὸ πάσης Ἑλληνικῆς γῆς πολλοὶ ἀντιπροσώπευον ἐνταῦθα μὲ σφῶμενα πρωτότυπα ἔργα ἢ μὲ ἐπιγραφὰς ἀπολεσθέντων, ἐκ τῶν ὁποίων τινες ἦσαν μέγιστοι καλλιτέχναι τοῦ ἀρχαϊσμοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντέχουν εἰς τὴν συρροὴν ταύτην διδασκόμενοι γίνονται ἐφευρετικοί, εἶναι ἐνθουσιώδεις εἰς τὸ ἔργον τῶν, ζητοῦν ἴδιον δρόμον. Τὰ μοναδικὰ ταῦτα ἀγάλματα τῶν «κορῶν», τὰ ὁποία ἦσαν ἀνάθημα παρὰ τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ἱερείων καὶ ἄλλων κορασιδῶν λαμπρῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι τὰ πλεῖστα ἔργα ξένων καλλιτεχνῶν, ἰδίως Χίων, ἐν Ἀθήναις κατασκευασθέντα· ταῦτα κατέστρεψεν ὁ Ξέρξης τῷ 480 π. χ., μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀνεγείρων τὰ τείχη, παρέχωσεν εὐλαβῶς παρὰ τὸ Ἐρεχθεῖον πρὸς Ἀνατολὰς, ὅπου μετὰ 23 καὶ πλέον αἰῶνων ὑπνον ἐξήχθησαν εἰς τὸ φῶς καὶ διέσωσαν διὰ τοῦτο τὸ πλεῖστον τῆς πολυτίμου διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Πλαστικῆς πολυχρωμίας τῶν.

Τὰ τελευταῖα καὶ τὰ ἀριστα τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν «κορῶν», ἰδίως τὸ ἐνυπόγραφον ἔργον τοῦ Ἀντήνορος καὶ τὸ ἀνάθημα τοῦ Εὐθυδίκου εἶναι γνήσια Ἀττικὰ ἔργα. Ἐν ᾧ τὰ καθαρῶς Ἰωνικὰ ἔργα τῆς σειρᾶς δεικνύουν πρόσωπον μὲ ἰσχυρὰ καὶ ὀξεῖας σιαγῶνας, μὲ μακρὰν ῥίνα, μὲ συρόμενα κομικῶς χάριν τοῦ συνθηματικοῦ μειδιάματος χεῖλη, τὰ ὅποια δὲν εἶναι βεβαίως σύμφωνα μὲ τὰ πραγματικὰ χαρακτηριστικά τῶν τότε Ἀθιδῶν τὰ γνήσια Ἀττικὰ ἔργα εἶνε φυσικώτερα, μὲ εὐγενὴ καὶ λεπτὰ χαρακτηριστικά, μὲ χαριέ-

σαν καὶ σκεπτικὴν ἔκφρασιν, μὲ γλυκεῖαν καὶ λεπτὴν φυσιογνωμίαν, μὲ μειδίαμα μόλις ὑπολινθάνον. Ὁ χρωματισμὸς τῶν ἐν γένει δὲν εἶναι ὁ βάρβαρος καὶ αὐθαίρετος τῶν παλινῶν ἔργων, ἀλλὰ σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν καὶ λεπτὸς, τὸ δὲ ἐνδύμα, ὁ χιτὼν, ὁ χιτωνίσκος καὶ τὸ ἱμάτιον, τὸ πλούσιον καὶ ἑορταστικόν, καθίσταται φυσικώτερον ὡς πρὸς τὴν θέσιν, πολὺ ὠραιότερον ὡς πρὸς τὰς πτυχάς, ἐπιβάλλον καὶ κομψόν, καὶ ἡ κόμμωσις τῆς ὠρείας κεφαλῆς χαριεστάτη, ἐπιμελής καὶ λεπτὴ.

Ἀκριβῶς ἡ «κόρη» τοῦ Ἀντήνορος, ὅστις πρῶτος κατασκεύασε καὶ τοὺς τυραννοκτόνους, ἀρπαγέντας τῷ 480 π. χ. ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, καὶ ἡ χαριεστάτη κεφαλὴ τῆς «κόρης» τοῦ Εὐθυδίκου, ἡ ὁποία φέρει ἕνα σπινθῆρα τοῦ φειδιακοῦ πνεύματος, εἶναι τὰ τελειότατα ἔργα τῆς ὅλης σειρᾶς, ἔργα Ἀθηναίων τεχνιτῶν πλέον.

Ὁ Κάλαμος περαιτέρω, ὁ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τὴν λεπτότητα καὶ χάριν τῶν γυναικείων ἔργων του, ἀπὸ τοιαῦτα βεβαίως ἀγάλματα ὠρμήθη καὶ ἐμόρφωσε τὸν ὠραῖον προφειδιακὸν τύπον γυναικὸς, τὸν ὁποῖον ἔφερε κατόπιν ὁ μέγας Φειδίας εἰς τὸ ὑψίστον καὶ ἀνυπέρβλητον σημεῖον διὰ τὴν παράστασιν σεμνῶν θειῶν. Ἀλλ' ὁ Κάλαμος ἐπιμένει εἰς τὸ ἰωνικὸν ἐνδύμα· διότι τὰ μνημεῖα μᾶς δεικνύουν ἐπίμονον ἀγῶνα γυναικεῖου σμυμοῦ ἀμφίσεως μεταξὺ τοῦ 470 καὶ 430 π. χ., ὁ ὁποῖος φαίνεται βεβαίον ὅτι πρᾶγματι συνέβαινε μεταξὺ τῶν Ἀθιδῶν περὶ δωρικοῦ καὶ ἰωνικοῦ ἐνδύματος, καὶ ὁ ὁποῖος ἔχει σοβαρὸν ἀντίκτυπον εἰς τὴν τέχνην.

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν δημιουργίαν Ἀττικοῦ ἀνδρικοῦ τύπου οἱ Ἀθηναῖοι δυσκόλως προχωροῦν· τὰ μνημεῖα ἀποδεικνύουν ὅτι εἶναι μακρὰ ἡ χειραγωγία τῶν ὑπὸ τῆς Ἀργεῖοσυκωνίας πρὸ πάντων καὶ ὑπὸ τῆς Αἰγινῆς ἐν μέρει Σχολῆς.

Ἡ τελευταία αὕτη, ἐπίσης ἀκμαία καὶ παλαιά, ἀντιπροσωπευμένη μὲ δνόματα μεγάλων ἀρχαίων καλλιτεχνῶν, ὁποῖοι ὁ Κάλων, ὁ Γλαυκίας, ὁ Μίκων, ὁ Ὀνάτας, διεκρίνεται εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ χαλκοῦ, τὸν ὁποῖον παρεσκεύαζε κατὰ ἴδιον τρόπον διὰ τοὺς ἀνδριάντας· ἀπ' ἐκεῖ ἐπρομηθεύοντο καὶ οἱ Ἀργεῖοσυκωνῖοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν χαλκὸν διὰ τὰ ἀγάλματα. Οἱ Λίγινῆται, μὲ τὴν εὐκολίαν τὴν ὁποίαν δίδει ὁ χαλκὸς εἰς τὴν εὐκαμψίαν τῶν μελῶν, προετίμων νὰ

κατασκευάζουν ἔργα ἐν κινήσει καὶ κατόπιν νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἥρεμον τέλειον ἀνδρικὸν σῶμα ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἀργεῖοσυκωνῖους, οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν νὰ προσδιορίσουν αὐτὸ ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἔπειτα νὰ τὸ κινήσουν.

Ἐκ τῶν ὑστέρων πειθόμεθα ὅτι οἱ Αἰγινῆται δὲν ἐβάδιζον εὐκόλῳ ὁδῷ· ἀλλ' ἡ καταστροφή τῆς Αἰγίνης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ διανομὴ αὐτῆς εἰς κληρούχους κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου π. χ. αἰῶνος, διέλυσε διὰ παντός τὴν Σχολὴν ταύτην, ἡ ὁποία ἴσως ἠθέλει ἀμφισβητῆσαι μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν τὰς δάφνας τῆς Ἀργεῖοσυκωνίας. Ἐφ' ὅσον ὁμως ἔδρασαν οἱ Αἰγινῆται, μᾶς παρουσίασαν ἀκμαῖον πνεῦμα, μελέτην τῆς φύσεως ἐκτακτον, εὐφυίαν μεγάλην καὶ τολμηρὴν ὑπερβολικὴν.

Ὅτι ὁμως δὲν ἐβάδιζον ἀσφαλὴ ὁδόν, ἀποδεικνύουν οἱ μνημεῖα τῆς Σχολῆς ταύτης, ὁ Μύρων, ἀνήκων φαινομενικῶς εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' ἰδίαν ἀτομικὴν Σχολὴν ἀπαρτίζων, καὶ ὁ Πυθαγόρας, ἀνήκων ὁμοίως εἰς τὴν Ἀργεῖοσυκωνίαν, ἀλλ' ἀποτελῶν ἐπίσης Σχολὴν γεννηθεῖσαν καὶ ἀποθανοῦσαν μὲ τὸν ἑαυτὸν του.

Ὁ Μύρων ἐπροτίμα πολὺ τὰ ἐν κινήσει ἔργα καὶ ὁ περίφημος Δισκοβόλος του παρίσταται εἰς τὸ ὑψίστον σημεῖον τῆς ἐντάσεως τῶν μυῶν, καθ' ἣν στιγμὴν συγκεντρώνει ὅλας τὰς δυνάμεις διὰ νὰ ῥῆγῃ τὸν δίσκον. Τὸ θέμα ἦτο πολὺ δύσκολον, ἀπαιτοῦν γνώσιν ἐκτακτον τῆς Ἀνατομικῆς, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε βεβαίως ὁ Μύρων· καὶ ὁμως εἶναι θαῦμα ὅτι μὲ μόνην τὴν παρατήρησιν τῆς φύσεως κατορθῶναι νὰ ἀναπληρώσῃ ἐξόχως πᾶσαν θεωρητικὴν γνώσιν αὐτῆς. Μ' ὅλα ταῦτα ὁμως ὁ Δισκοβόλος εἶναι κενὸς ἐκφράσεως, τὸ πρόσωπόν του εἶναι ἡρεμώτατον καὶ ἀπαθές, ὁ δὲ νεανίας αὐτὸς δεικνύει ὅτι δὲν ἔχει εἰδήσιν τοῦ φοβεροῦ συγχλονισμοῦ, ὅστις συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ μέλη του. Τὸ ἔργον μόνον ὑπὸ ἀπειροτέρων θεατῶν, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι, ἐθαυμάσθη καθ' ὑπερβολὴν.

Ὁ Μύρων λοιπὸν, ὡς διδάσκουν οἱ μεγάλοι συμπαθηταὶ τοῦ Φειδίας καὶ Πολύκλειτος, ἀποτελεῖ παρέκκλισιν τῆς Σχολῆς του καὶ τῆς Πλαστικῆς ἐν γένει, ἀξιοθαύμαστον μὲν διὰ τὴν ζωτικότητά της, ἀλλὰ παρέκκλισιν πάντοτε. Διότι ἐξήγησε νὰ προχωρήσῃ δύο ὁλοκληροῦς αἰῶνας ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ καλλιτέχνης!

Ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος
Ρώμη.

Ὁ Ἀπόλλων τοῦ Ἡκίου — Νεά
πολις — Ἀντίγραφον χαλκοῦν.

Ὁ Σπινάρις τοῦ Πυθαγόρα — Ρώμη
Χαλκοῦν πρωτότυπον.

6* Τατρικά μελετήματα. Ἐν Ἀθήναις 1884, σ. 121.

ταὶ ἐκδόσεις ἔχουν πολλὰς καὶ οὐσιώδεις διαφορὰς γραφῶν καὶ δὲν γνωρίζει κανεὶς ποῖος ἐκ τῶν δύο ἐκδίδει ὀρθότερον κατὰ τὴν χειρογράφον· ἐν τούτοις ἐλπίζω ναὶ ἐξακριβώσω ἐν καιρῷ τὸ πρᾶγμα. Μεταξὺ δὲ τῶν σημειωμάτων τούτων τοῦ προμνημονευθέντος κώδικος ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξῆς, κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ κ. Γεδεών, διασῶζον τὴν ἀκριβή χρονολογίαν, καθ' ἣν ἀπέθανεν ὁ βιβλιογράφος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὑπ' ἀριθ. 23 κώδικος τῆς Ἀδριανουπόλεως: «*αἰ* (1610) *μαρτίου* κ' ἐκοιμήθη ὁ πανευλαβέστατος καὶ λογώτατος καὶ τῶν ἱερῶν ἀρίστος Ἰωάννης ἱερεὺς δ' *Λιγίνος* ὁ πατριαρχικός *ἐξαρχος* καὶ *νοτάριος* καὶ *ταβουλᾶριος* *Μονεμβασίας*». Ἐχει δὲ γραφῇ τὸ παρατεθὲν σημείωμα καθὼς καὶ τὰλλα περὶ Λικινίων ἐν τῷ Κουτλουμουσιανῷ κώδικι ὑπὸ τοῦ πρωτοπαπᾶ καὶ οἰκονόμου Μονεμβασίας Ἰωάννου *Ανδρέου Λικινίου* ἐγγόνου τοῦ ὁμωνύμου ἱερέως Ἰωάννου *Λιγίνου* περὶ οὗ τὸ ἀνωτέρω σημεῖωμα. Ἐξ αὐτοῦ δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν κατὰ πρὸςἐγγίσιον καὶ τὸν χρόνον τῆς γραφῆς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23 κώδικος τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀφοῦ γνωρίζομεν ἀσφαλῶς τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ φιλοπονήσαντος αὐτῶν.

Καί περαινόντες τὴν παρουσίαν σύντομον καὶ πρόσχειρον κριτικὴν ἡμῶν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ κ. Στεφανίδης, καθὼς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, «μόνον τοὺς θεολογικοὺς κώδικας» τοῦ γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως ἀνεδίφησεν. Ὅθεν φαίνεται ὑπάρχουν πλὴν αὐτῶν καὶ ἄλλα χειρόγραφα διαφόρου ὕλης ἅς εὐελπιστῶμεν λοιπὸν ὅτι ἐν αὐτοῖς κρύπτονται σπουδαῖα διὰ τὴν πᾶν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν κείμενα ἀνεμόνοντα ἐναγωνίως τὸν ἐρευνητὴν ν' ἀποκαλύψῃ καὶ φέρῃ αὐτὰ ἐκ παραβύστων καὶ σκοτεινῶν γωνιῶν ἐκεῖ ὅπου ἀβέσπτος διασκορπίζει τὸ ἱερὸν φῶς ἡ δᾶς τῆς ἐπιστήμης.

HUBERT PERNOT: *La dissimilation du Σ intervocalique dans les dialectes Néo-Grecs* Paris 1905 (E. Leroux, éditeur) σ. 24 εις 80v.

Ἡ ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ μελέτῃ ἐδημοσιεῦθη κατὰ
πρῶτον εἰς τὴν Revue des Études Grecques (τόμ.
X' III. 1905, σ. 233-257) ὅθεν ἀπεσπασθῇ καὶ εἰς
τὸ προκείμεον ἰδιαίτην τεύχος. Μὲ αὐτὴν ὁ γνω-
στὸς διὰ τὰς περὶ τῆς λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης με-
λέτας του κ. Hubert Pernot, ὑφηγητῆς τῆς Νεοελ-
ληνικῆς ἐν τῇ Παρισίῳ σχολῇ τῶν ζωσῶν Ἀ-
νατολικῶν γλωσσῶν, ἐξετάζει τὸ φαινόμενον τῆς ἀ-
νομιώσεως (Ξετεριαξιάς) ἢ ξεμοισματῶν κατὰ τὸν ὅρον
τοῦ κ. Ψυχάρη) τοῦ Σ ὅταν εὐρίσκεται μεταξὺ φωνη-
έντων εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου, Μακεδονίας, Πόν-
του, Χίου, Τσακωνιάς καθὼς καὶ εἰς τὸ ἰδιώμα τῶν
Ἑλληνοφρόνων τῆς κάτω Ἰταλίας. Ὁ συγγραφεὺς εἰρ-
γάσθη ἔχων ὑπ' ὄψιν ἀφθονώτατον ὕλικόν ἀναφερό-
μενον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν καὶ ἰδίως
ἀνέκδοτον Χιακόν, τὸν ὁποῖον τὴν συλλογὴν αὐτὸς ὁ
ἴδιος ἐπεχείρησε περιοδεύσας ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τὴν νῆ-
σον κατὰ τοὺς θερινούς μηνάς τοῦ 1898 καὶ 1899 ἐν-
τεταμένως ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τοῦ Παιδείας.
Ἡ δὲ καθ' ὅλου διαπραγματεύσις τοῦ σχεδὸν ὅλως
διόλου πρότερον ἀνεξιχνίαστου θέματος ἐλέγχει αὐτὸν
— καθὼς καὶ αἱ τόσαι ἄλλαι πραγματεῖαι του — φι-
λόλογον ἀληθῶς ἐξαιρέτου εὐφυΐας καὶ μεγάλης ἐπι-
στημονικότητος

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Μελέται περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς
Ἑλλάδος.

Ἡ σπουδὴ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ σήμερον αὐτοτελὲς κεφάλαιον τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας, καὶ δὴ τὸ πρῶτον

αὐτῆς. Δὲν εἶνε πολὺς καιρὸς ἀφότου ἀμρότεροι αἱ ἐπιστῆμαι αὐταὶ θριαμβευτικῶς ἐκβιάσασαι τὰ περιορισμένα των ὅρια. ἔφθασαν εἰς ἀπιστεύτους παλαιούς αἰῶνας τοῦ πολιτιστικοῦ βίου τοῦ ἔθνους, μέ τήν περιγραφὴν τοῦ ὁποίου τὴν ἔρευναν καὶ ἀφήγησίν των ἀρχίζουσι. Πρωτίτερα μάλιστα ἐτολμοῦσαν νὰ ἀποβλέψουν εἰς τοὺς χρόνους, οἱ ὅποιοι προηγούνται τοῦ ἱστορικοῦ αἰῶνος τῆς Ἑλλάδος, πέραν δηλονότι τοῦ μεμαρτυρημένου καὶ διὰ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων βεβαιωμένου ἔποικισμού τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σικελίαν καὶ μεσημβρινὴν Ἰταλίαν ἐξ ἑνός, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐξ ἑτέρου. Ἡ ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπίων ἦτο καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ αὕτη δὲ πολὺ σκονεῖται ἀκόμη. ἂν καὶ βεβαία. Τὸ 700 περίπου ἦτο τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς ἐρένης, ἐνῶ τὰ ἀμέσως προηγούμενα ἔτη ἦσαν ἀσάφης ἱστορία ἀνάμικτος μετὰ πολὺν μῦθον, τὰ δὲ πέραν αὐτῶν παντελῶς σκοτεινὰ καὶ ἄχρηστα δι' ὁποιαδήποτε θετικὴν ἐξέτασιν.

Αἱ καταπληκτικαὶ κατόπιν ἀνακαλύψεις τοῦ Σλει-
μαν εἰς τὰς Μυθῆνας τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ εἰς τὸ
Ἴλιον τοῦ Πριάμου, αἱ καθαρῶς ἐπιστημονικαὶ ἐργα-
σίαι τοῦ Δαιρπερελ εἰς τὴν Τίρυνθα, τὴν Ὀλυμπίαν
καὶ εἰς τὸ Ἴλιον διέλυσαν διὰ μᾶς τὰ σκότη καὶ ἐπρό-
σθεσαν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν ἕν νέον κε-
φάλαιον τοῦ τῆς μυκηναϊκῆς λεγομένης ἐποχῆς.

Τὴν κατάστασιν τοῦ ἐδάφους ἠκολούθησεν ἡ συντονιστὴ καλλιέργεια αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας τῆς ἀρχαιολογικῆς καὶ ιστορικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπὸ πλῆθος ἄλλο μέγα δευτερευόντων καὶ τριτευόντων ἐργατῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκαθαρίσθη μέγιστον τμήμα τῆς χέρσου ἐκείνης γῆς καὶ ἐρυτεύθη τὸν ἔκτοτε θαυμασίως βλαστήσαντα σπόρον τῆς θετικῆς ἐρεύνης. Ἐπὶ πλῆθος ἔπειτα κατὰ τὴν τελευταίαν μόλις ἔξαστιαν αἱ λαμπρόταται ἀνακαλύψεις τῆς Κνωσσοῦ, Φαιστοῦ καὶ ἄλλων τόπων τῆς Κρήτης ὑπὸ τῷ Ἀρχιθούρῳ Ἐβραν καὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ Ἀμερικανῶν ἀρχαιολόγων. Τοιοῦτοτρόπως σήμερον ἡ ἱστορία ἀδιστάκτως δύναται νὰ ὀμιλῇ καὶ ἡ ἀρχαιολογία θετικώτατα νὰ ἐρευνᾷ περὶ ἐποχῶν, αἵτινες φθάουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος. Ἀπὸ τὸ 700 πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ ἤδησεν μὲ τὸ ἀσφαλέςτατον πῆδημα εἰς τὰ 2000 περίπου.

Ἡ κλασικὴ ἑλληνικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει καὶ σήμερον ἀπὸ τὸ 700 περίπου. Οἱ ποιεῖς προηγούμενοι αἰῶνες εἶνε ἡ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀβεβαία, ἀσαφής, σκοτεινὴ, ὡς ἀρχὴ Δημιουργίας ἀπὸ τοῦ χάος τῶν καταστροφῶν, αἵτινες ἐπλήθον εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὸ 1000, διὰ τῆς εἰς αὐτὴν μεταναστάσεως τῶν βορείων τῆς λαῶν, τῆς κοινῆς λεγομένης δωρικῆς μεταναστάσεως. Ὑπῆλθεν τοῦ μεσαιῶνος τοῦτου κεῖται ἡ μακραίων μυκηναϊκὴ ἐποχὴ, τὴν ὁποίαν ζωγραφίζει μετὰ τὴν ἀμύμηττά του χρώματα εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν ὁ θεὸς Ὀμηρος. Ἀνέρχεται καὶ αὕτῃ ἀσφαλῶς εἰς τὰ 1400 καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς βεβαίως κεῖται καὶ ἐπὶ περισσότερον ὀλίγον κατὰ τοὺς χρόνους. Εἰς τὴν νεωτέραν τῆς περιόδου, περὶ τὰ 1200 καὶ κατωτέρω, ἀνήκουν οἱ ἥρωες, οἵτινες ἐπεχειροῦσάν ποτε τὴν κατὰ τῆς Τρωάδος ἐκστρατείαν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν του ἀκόμη ἀνήκει ἴσως αὐτός ὁ Ὀμηρος, ὅπως γίγνεται νὰ καταστήσῃ πιστευτὸν σήμερον ὁ πολὺς Δαιούτρελδ.

Πέραν της μοναχαικής ταύτης ἡ ἀχαϊκῆς ἐποχῆς
κεῖται ἡ ἔτι λαμπροτέρα κρητικὴ ἢ καρικὴ ὅπως ὑπο-
τίθεται σήμερον, μήτηρ ἐκείνης καὶ τροφός, καὶ αὐτὴ
εἶνε τίτις φθάνει μὲ τὸν ἐξαισίον πολιτισμὸν τῆς εἰς
ἀρχὰς τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος.

Ἀλλὰ τὸ βλέμμα φθάνει καὶ ἔτι μακρύτερα, καὶ
 μὲ τὸ ὄνομα τῆς προϊστορίας ἡ ἐπιστήμη χαρακτηρί-
 ζει σήμερα τοὺς προηγηθέντας τῆς ἀρχαίας καὶ κα-
 ρικῆς ἐποχῆς χρόνους, μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι καὶ εἰς

τούτων τὸ μυστήριον θὰ εἰσδύσῃ καὶ μὲ τὸν λύχνον
τῆς ἐρεύνης εἰς τὰς χεῖρας τοῦ σκοτός αὐτῶν θὰ δια-
λύσῃ.

Καταπληκτικά εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρευνῆς ταύτης εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ὁ Έβανς εὐτύχησε νὰ ἐξακριβώσῃ παλαιότητας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νήσου ἐποχὰς μέχρι τοῦ νεολιθικοῦ λεγομένου αἵωνος, συμπεριλαμβανομένου καὶ τούτου. Ὁ χρονολογικός παραλληλισμός, ὅπως τῆς μυκηναϊκῆς καὶ κρητικῆς επο- χῆς, οὕτω καὶ ταύτης τῆς προϊστορικῆς, πρὸς τὴν Ἀ- παμπαλαίαν Αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν, δίδει εἰς τὸν ἀρ- χαιολόγον τὰ ἱστορικόν τὸ ποῦ στῇ τῆς ἀσφαλοῦς χαλιολόγως εἰς τὰ πανάρχαια ἐκεῖνη ἐδᾶφη. Ἀλλ' αὐτὸς θέσους εἰς τὰ Λίγυπτον αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ περι- φημοῦ Ἀγγλοῦ Φλίνδερος - Πίτρι ἀναβαίνουν τοὺς χρό- νους τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας εἰς λαόν, προγενέ- στερον τῶν ἱστορικῶν Αἰγυπτίων, τῶν ὁποίων ἡ ἱστο- ρία ἤδη ἀνέρχεται εἰς τὴν πέμπτην πρὸ Χριστοῦ χι- λιοετίδα.

Προς την διεύθυνσιν ταύτην της προϊστορίας ηρχίσεν από τινος συστηματική ή εργασία και ἐντός τῆς Ἑλλάδος. Τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔκαμεν ὁ Τσουντας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὸ Σερικό, ὅπου ἀνεκάλυψε καὶ ἀνέσκαψε δολοχίηρον προϊστορικὴν ἀκρόπολιν. τοῦτέστι κατοικήσιμα ὄχυραμένας ἀνθρώπων κατὰ τὴν νεολιθίνην λεγομένην ἐποχὴν. ὁπότε τὰ μέταλλα ἦσαν ἄγνωστα καὶ οἱ πολιτισμένοι ὅπως οὖν, φιλόκαλοι καὶ φιλότεχνοι τότε ἀκόμη κἀνοικοί τῆς Ἑλλάδος μετεχειρίσαντο διὰ τὰ ἐργαλεῖα τῶν τὸν λίθον

Τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας ἠκολούθησαν αἱ τοῦ Σω-
τηριάδου εἰς τὴν Βοιωτίαν. Αἱ παρατηρήσεις καὶ
ἔργον αὐτοῦ ἐξετάσθησαν ἀπὸ τῶν Ὀρχομενῶν εἰς τὴν
Χαιρώνειαν καὶ διὰ μέσου τῶν ἐκτεταμένων τούτων
πεδιάδων, τῆς Κοπαΐδος, τῆς Χαιρώνειας καὶ τῆς Φω-
κίδος, τῆς Ἑλλάδος.

ἡμετέρας καὶ τῆς ἐκκλησίας.
Ἀμφοτέρω οἱ εὐτυχεῖς οὗτοι καὶ ἀγχίνους ἔρευνᾷ
ἐξέθησαν εἰς τὰ ἀρχαιολογικῶν συνέδριον τὰ πορί-
σματα τῶν ἀνασκαφῶν καὶ μελετῶν των καὶ ἥδη ἐξετά-
σθαι ταῦτα εἰς διάφορα περιοδικὰ τῆς Εὐρώπης ὑπό
τῶν ἀπεσταλλένων εἰς τὸ συνέδριον ἀντιπροσώπων
ἀποστολικῶν σωματοειν.

ἐπιστημονικῶς ἀναγείναι τὸν πανάρχαιον ἔκλεινον πολιτισμὸν εἰς τοὺς Πελαγοῦς, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν ἔπειτα οἱ Μινῶαι, καὶ τοὺτους πάλιν αἱ δοκιμαὶ ἡ γενικώτερον βόρειαι τῆς Ἑλλάδος φυλαί, μὲ τὴν μετανάστασιν τῶν ὁποίων πρὸς νότον (ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας μέχρι Πελοποννήσου, Κρήτης) ἀρχίζει ἡ ἐλληνικὴ ἱστορία.

Ὁ Σωτηριάδης ἀπεκάλυψε τὰ ἔγγραφα τῶν παναρχαίων τῆς Βιοιωτίας κατοίκων, τοὺς ὁποίους ἡ παραδόσις ὀνομάζει "Ἀβαντας καὶ "Υαντας καὶ Φλεγύας καί, τὸ σπουδαιότερον, διὰ τινος ὥρασις ἐρευνῆς ἐν μέρει μὲν παρὰ τὴν Χαϊρώνειαν ἐν μέρει δὲ ὀλίγον μακρότερα εἰς τὸ κέντρον τῆς φρικτικῆς πεδιάδος καὶ τέλος παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐλάτειαν καὶ τὸ σημερινὸν Δραχμάνι συνέλεξε τοὺς κρικοὺς οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀλύσεως, ἥτις συνέδει τοὺς μυκηναίους τῆς Ἑλλάδος πολιτισμὸν πρὸς τὸν πᾶνἀνθρώπινον βεβαίως νεολιθικόν.

Καὶ ἥδη τὴν μελέτην τοῦ ταύτην ἐξέδωκεν εἰς τὰς Ἀνακοινώσεις (Mittheilungen) τοῦ ἐνταῦθα γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου ὑπὸ τὸν ἀπλοῦν τίτλον *Έρευναι ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Φωκίᾳ* (Untersuchungen in Boiotien und Phokis). Μετ' οὗ πολὺ δὲ θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ τῆς τοῦ Σοῦντα πραγματείας ἡ ἐκδόσις περὶ τῶν παραλλήλων ἐν Θεσσαλίᾳ ἔρευνων. Ὡς συμπλήρωμα αὐτῶν οὐσιώδεις πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ τῶν Γερμανῶν Φουερτβάιγκερ καὶ Μπούλλε ἔρευνα ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁποία θὰ ἐκτεθῇ ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Σωτηριάδου πάλιν ἄλλη ἐν Ὀρχομενῷ ὁμοίως, ὅπου ἡ ἀνασκαφὴ ἐνὸς μυκηναϊκοῦ τύμβου παρέχει μίαν πολὺ περιεργὸν συμ-

βολήν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν μυκηναϊκῶν καὶ προ-
ῖστορικῶν χρόνων.

Ἡ Φοῦρτβαίγγλε εἶπε πέρουσι ἀστεῖζόμενος πρὸς Ἕλληνα φίλον του ἀρχαιολόγου ἐνταῦθα: «τὰ ἀρχαῖα δὲν εἶνε πλέον τίποτε· τὰ ἀρχαῖα εἶνε νῆα· μόνον τὰ πανάρχαια εἶνε ἀρετὰ διωδοθήποτε ἀρχαῖα». Τοῦτο εἶνε πραγματικῶς ἀληθές. Ἡ ὄρεξις ἐρχεται καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους σκαπτήεις καθόσον τρώγονται. Αἱ καθ' ἡμέραν νέαι ἀνακαλύψεις κινουσι τὴν φιλοτιμίαν των καὶ στομώνουσι τὰς δυνάμεις των. Ἡ ἐπιστήμη ὁμοῦ τοιούτοντρόπως προάγεται καὶ εἶνε εὐτύχημα, ὅτι εἰς τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα τόσον σπουδαίως μετέχουσιν οἱ μετὰ τῶν ἀρίστων ξένων ἐρευνητῶν ἐντιμον θέσιν καταλαβόντες ἰδιόκοι μὰ ἀρχαιολόγοι

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΑΠΟ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀγγέλου Σημηριώτη «Τὰ Μαῦρα Κρίνα» ἐκδοθὲν τελευταίως, ἀναδημοσιεύομεν τὸ ἐπόμενον ποίημα:

Ο ΜΕΓΑΛΗΤΕΡΟΣ ΚΑΨΜΟΣ

Δὲν εἶν' ὁ μεγαλύτερος καὶνός μου,
'Εκεῖνος, ποῦ μοῦ σάλεψε τὸ νοῦ!
Δὲν εἶν' ἡ θλιβερὴ ταξιδευμένη
Μόν' εἶναι τ' ἀστρουλάκια τ' οὐρανοῦ.

Ἀμέτρητα, κοπαδιαστά, μονάχα,
Σὰ σκόνῃ μέσ' στὰ βάθη, ἐκεῖ ψηλά,
Τόσο πολλὰ τῇ νύχτι ἀνθοῦνε. βγαίνουν,
Τόσο γλυκὰ καθένα τους γελᾷ,

Ποῦ στέκω, τὰ κυττάζω καὶ βουρκόνω...
 Ψηλόνουν, λάμπουν, χάνουνται μαζί...
 —Μέσ' σ' ὅλ' αὐτὰ τὰ δλόχρυσα νησάκια,
 Ἡ ἀγάπη μου ποῦ ναῦρω σὲ ποιὸ ζῆ;

'Ηλύσια.

ΠΡΕΠΕΙ νὰ ἐξαυθῇ ἰδιαιτέρως ἡ σημασία τῆς ἐκδόσεως ἡ ὁποία ἀναγγέλλεται ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον. Σημασία ὄχι μόνον φιλολογικῇ, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον παιδαγωγικῇ καὶ ἀνθρωπιστικῇ. «Φέρομεν—λέγουν οἱ ἐκδόται εἰς μίαν ἀγγελίαν ἐπιβλητικῆς λιτότητος— φέρομεν εἰς τὴν νεωτέραν λογοτεχνικὴν ζωὴν τοῦ τόπου τὴν θεμελιώδη συμβολὴν τῶν μεγάλων δυνάμεων τοῦ παγκοσμίου πνεύματος». Καὶ ἡ συμβολὴ τὴν ὁποίαν φέρουσιν τὰ «Ἠλύσια» εἶνε κατὰ τὸ ὅποιον ἔλκειται καὶ τὸ ὅποιον ἀνεμένετο καὶ τοῦ ὁποίου ἡ πραγματοποιήσις δεικνύει τὴν εὐδοίαν ὠριμάσασιν μερικῶν ἰδεῶν καὶ μερικῶν ἀποφράσεων, ἐκ μέρους τῶν ἐκλεκτῶν εἰς τὸν τόπον μας. Τὰ «Ἠλύσια» εἰς τέσσαρας δοκῶδεις τόμους κατ' ἔτος, διὰ μᾶς φέρουσιν μεταφράσεις, ἁπλῶς καὶ ἀποκλειστικῶς μεταφράσεις. Ἡ σημασία τοῦ πράγματος εἶναι ἀνωτέρα παρ' ὅτι φαίνεται. Διότι δὲν πρόκειται περὶ τῶν μεταφράσεων, τὰς ὁποίας προκαλεῖ ἡ ζήτησις τοῦ πληθους καὶ κατεργάζεται ἡ κερδοσκοπία. Πρόκειται περὶ τῶν μεταφράσεων αἱ ὁποιαὶ ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια μίας λογοτεχνίας, διὰ τῶν ὁποίων δοκιμάζεται καὶ ἐνισχύεται μία γλῶσσα, διὰ τῶν ὁποίων παιδαγωγεῖται ἡ ἐθνικὴ καλαισθησία. Καὶ τοιαυτὴ φωτισμένη, εὐδυνειδίχου καὶ ἀνωτέρας φύσεως διαχείρισιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

εις την εξηγησέτην του οποίου αφιερώθησαν εν τῷ δυνατόν μετρώ και τὰ «Παναθηναία», πρώτην φορὰν βλέπομεν ἀναλαμβάνομένην με την συστηματικότητά, τὴν ἀπολειτουργικότητα και τὴν εὐρύτητα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει ἡ ἀναγγελλομένη περιοδικὴ ἐκδόσις. Ἐκδόσις δικαιουμένη εἰς πᾶσαν ἐνίσχυσιν ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν. Τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐκδόσεως ἀποτελοῦν οἱ κ. κ. Παῦλος Νιρβάνας ὁ ἀγαπητὸς συνεργάτης μας, Γ. Ζουφφές ὁ μεταφραστὴς τῆς «Κολάσεως» καὶ Ἀριστοῦ Καμπάνης ἑνας νέος λογογράφος καὶ ποιητής. Τὸ ἐπιτελεῖον τῶν μεταφραστῶν ἀποτελοῦν τὰ ἐκλεκτότερα ὀνόματα τῆς συγχρόνου δημιουργικῆς φιλολογίας. Εἰς τὰ πρῶτα τεύχη θὰ δημοσιευθοῦν ἔργα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀντίφ. τοῦ Γκαίτε, τοῦ Λουκιανού, τοῦ Λεοπάρδη, τοῦ Τσέχοφ, τοῦ Σέλλεϋ, τοῦ Ἰερὸς Αὐγουστίνου, τοῦ Ρενάν, τοῦ Μακώλεϋ, τοῦ Σααδῆ, τοῦ Ἐπικτήτου, τοῦ Βύρωνος, τοῦ Οὐάιλντ. Με παρομοίαν συνεργασίαν ἕνα περιοδικὸν δικαιοῦται τῷ ὄντι εἰς κάθε ὑπερηφάνειαν. Τὰ «Παναθηναία», διὰ στενωπῶν σχέσεων συνδεόμενα πρὸς τὴν νέαν ἐκδοσιν, παρέχουν τὰ «Ἡλύσια» εἰς τοὺς συνδρομητάς των εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς τιμῆς των, δηλαδὴ ποσὸν κατώτερον πολὺ τῆς πραγματικῆς των ἀξίας, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν σχετικὴν ἀγγελίαν, καὶ φρονοῦν διὰ παρέχουν ὑπηρεσίαν, ἡ ὁποία θὰ ἐκτιμηθῇ κατ' ἀξίαν.

ΕΝΑ νέον βιβλίον «De Profundis» δικαιούμενον νὰ λάβῃ ὑψηλὴν θέσιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν φιλολογίαν, μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν. Εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ Ὁσκαρ Οὐάιλντ, τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ἦτο τόσο σκανδαλώδης ἀλλὰ καὶ τόσο δυστυχισμένη. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν εἰρκτὴν τοῦ Reading. Εἶναι σελίδες τὰς ὁποίας ἐγέννησε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ συγγραφέως ἡ δυστυχία του, ἀξίαι νὰ διαβασθῶν ὡς θρησκευτικαὶ ἐντολαί. Ὁ καλλιτέχνης τοῦ λόγου καὶ ὁ ποιητὴς ἀναλαμβάνουν εἰς κάθε γραμμῇ. Τοῦ βιβλίου προτάσσονται μερικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸν φίλον του Ross. Εἰς τὸ τέλος δημοσιεύεται ἡ «Ballade de la Geôle de Reading» τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ ποιητοῦ.

ΘΕΑΤΡΟΝ

ΤΟ δράμα τοῦ Λέοντος Γκαντιλιό *Πρὸς τὸν Ἑρωτὰ* τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸ θέατρον Ἀντουάν, ἐλκύει τὸ παρισινὸν κοινὸν καὶ κατακτᾷ ὅλον τὴν ἀγάπην του. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι πολὺ ἀπλῇ. Ὁ νέος ζωγράφος Μαρτέλ γνωρίζει τὴν Λευκὴν, ἡ ὁποία ἐργάζεται ὡς μὸδελον. Ὁ Μαρτέλ ἀγαπᾷ τὴν Λευκὴν, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ σοβαρὸν τὸν ἑρωτὰ του. Ὅταν λοιπὸν τοῦ ἐπρότειναν νὰ νυμφεθῇ τὴν Ὑβόννην, ὁ Μαρτέλ δέχεται ἀμέσως καὶ ἀρραβωνίζεται. Ἐπειτὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν συναντᾷ κατὰ τύχην τὴν Λευκὴν, καὶ τότε μόνον ἀρροῦ ἐγνώρισε καλὰ τὴν Ὑβόννην, ἥσθάνθη ὅτι ἀγαπᾷ τὴν Λευκὴν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Μαρτέλ εἶχε ὑπανδρευθῇ τὸν Γκρανπιέρ, πλούσιον καὶ ἡλικιωμένον. Ἡ Λευκὴ δὲν εὐτυχισμένη μετὰ τὸν σοβαρὸν καὶ μετρημένον ἄνδρα τῆς Ἡ συνάντησις τοῦ Μαρτέλ τὴν κάμνει νὰ λησμονήσῃ ὅτι εἶναι ὑπανδρευμένη, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ δέλῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν σύζυγον τῆς. πρὸς τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνην. Ὁ ἔρως τοῦ Μαρτέλ ἀπέναντι τῆς κάπως ἀδιαφόρου ἀγάπης τῆς Λευκῆς θερμαίνεται, καὶ ὅταν μανθάνει ὅτι ἡ Λευκὴ δὲν θὰ εἶναι πλέον ἰδική του, αὐτοκτονεῖ.

BYZANTINA

Ὁ διακεκριμένος βυζαντινολόγος κ. Γαβριὴλ Μιλλέ ἀπὸ πολλοῦ ἐργάζεται εἰς μακρὰν μονογραφίαν περὶ τῶν βυζαντινῶν μνημείων καὶ ἔργων τέχνης τοῦ Μυστρά. Καὶ ἄλλοτε διέτριψεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῶν Παλαιολόγων, ἐφέτος δ' ἐπὶ ἐξ ὅλων μὴνας εἰργάσθη ἐπὶ τόπου μετὰ ἀκούραστον ἀφοσίωσιν συλλέγων καλλιτεχνικὴν ὑλικὴν, φωτογραφῶν, ζωγραφῶν καὶ μελετῶν πᾶσαν λεπτομέρειαν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ βιβλίου του. Θὰ εἶναι δὲ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γαβριὴλ Μιλλέ περὶ τοῦ Μυστρά ἐκπληκτικὴ ἀπολάυσις. Ἐν τῇ πόλει τῶν Παλαιολόγων, ἡ ὁποία ἐξεπήδησεν ἐξαίφνης μίαν ἡμέραν ἐκ τῶν χλοερῶν κλιτύων τοῦ Ταύγετου, τελεῖται ἀληθινὴ ἀναγέννησις τῆς ἐλληνικῆς τέχνης. Τὰ βυζαντινὰ καλλιτεχνήματα τῶν προτέρων χρόνων ἐμπνέονται ἀπὸ αἰσθηματικὰ θρησκευτικὰ καὶ παρουσιάζουν κάποιαν ἱερατικὴν ψυχρότητα ἐν τῷ Μυστρῷ ἡ τέχνη ἐλευθεροῦται ἀπὸ τὴν θρησκείαν, καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν αἰσθησὶν τὴν ἀληθινὴν τοῦ καλοῦ, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τὰριστουργήματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς τοιοχογραφίας τοῦ Μυστρά, αἱ ὁποιαὶ κάθε ἡμέραν καταστρέφονται διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιβλέψεως, εὐρίσκει τις ἀναγέννησιν τέχνης τῆς αὐτῆς σχεδὸν δυνάμεις ὁποία εἶναι ἡ Ἰταλικὴ ἀναγέννησις, καὶ ὑπάρχουσιν μεταξὺ αὐτῶν καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποία ὑπενθυμίζουν τὴν τέχνην αὐτοῦ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΣ δὲ κίνησις παρατηρεῖται καὶ πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν ὑπὲρ τῆς καλλιτεχνικῆς βυζαντινῆς παραδόσεως. Ὁ ἐντριβέστατος περὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν κ. Ἰωάννης Τσώκλῆς ἐκδίδει ἀπὸ τινοῦ τὴν *Φόρμιγγα, μουσικὴν ἐφημερίδα εἰκονογραφημένην*, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ὁ ἀγὼν «πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τοῖς Ἱεροῖς ἡμῶν Ναοῖς τοῦ μουσικοῦ ἐκείνου συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀπορρέει ἐκ αὐτῆς καὶ μόνον τῆς ὑπὸ τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διασωθείσης μέχρι σήμερον ἀμυγῶς καὶ ἀλωβήτου μουσικῆς φωνητικῆς παραδόσεως». Ἡ ἐγκριτοῦς αὕτη μουσικὴ ἐφημερίς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος κατήρτισεν ἐπίσημον ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ἐπιμελεῖται τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς. Διὰ τοῦ ιδρυθέντος ἐν τῷ Ὁσείῳ τμήματος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ διὰ τῆς *Φόρμιγγος* τελεῖται σοβαρὰ ἐργασία πρὸς ἐπικράτησιν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μουσικοῦ συστήματος συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Οἱ διατρεπότεροι τῶν παρ' ἡμῖν μουσικοδιδασκάλων δημοσιεύουν μελέτας ἐν τῇ μουσικῇ ταύτῃ ἐφημερίδι ἐκδίδει δὲ αὕτη καὶ μουσικὰ τεύχη, ἐν τοῖς ὁποίοις δημοσιεύονται ὅσα διέσωσεν ἀγράφως ἡ Μ. Ἐκκλησία ἡμῶν καὶ δημοτικὰ ὅσματα, πρὸς διάσωσιν τῶν μελωδιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἱ ὁποιαὶ διέσωσαν εἰς τοὺς φθόγγους αὐτῶν τὰς χαράς τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Εἰς ἐν πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον τοῦ ὁ διακεκριμένος βυζαντινολόγος καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Η. Omont ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν γαλλικῶν ἐπιστολῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὸν 15' καὶ 16' αἰῶνα. Εἶναι περὶ ἔργων καὶ διδακτικὸν τὸ βιβλίον τοῦτο, διότι μᾶς μανθάνει πῶς ἐπλουτίσθη ἡ βιβλιοθήκη τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς σημερινῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Τὰ πλεῖστα τούτων συνελέχθησαν φυσικὰ εἰς τὸ Ἀγιον Ὄρος ὑπὸ μοναχοῦ τινοῦ Ἀθανασίου, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ καρδινάλιος Ρισελιέ. Καὶ ὁ ὑπουργὸς Κολβέρ ἀπέστειλεν τοιοῦτους συλλογεῖς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εὐκόλως εὐρίσκοντο χειρόγραφα πρὸς ἀγορὰν καὶ ὅπου δὲν ἔλειπον οἱ ἀπαραίτητοι Ἀγγλοὶ συναγωνιστὰς τῶν Γάλλων συλλογῶν. Καὶ ὁ Λουδοβίκος ΙΕ' ἀπέστειλεν ἀρκετοὺς πρὸς εὔρεσιν χειρογράφων. Καὶ τὸ θεοβὰδιστον ὄρος Σινᾶ δὲν

ἔμεινε χωρὶς ἐξερεῦνησιν. Τοιουτοτρόπως ἀπέβη ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων ἐν ἀπὸ τὰ σπουδαιότατα θησαυροφυλάκια τῶν μεσαιωνικῶν μας χειρογράφων.

Ὁ στρατηγὸς de Beylié, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ ὠραῖον βιβλίον *L'habitation byzantine*, ἀπεσπασμένος εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν τῆς Ἰνδοκίνας εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ γράψῃ περὶ ἐνὸς παλατιοῦ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς κεντρικῆς Ἰνδοκίνας, τὸ ὁποῖον ἔθεωρεῖτο ἕως σήμερον ὡς παγόδα. Εὐρίσκει δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰνδοκίαν ἀκόμη τὴν ἐπίδρασιν τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ὁ δὲ διάσημος βυζαντινολόγος Γρέβεν ἐξέδωκε καὶ περιέγραψε δύο παραστάσεις τοῦ Βουδδά ἐκ μαριάρου, αἱ ὁποιαὶ ὑπενθυμίζουν κατὰ τὴν σύνθεσιν παραστάσεις τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκοφάγοις τῆς Μ. Ἀσίας. Καὶ ὁ Ἰνδικὸς ἀκόμη κόσμος δὲν ἔμεινε ἕως τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως αἱ καθ' ἡμέραν προσδεύονται βυζαντινὰ μελέται μᾶς ἀποκαλύπτουν.

ΗΡΧΙΣΕ νὰ ἐκδίδεται εἰς Παρισίους μετὰ τυπογραφικὴν πολυτέλειαν σπουδαιότατον ἔργον διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν τέχνην: «*Ιστορία τῆς τέχνης*», ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας», ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διακεκριμένου τεχνολογικοῦ André Michel, ἐφόρου τῶν Ἑθνικῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας καὶ καθηγητοῦ εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Λούβρου. Τὸ περισπούδαστον τοῦτο δημοσίευμα ἐνδιαφέρει μεγάλως καὶ ὅσους ἐνασχολοῦνται εἰς τὰ βυζαντινὰ πράγματα διότι ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ τοῦ ἐκδοθέντος ἡδὴ Α' τόμου ἔγραψεν ὁ κ. Γαβρ. Μιλλέ «*Βυζαντινὴν τέχνην*» (σελ. 127 - 301) μετὰ εἰκόνας ἀριστοτεχνικὰς τῶν σπουδαιότερων βυζαντινῶν μνημείων. Ἡ *Βυζαντινὴ τέχνη* τοῦ συμπαθοῦς βυζαντινολόγου εἶναι ἡ οὐσιωδέστερα συγγραφή, καὶ ἡ ἀριωτέρα περίληψις τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς τέχνης κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ τῶν μεγάλων προόδων, τὰς ὁποίας ἐπετέλεσαν κατὰ τὸ τελευταῖον αἰῶνα καὶ μελέται αὐταί, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐπιφανὴ θέσιν κατέχουσιν αἱ ἐργασίαι τοῦ καθηγητοῦ ἐν τῇ École des Hautes Etudes τῶν Παρισίων κ. Γαβρ. Μιλλέ. Ἡ τέχνη αὕτη, λέγει ἐν συμπεράσματι ὁ συγγραφεὺς, μᾶς ἀφῆκεν ἀρκετὰ περισπούδαστα μνημεῖα, ὅχι μόνον τὰς μεγάλας ἐκεῖνας διακοσμητικὰς συνθέσεις, αἱ ὁποιαὶ χαρακτηρίζουν τὸ ἴδιον αὐτῆς ἰδανικόν... ἀλλὰ καὶ συνθέσεις, ἐν ταῖς ὁποίαις κατώρθωσεν, ὑπερπλήθυσεν τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὰς διδασκάλους αὐτῆς, νάνευσεν καὶ πάλιν τὸ εὐγενὲς καὶ ἡρεμὸν ἰδανικόν τῆς ἐλευτέρας Ἑλλάδος».

Α. Α.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΝΕΟΝ μελόδραμα τοῦ Ἑλληνος συνθέτου Σαμάρα «*Mademoiselle de Belle-Isle*» ἐπροκάλεσε τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν εἰς Γένουαν. Ὁ Σαμάρας ἐπανελημμένως παρουσιάσθη εἰς τὴν σκηνὴν ἐπενεφημῶμενος. Ὁ «Αἶων» τοῦ Μιλάνου γράφει ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ἀποκαλύπτει μουσικὸν μεγάλως δυνάμειος Μέρη τινὰ τοῦ ἔργου εἶναι ὑπερόχως ἐμπνευσμένα, καὶ τὰ μέρη αὐτὰ δὲν εἶναι ὀλίγα. Ἡ Ἐργασία λέγει ὅτι ὁ Σαμάρας εἶναι κάτοχος μουσικῆς μορφώσεως ὅχι συνθησισμένης καὶ ὑψηλοῦ πόθου πρὸς τὴν τελειότητα καὶ τὴν ἐκζητήσιν τοῦ ὠραίου.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΕΠΕΙΤΑ ἀπὸ τόσας εὐμενεῖς κρίσεις καὶ διθυράμβεις διὰ τὸν πρῶ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανόντα Γερ-

μανὸν ζωγράφον Μπαϊκλιν, ἔρχεται τώρα ὁ Μάυερ-Γκραίφε νὰ τὸν ἐπικρίνῃ καὶ νὰ προκαλέσῃ μετὰ τὸ βιβλίον του «*Der Fall Boecklin und die Lehre von den Einheiten*» τὴν μὴν τῶν θαυμασμάτων τοῦ Γερμανοῦ καλλιτέχνη. Ὁ Μάυερ-Γκραίφε λέγει ὅτι ὁ Μπαϊκλιν συνενώνει ἐν ἑαυτῷ ὅλα τὰ λάθη κατὰ τῆς λογικῆς τῆς τέχνης, τὰ ὁποία διέπραξαν ὅλοι οἱ Γερμανοὶ. Ὅτι τὰ λάθη αὐτὰ εἶναι λάθη μιᾶς φυλῆς ὁλοκληρῶν καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Μπαϊκλιν διέπραξε νέα λάθη. Ὅτι ὁ Μπαϊκλιν ἐπεριφρόνει ὅλους τοὺς ἀθηθινὸν ζωγράφους. Καὶ ὅσον κάθε καλλιτέχνης ἐπροσπάθει νὰ ζητήσῃ νέον δρόμον, νέους τρόπους ἐκφράσεως, τόσον σκληρότερα τὸν κατεδίκαζεν ὁ Γερμανὸς διδάσκαλος.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ὁ κ. Α. Σ. Ἀρβανιτόπουλος ἐξέδωκεν εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος, ἀνατυπωθὲν ἐκ τῆς «Ἀθηνᾶς» μελέτην του περὶ νέου ἀποσπάματος τοῦ Διοκλητιανείου Διαγράμματος ἐκ Τεγέας.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέδωκεν, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὸ ἔτος 301 μ.Χ. διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκανονίζοντο αἱ τιμαὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ὀνίων τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀκόμη, ὡς καὶ τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἐπαγγελματιῶν δι' αὐτοῦ ἐπεβάλλετο πονὴ θανάτου εἰς ἐκεῖνον τὸν ἔμπορον ἢ ἐπαγγελματίαν, ὁ ὁποῖος ἐπώλει εἰς τιμὴν ἀνωτέραν ἐκείνης, ἢν ἀνέγραφεν ἢ ἐπίσημος αὕτη ταρίφα τοῦ Διοκλητιανοῦ. Πολὺ περιεργαί καὶ ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ διατιμήσεις αὐταί, δεικνύουσιν τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις.

Τὸ ἐπίσημον κείμενον ἦτο λατινιστὶ, ἀλλ' αἱ διαφοροὶ πόλεις εἶχον καὶ μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. ἐσώθησαν δὲ μέχρι τοῦδε 55 περίπου τεμάχια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν (Ἑλλάδα, Μικρὰν Ἀσίαν, Αἴγυπτον, κτλ.) διότι ὡς φαίνεται ἐκεῖ ἦτο μεγαλειότερος ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς ἀσυνειδησίας τῶν ἐμπόρων ἐξ αὐτῶν δὲ συνηρημολόγησαν οἱ ἀρχαιολόγοι μέγα μέρος τοῦ ὅλου κειμένου.

Τὸ νέον ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον εὗρεν ἐν Τεγέᾳ καὶ δημοσιεύει καὶ ἀναλύει ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος, εἶναι σπουδαιότατον, διότι δι' αὐτοῦ παρέχονται ἀγνωστα εἶδη, ἰδίως ἀρώματα, φάρμακα καὶ ἱατρικὰ, πρὸς δὲ τούτοις κατὰ τινα εἰκασίαν τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου, περιείχοντο καὶ ἀποστάσεις σημαντικῶν λιμένων εἰς μίλια διὰ θαλάσσης διὰ νὰ κανονίζωνται οἱ ναυλοὶ. Τοῦτο καθιστᾷ τὴν εὐσυνειδητοῦ καὶ μετὰ πολλῆς δευδεολογίας γραφεῖσαν νέαν αὐτὴν ἐργασίαν τοῦ ἡμετέρου ἀρχαιολόγου ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν.

Χάριν περιεργείας ἀναφέρομεν ἀπὸ τὴν ταρίφαν τοῦ Διοκλητιανοῦ μερικὰς τιμὰς μετὰ τὴν ἀντίστοιχον σήμερον ἀξίαν εἰς χρυσὰ φράγκα. ἐννοεῖται δὲ ἐκάστη γραφομένη τιμὴ τοῦ διαγράμματος τούτου εἰς τὸ ἀνότατον ὄριόν τῆς, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πονὴ θανάτου δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπερβῇ τις.

Κρέατα

«Κρέως βοείου, λίτρα μία δηνάρια ὀκτώ» = φρ. χρ. 0,18.

«Κρέως ἀρνείου, λίτρα μία δηνάρια δώδεκα» = φρ. χρ. 0,27.

«Χοίρου γαλαθνοῦ ἀπὸ γάλακτος, λίτρα μία δηνάρια δεκάεξ» = φρ. χρ. 0,35.

«Λαγὸς, εἰς δηνάρια ἐκατὸν πενήντα» = φρ. χρ. 3,53.

«Περισσεύων ζεύγος ἐν, δηνάρια εἰκοσι τέσσαρα» = φρ. χρ. 0,54.

Ποτά

«Ζύθου, Ιταλικός εκτεὺς εἰς (= ἡμίσεια λίτρα) δη-
νάρια δύο» = φρ. χρ. 0,04

Εἶδη πολυτελείας καὶ ἄλλα.

«Πτερόν παόνιον κάλλιτον ἔν. δηνάρια δύο» = φρ.
χρ. 0,04.

«Τάτης, Καππαδοκικός ἢ Ποντικός δηνάρια τρι-
χίλια» = φρ. χρ. 67,50.

«Ἀμαξα, δίτροχος μετὰ ζυγοῦ χωρὶς σιδήρου» δη-
νάρια ὀκτακόσια» = φρ. χρ. 18,00.

«Λίνου τοῦ καλουμένου στυπίου πρώτης φώρης,
λίτρα μία δηνάρια εἴκοσι τέσσαρα» = φρ. χρ. 0,54.

«Μελανίου, λίτρα μία δηνάρια δώδεκα» = φρ. χρ.
0,27.

Ἐπαγγέλματα

«Κουρεῖ, καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον, δηνάρια δύο =
φρ. χρ. 0,04

«Εἰκονογράφῳ τρεφομένῳ, ἡμερήσια» δηνάρια ἑκα-
τὸν πενήντα» = φρ. χρ. 3,53.

«Χαμαιδασκάλῳ, ὑπὲρ ἑκάστου παιδὸς μηνιαία
δηνάρια πενήντα» = φρ. χρ. 1,18.

«Δικολόγῳ ἢ τοι νομικῷ, μισθὸν ἐντεύξεως» δηνάρια
διακόσια πενήντα» = φρ. χρ. 5,88

«Δικολόγῳ ἢ τοι νομικῷ, μισθὸν διαγνώσεως» δηνά-
ρια χίλια» = φρ. χρ. 23,50.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΕΝ τῇ Γενικῇ Ἐφορείᾳ τῶν ἀρχαιοτήτων κατετέ-
θησαν πρό τινας πολλὰ πηλίνα εἰδώλια, ἄρτια καὶ
μὴ, εὐρεθέντα ἐν Κερκύρᾳ ἐν θέσει Λαγκάδια τῶν
Καρουθῶδων ἐν τῷ κτήματι τοῦ Ἰ. Μουζακίτου. Εἶνε
ταῦτα ἀρχαῖα, τῶν ἀρχῶν τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος
καὶ παριστώσι τὴν Ἀρτεμιν ὁρθίαν, πρὸ ταύτης δ'
ἐνίοτε μικρὰν δορκάδα ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ἀρτέμι-
δος ἀναγεγλυμμένην. Τὰ εἰδώλια ταῦτα ὁμοιάζουσι
καταπληκτικῶς πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Καραπάνου ἐν ἄλλῃ
θέσει τῆς Κερκύρας (Κανόνι) εὐρεθέντα πρὸ ἐτῶν εἰδώ-
λια, ἅτινα εἶνε νῦν ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μου-
σεῖῳ δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Καραπάνου μετὰ τῆς λοι-
πῆς μεγάλης αὐτοῦ συλλογῆς.

Τὰ νέα εἰδώλια θὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ Μουσείῳ
Κερκύρας.

ΟΜΟΙΩΣ κατετέθησαν παρὰ τῇ Γενικῇ Ἐφορείᾳ
τὰ ὀλίγα εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς, τὴν ὁποίαν
κατὰ τὸ θέρος ἐνήργησεν ὁ κ. Ῥωμαῖος πλησίον τοῦ
Ἀγ. Πέτρου τῆς Κυνουρίας. Τὰ εὐρήματα ταῦτα, ὀλίγα
μικρὰ ἀγγεῖα τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος καὶ τμήμα
ἀρχαίου πηλίνου Γοργονείου, μικρὰν ἔχουσι καθ'
αὐτὰ ἀξίαν, χρησιμεύουσι δὲ μόνον, ὅπως δι' αὐτῶν
καθορισθῇ ἡ χρονολογία τῶν ἀνασκαφέντων μερῶν.
Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ κ. Ῥωμαίου ἔγενεν ἐκ τῆς θέσεως
«Σ τοὺς Φογεμένους» πλησίον τοῦ Ἀγ. Πέτρου ἐπὶ τῶν
τριῶν σωρῶν λίθων, οἵτινες ἦσαν γνωστοὶ καὶ ἔδω-
ρον ὡς οἱ ὑπὸ τοῦ Πανσανίου μνημονεύονται Ἐρ-
μαῖ, οἵτινες ἔχρησιμεύον ὡς σημεῖον τῶν ὁρίων με-
ταξὺ τῆς Λακωνικῆς, τῆς Τεγεάτιδος καὶ τῆς Ἀργείας
χώρας. Ὁ κ. Ῥωμαῖος, ὡς ἐκ τῶν παρατηρήσεων
τῆς ἀνασκαφῆς του, δέχεται ὅτι οἱ σωροὶ οὗτοι ἦσαν
τάφοι ἀρχαῖοι κατεσκευασμένοι ὁμοίως πρὸς τύμβους.
Ἐντὸς ἐνὸς τούτων εὐρέθη τὸ τμήμα τοῦ πηλίνου ἀρ-
χαίου εἰδωλίου καὶ μία ἐπιτύμβια (:) ἐπιγραφὴ ἀρχαι-
κῶν χρόνων. Ἐπίσης ἔσκαψεν ὁ κ. Ῥωμαῖος καὶ εἰς
τὴν θέσιν Μαρμαράλενα ἡμισίαν ὥραν μακρὰν τοῦ
Ἀγ. Πέτρου, εὗρε δὲ λείψανα συνοικισμοῦ τοῦ 4 ἢ 3
π. Χ. αἰῶνος καὶ, τὸ σπουδαιότερον, μίαν σχετικῶς
καλῶς διατηρουμένην ἀρχαίαν κεραμευτικὴν κάμινον.

ΕΣΧΑΤΩΣ ἐξετέθη ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ (αἰθούσα
ἔργων Ἀ' αἰῶνος) ἡ ἐνταῦθα ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ
Ἀ. Δηλιγιάννη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φαλήρου 6 πλησίον τοῦ
στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου εὐρεθεῖσα μαρμαρινὴ κε-
φαλὴ, ἣτις εἶνε ἀντίγραφον Ῥωμαίων χρόνων τῆς
πρὸ ἐτῶν ἐν Ἐλευσίνι ὑπὸ Φιλίου εὐρεθείσης περιφί-
μου κεφαλῆς, ἣτις ὑπὸ τινων νομίζεται ὅτι παριστᾷ
τὸν Εὐβουλέα καὶ εἶνε ἔργον τοῦ Πραξιτέλους. Τὸ
Μουσεῖον ἡμῶν κέκτηται νῦν τρεῖς τοιαύτας κεφαλὰς.

Κ.

Ο ἐν Θήβαις εὐρισκόμενος ἔφορος τῶν ἀρχαιοτή-
των κ. Κεραμόπουλος ἀνέφερεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον
τῆς Παιδείας, ὅτι ἐνεργῶν ἀνασκαφὰς μεσημβρινῶς τῆς
πόλεως ἀνεκάλυψε δύο τάφους, ἐντὸς τῶν ὁποίων
ἀνευρέθησαν διάφορα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα.

Ἦδη ὁ κ. ἔφορος ἐνεργεῖ ἀνασκαφὰς πρὸς νότον
τῆς πόλεως, εἰς τὴν θέσιν «Δραγατσούλα».

ΕΠΙΣΗΣ ὁ σχολάρχης Διαβολιτσίου ἀνήγγειλεν εἰς
τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅτι εἰς τὸ χωρίον
Μπουναζὶ ἀνευρέθη ἐντὸς ἀρχαίου ναοῦ πλάξ μήκους
65 ἑκατ. τοῦ μέτρου καὶ πλάτους 55 ἑκ. φέρουσα ἐπὶ
τῆς μιᾶς ὀψευς 41 ὀνόματα ἀρχαῖα. Παρὰ τὸν ναὸν
αὐτὸν εὐρέθησαν καὶ τεῖχη πελασγικὰ ὡς καὶ λεί-
ψανα ἀρχαίων πυργῶν.

(Σημ. — Πρόκειται περὶ τῆς ἐν θέσει «Γρεμπενή»
τῆς περιφερείας «Γαράντζας» τῆς Ἀνδανίας εὐρεθεί-
σης πρὸ μηνῶν κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ «Ἁγίου
Δημητρίου» ἐπιγραφῆς, περὶ ἧς μοῦ ἔγραψεν ὁ ἐκεῖ ἱε-
ρεὺς καὶ δημοδιδάσκαλος κ. Ν. Γρόνος καὶ μοῦ ἔστειλε
καὶ ἀντίγραφον προχειρὸς ληφθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς
πλακῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐκτυπὸν ἡ πλάξ ἔχει κατὰ
τὸν κ. Γρόνον ὕψος 0,60 πλάτος 0,65 πάχος 0,15.
ἀναγράφονται ἐπ' αὐτῆς «εἰσφοραὶ» πιθανῶς ἢ μετα-
γραφαὶ τῶν ἀσφαλῶν γραμμάτων ἔχει ὡς ἑξῆς:

(Στήλη Ι) .... | .... | .... | Μνασίστρατος Δ Μ Δ Σ

.... | Ὡσοκλῆς Σ Σ Σ (?) ... | Ἀντόνικος (?) Μ Δ Σ ... |

Ἐπίχαρτος Μ Δ Σ ... | δάμων Μ Μ Σ Σ | Σιμίας

Δ Δ Π Σ Σ Σ Σ | Ὡσοκλῆς Μ Μ Μ ... | Αἰσχρίων Μ Μ Δ Π Σ Σ Σ

| Δαμόστρατος Σ (?) Σ ... | (στήλη ΙΙ) ..... | .... |

Θρασύμαχος (?) Μ Μ Μ Σ Σ Σ Σ ... | Πάνσωος Μ Μ Δ Δ Σ Σ Σ ..

... | Χαιρήμων Μ Μ Μ Δ Π Σ ... | Ἀριστοκράτης Δ Δ Δ Σ Σ Σ Σ

... | Εὐμαρ .ας Μ Δ Σ Σ Σ Σ ... | .... | Ὡσοκλῆς

| .... | Ἐρατίας ... | Ἀ[λε]ξάνδρος ... | (στήλη

ΙΙΙ) ... | Λυκοῦργος ... | Ξενοκράτης ... | Ἀρίσταρ-
χος Δ Σ Σ | Ὡσοκλῆς Μ Σ Σ Σ ... | Δάμωκος (?) Δ Δ Π Σ Σ Σ Σ

... | Δάμωκος Μ Μ Σ Σ Σ Σ ... | Λυκοῦργος Δ Δ Π Σ Σ Σ Σ

| Ἀγίων (?) Μ Δ Δ Π Σ Σ Σ | Ὡσοκλῆς Δ Δ Σ | Εὐμάριος Δ Δ Π Σ Σ Σ Σ

| .... | Δαμόστρατος Σ (?) Σ ... | Δαμύλος Μ Σ Σ Σ Σ Σ Σ

... | Ὡσοκλῆς Μ Δ Π Σ Σ Σ ... | (ὁ δεῖνα) ... Μ Μ Μ Δ Π Σ Σ Σ Σ

Σ Σ Σ Σ. Τὰ σημεῖα δηλοῦσι τὸ μὲν Μ τὴν μίαν μνῆν

τὸ Σ τὸν ἑνα στατήρα, τὸ Δ τὸς δέκα στατήρας, τὸ
Π τὸς πέντε στατήρας, τὸ < τὸν ἡμισυν στατήρα ἔχει

πλησίον εὐρέθη καὶ ἀρχαῖος ναὸς καὶ ἑτέρα ἐπιγραφὴ

μὲ μόνον τὰ ἴχνη «... νεων... | ... ια... | ... ταρ...»).

ΑΝΕΓΕΙΡΟΜΕΝΗΣ οἰκίας τινὸς ἐν Ἀθήναις, εὐ-
ρέθη μέγα στρογγύλον ἐπιτύμβιον μνημεῖον ὕψους
1,30 διαμέτρου 0,19 μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀντίγονος |
Διονυσίου | Ἀραρήνιος» καὶ ὀλίγον κατωτέρω «Ἀθή-
ναιος | Ἀφροδισίου?». Οὐδεμίαν γλῶσσαν ἔχει τὸ
μνημεῖον πλὴν μικρᾶς ταινίας ἀνω Ἐκ τοῦ σχήματος
τοῦ Α καὶ Σ διακρίνεται ὅτι εἶναι τοῦ α'. π. Χ. ἔως
τοῦ α'. μ. Χ. αἰῶνος Ἡγήθη δὲ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων εἰς
τὸ ἐνταῦθα Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον.

Ο εἰσαγγελεὺς Τριπόλεως κατέσχεν εἰς τὸν Ἀγλα-
δόκαμπον τῆς Ἀργολίδος πρὸ τινος χρόνου χαλ-
κοῦν ἀγαλμάτιον Σατύρου καθημένου, πωγωνόφρου,
μὲ τὴν δεξιὰν πρὸς τὰ ἔμπροσθαι καὶ τὴν ἀριστεράν πρὸς
τὰ ὀπίσθαι.

Εἶναι τέχνης ἀρχαῖκῆς ὥραιας καὶ λίαν ἐκφραστι-
κὸν ὁμοιάζει μὲ ἔργον τοῦ ἀγγειογράφου Χαχου-
λιάνου, εἰς ὁμοίαν ἐξέγερσιν ἐπίσης εὐρισκόμενον ὡς
ὁ ἐν λόγῳ Σάτυρος.

Ἐχει ὕψος 10 ἑκατ. περίπου εἶναι δὲ ἄγνωστον ποῦ
εὐρέθη. Ὁ κάτοχος αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὸ Πλημμελει-
οδικεῖον Ναυπλίου καὶ ἐκεῖ εὐρίσκεται τώρα τὸ ἀγαλ-
μάτιον.

ΗΓΓΕΛΘΗ ἀπὸ τὴν Κων(πολιν) ὅτι ὁ καθηγητὴς
Βίνκλερ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μακρίδη βέη, τοῦ
Μουσείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐξέδραμον εἰς Μπο-
γὰς—Κιοὶ κεῖμενον πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Κιζιλ-Τομάκ.
Ἐκεῖ ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἀρχαίων ἀντικειμένων κα-
τώρθωσαν νὰ ἐξακριβώσιν, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἀνήκει
εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ 15ου π. Χ. αἰῶνος. Συνέλεξαν
ὡσαύτως πινακίδας σφηνοειδεῖς αἱ ὁποῖαι πολὺ ὁμοιά-
ζουσιν πρὸς τὰς ἀνακαλυφθεῖσας ἐν Τελ-Ελ-Ἀμαρνᾶ τῆς
Αἰγύπτου, τὰς περιεχοῦσας τὰς ἀλληλογραφίας τῶν δι-
αφόρων βασιλέων καὶ ἀντιβασιλέων τῆς Ἀσίας μετὰ
τῶν Φαραῶ Ἀμενόφιδος Γ' καὶ Δ'. Οὐδεμίαν λοιπὴν
ἀμφιβολίαν, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ
τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ. Ἐξ ἄλλου ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ
σφηνοειδὴς γραφὴ καὶ ἡ Βαβυλωνιακὴ γλῶσσα ἐχρη-
σιμοποιοῦντο διὰ τὰς ἐπισήμους ἀλληλογραφίας καὶ
εἰς χώρας κειμένας εἰς τὰ κέντρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
Ὁσαύτως παρατηρεῖται ἐν Μπογὰς—Κιοὶ λαξευμένη
ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου, μακρὰ σειρὰ παραστάσεων ἀνα-
γλῶφον, ὡς καὶ μεγάλη ἐπιγραφὴ ἀτυχῶς σοβαρῶς
ἠκρωτηριασμένη. Ἀλλὰ τὰ μνημεῖα ταῦτα περιεγρά-
φησαν ἡδὴ ὑπὸ πολλῶν περιηγητῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Τε-
ξιέ, Περρό κλπ.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΚΑΤΑ τὴν συνέλευσιν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπι-
κῶν Ἀγώνων τῆς 26 Ὀκτωβρίου, ὁ Διάδοχος
προσφωνῶν εἶπε μεταξὺ ἄλλων:
«Νικηταὶ ἢ ἡττημένοι ἐν τῷ Σταδίῳ, καθ' ἣν ὥραν
θὰ φέρωμεν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν ἢ τῶν ξένων ἡμῶν
τὸν κότινον τῆς Ὀλυμπίας, θὰ ἔχωμεν ὑπερηφάνως
τὸ δικαίωμα νὰ ὑπολαμβάνωμεν, ὅτι στέφει καὶ ἡμᾶς
ὁ στέφανος ἐκεῖνος, οὗ ἀξιοῦνται νὰ τύχῳσι καὶ ἐννῆ,
εἰς ἃ ἔλαχεν ὁ κληρὸς δι' ἐξελίξεως καθημερινῆς καὶ
δι' ἐργασίας ἀνενδότης ν' ἀναδειχθῶσιν ὡς συντελε-
σταὶ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας τῆς ἀνθρωπότητος».

«Εἰς ἀνάδειξιν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ὡς τῆς
κολυμβήθρας τοιαύτης ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως ἐκάλεσα
ὑμᾶς συνεργάτας. Πᾶς λίθος, ὃν θὰ συνεισφέρετε εἰς
ἔργον τοιοῦτο, θὰ εἶνε συμβολὴ πολῦτιμος εἰς τὴν
ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἀριστεροῦς μεγάρου ὑφ' ὃ φαντά-
ζεται μέλλοντα νὰ στεγασθῇ μίαν ἡμέραν τὸν Ἑλλη-
νισμόν ὁλόκληρον πᾶσα ἑλληνικὴ ψυχὴ. Ἐπὶ τοιαύτῃ
ὑπηρεσίᾳ εὐχαριστῶ Ὑμᾶς ἐκ τῶν προτέρων ἐξ ὀνό-
ματος τῆς Πατρίδος».

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Βιβλία

Ἐξεδόθησαν τελευταίως εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τὰ
«Στοιχειώματα Διάφορα» τοῦ Ἀνδρ. Λασκαράτου
ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ πρὸ 4 ἐτῶν ἀποθανόντος ποιητοῦ Χά-
ριν τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀναδημο-
σιεύομεν τὴν ἐπομένην σημείωσιν τοῦ ἐκδότου, ἡ ὁποία
ἐρχεται ὡς ἐπίλογος τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου:

«Ἐπρεπε ἀπὸ τριάντα δύο χρόνια ἀφοῦ ἔγινε ἡ
πρώτη ἔκδοσις τοῦ βιβλίου τούτου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν
τοῦ πατέρα μου, ἔπρεπε μὲ τὴν τυπογραφικὴν πρόδο-
ν τοῦ ἐκάμαμε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δευτέρα αὕτη ἔκδοσις
νὰ εἶνε ἐντελέστερη ἀπὸ τὴν πρώτην. Καὶ ὅμως...
παρουσιάζεται καὶ ἀνομοιόμορφη, καὶ ὄχι καλλίτερη».

«Εἶνε βαρετὸ πρᾶγμα ἡ λεπτομερὴς διηγήσις τῶν
περιπετειῶν τῆς Φαίνετα ἂν τυπογραφικῶς κάπως
ἐπροοδεύσαμε, δὲν ἐπροοδεύσαμε ὅμως καὶ πολὺ ὡς
ἄνθρωποι».

«... Ἀρχισε ἡ ἔκδοσις εἰς ἑνα τυπογραφεῖον εἰς
τὴ Σύρα, μὲ τὴ συμφωνίαν νὰ γένωνται ἐκεῖ ἡ διόρ-
θωσις, καὶ μόνον τὰ δύο πρῶτα τυπογραφικά φύλλα
νὰ μοῦ σταλθοῦν εἰς τὴν Κεφαλονίαν νὰ τὰ ἐξετάσω
καὶ ἐγώ».

«Τὰ ὀκτὼ τυπογραφικά λάθη τῶν πρώτων δοκι-
μίων μὲ ἔπεισαν ὅτι ὅλη ἡ ἔκδοσις ἔπρεπε νὰ περάσῃ
ἀποκατάτου ἀπὸ τὰ μάτια μου. Καὶ ἔγινε νέα συμφω-
νία ὡς πρὸς τοῦτο».

«Ἀλλὰ ἔπειτα ὁ τυπογράφος μὲ τὸν τρόπον του,
δηλαδή μὲ τὴν ἀταξίαν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν δοκι-
μίων καὶ μὲ τὴν σιωπὴν του, μὲ ἀνάγκασε νὰ τὸν εἰδο-
ποιήσω νὰ παύσῃ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐκδόσεως.
Παράξενον μοῦ ἐφάνη πολὺ, ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν
μου αὕτην, ὅχι μόνον δὲν ἔφερε καμμίαν ἀντίρρηση
καὶ δὲν ἐδυσσεύσθη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκεῖ φίλον εἶπε
ὅτι: «ἐφρόνι δι' ἀμαρτάνει ἐκτυπῶναι εἰς τὸ τυπογρα-
φεῖον τὸν ἀσβεστὸν σύγγραμμα».

«Καὶ εὐχαριστήμενος, ὡς φαίνεται, διὰ τὴν ἀπαλ-
λαγὴν του, μοῦ ἀπέστειλε τὰ ἐννέα τυπογραφικά φύλλα
ποῦ εἶχε τυπωμένα, ὅπου ἀφαίρεσε τὴν πρώτην σελίδα
ποῦ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ τυπογραφείου του ἵσως διὰ
νὰ μὴ μάθῃ ὁ κόσμος ὅτι ἐννέα ὁλόκληρα τυπογρα-
φικά φύλλα τοῦ ἀσβεστοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀνδρέα
Λασκαράτου ἐτυπώθησαν εἰς τὸ εὐσεβεῖς τυπογραφεῖον
τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοῦ ἀνθρώπου».

«Μετὰ τὸ νανύγιον τοῦτο καὶ ἔπειτα ἀπὸ διαφορᾶς
ἄλλης προσπάθειες εἰς τὴν Κέρκυρα καὶ εἰς τὰς Ἀθή-
νας, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ τύπωσις, εἰς τὰς ὁποίας
ἀπέτυχα, ἐστοχάσθηκα νὰ τὴν ἐξακολουθήσω εἰς τὴν
Κεφαλονίαν. Εἶχα τὴν ἐλπίδα ὅτι τὰς ἀτέλειες τοῦ ἐδῶ
τυπογραφείου ἡθελε τὰς ἀναπληρῶσιν ἡ φιλοτιμία τοῦ
τυπογράφου· ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο τὴν ἐσφαλα. Ἐτοί-
κα ἐτυπώθησαν ἐδῶ, μόνον δύο μοῖσι τυπογραφικά φύλλα
κατὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ ἀφοῦ ἐφθασα καὶ ἐδῶ εἰς ἄλλο
ἀποχώρητον, ἐστοχάσθηκα εἰς τὸν φίλον Κύριον Διονύ-
σιον Ἑγγέσην εἰς τὴν Πάτρα διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας,
ἂν δυνατόν ἐκεῖ, τὴν κακὴν αὐτὴν ἔκδοσιν».

«Ἐντυχῶς, μὲ τὴν φιλικὴν συνδρομὴν του—διὰ τὴν
ὁποίαν πολὺ τὸν εὐχαριστῶ—ἐφθάσαμε εἰς τὸ τέλος.
«Βεκόπενα νὰ τυπώσω καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ πατέρα
μου, ἀλλὰ πρέπει νὰ περάσῃ πολὺς καιρὸς διὰ νὰ μοῦ

ἐξαλειφθῶν ἡ ἐντύπωση, τοῦ μου ἔμειναν ἀπὸ τὲς ὄχι ἀνέξοδες περιπέτειες αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως.
«Αργοστόλι 6 Αὐγούστου 1905»

Γ. Α. Α.

Ἐφημερίδες:

Εἰς τὸ φύλλον τῆς 1 Νοεμβρίου τῆς ἐφημερίδος «**Λ' Hellenisme**» γράφει περὶ τῆς Ἑλληνοφρονομανικῆς ὀήξεως ὁ Μὰξ Νορδάου ὅπου καταδεικνύει τὴν ἀδικον διαγωγὴν τῶν Ρουμάνων καὶ προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὸν κοινὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ τοὺς ἐνώσῃ με τοὺς Ἕλληνας

Ὁ κ. Δ. Ἀναστασόπουλος ὁ Ἀθηναῖος γράφει εἰς τὸ «**Ἄδτυ**» τῆς 8 Νοεμβρίου ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον *Γκαυλάτσερ ὁ Γότθος καὶ Μουσαῖος ὁ Ἕλλην*. Ἰδοὺ ἡ κατακλείς τοῦ ἁρθρου: «Τὸ Χριστιανικὸν τοῦ Γκαυλάτσερ πνεῦμα τὸ ἀκουσίως τὸν αὐθαδιάζον εἰς κάθε φράσιν τοῦ τὸ ἑλληνικὸν τοῦ Ἕλληνας ποιητοῦ, τὸ ἐν συνειδήσει πλήρει καὶ ἀκραίᾳ ἀναδιδόμενον ὡς ἄρωμα ἀπὸ κάθε στίχον, ἰδοὺ ὅ,τι τοὺς χωρίζει ὡς ἄβυσσος.

Τὸ «**Νέον Ἄδτυ**» γράφει:

«Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τῶν «Παναθηναίων» ὁ κ. Βέης δημοσιεύει τρία ἀκριτικὰ τραγούδια τῆς Πελοποννήσου Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν τὴν σημασίαν τῆς ἐργασίας αὐτῆς πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν τελευταίων μνημείων τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως τῶν συνδεομένων πρὸς τὸν περιήρημον αὐτὸν ἥρωα τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ δὲν νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ συγκαθώμεν τὸν κ. Βέην, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται καὶ ἄλλαι ἐργασίαι τοιαύτης σπουδαιοτάτης φύσεως.

«Υποθέτομεν ὅμως ὅτι εἶνε καιρὸς αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰς ἐργασίας νὰ τὰς ἐνισχύσῃ καὶ ἡ Κυβέρνησις: ὁ ἀκριτικὸς ποιητικὸς κύκλος ἔχει διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνυπολόγιστον ἐθνικὴν σημασίαν, πρὸ πολλοῦ δὲ ἔπρεπε τακτικὴ καὶ συστηματικὴ ἐργασία, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νὰ συναρμόσῃ εἰς ἕν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνεκτίμητα πετράδια τῆς μεσαιωνικῆς μας ποιήσεως, κατεσπαρμένα εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου»

Ἡ ἰδία Ἐφημερίς δημοσιεύει ἐν συνεχείᾳ τὰ «**Απομνημονεύματα τοῦ σίρ Ὁράτιου Ρόμπολτ**».

Ο ΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτη, τὴν ὁποίαν δημοσιεύομεν εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο, δὲν εἶναι ἐντελὲς ἀνέκδοτος. Μερικαὶ περικοπαὶ μόνον. Ἀλλ' ἐθεωρήσαμεν καλὸν καὶ διὰ τὰς ἐν λόγῳ μικρὰς περικοπὰς νὰ δώσωμεν πληρέστερον τὸ κείμενον. Τελείως ἀνέκδοτος εἶναι ἡ τρίτη, ἡ ὁποία θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ προσεχές.

Ἡγγέλθη χθὲς ὁ θάνατος τοῦ Νορβηγικοῦ ποιητοῦ Ένρικ Ἰφεν.

Ὁ ποιητὴς κ. Ματσούκας ἐξακολουθεῖ τὰς ἐνθουσιώδεις περιουσίας του ἀνὰ τὴν Κύπρον. Ἡ τελευταία του, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυρηνείας, ἀπέφερε τὸ ποσὸν τῶν 400 λιρῶν αἱ ὁποῖαι ἀπεστάλησαν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Ράλλην ὑπὲρ τοῦ Ἑθνικοῦ Στόλου.

Κατὰ τοὺς προσεχεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας θὰ διοργανωθῶν ἀρχαιολογικαὶ ἐκδρομαὶ ὑπὸ τῶν γραφείων Λίβερετ καὶ Γκιόλμαν ἡ τοῦ Λίβερετ εἰς Δελφούς καὶ Κόρινθον, ἡ δὲ τοῦ κ. Γκιόλμαν εἰς Κόριν-

θον, Μυκῆνας. Τίρυνθα, Ἐπίδαυρον, Δελφούς καὶ Ὀλυμπίαν.

Διάφορα ἔπαθλα ὠρίσθησαν ὑπὸ μελῶν τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ἐπίσης ὑπὸ ἰδιωτῶν.

Ἀλυτάρχης διωρίσθη ὁ κ. Μιλτιάδης Νεγρεπόντης καὶ βοηθὸς αὐτοῦ ὡς Γυμνασάρχης ὁ κ. Ἰωάννης Χρυσάφης. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀγῶνων θὰ διορισθῶν ἐκ τῶν ξένων ἐπιτροπῶν ἐπίτιμοι Ἀλυτάρχαι ἄλλογενεῖς, ἄλλοι ἐκάστην ἡμέραν.

Ἀπὸ τῆς 3 Νοεμβρίου, ἤρχισεν ἡ ἐκδοσις ἐβδομαδιαίας, ἀργότερα καθημερινῆς, ἐφημερίδος «Ἑλληνισμός» ὑπὸ τοῦ συνδέσμου ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως τοῦ καθεστώτος.

Ἀπὸ τῆς 1ης Νοεμβρίου εἰσηλθάν εἰς τὸ 14ον ἔτος τῆς ἐκδόσεως τῶν αἱ «Μούσαι» τῆς Ζακύνθου τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου κ. Λεωνίδα Χ. Ζώη

Τὴν 5 Νοεμβρίου ἔγιναν μετὰ μεγάλῃ ἐπισημότητι τὰ ἐγκαίνια τοῦ Νέου Διδασκαλείου τὸ ὁποῖον ἀνηγγέρθη δαπάναις τοῦ Γρηγορίου Μαργαλή

Ἡ «Πατρίς» τοῦ Βουκουρεστίου ἀγγέλλει ὅτι θὰ ἐκδίδεται ἀπὸ σήμερον ἐν Ἀθήναις ὡς ἐφημερίς καθημερινή

Τελευταίως ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Κύπρου. Ἡ γραμμὴ ἐνώνει τὴν πρωτεύουσάν Λευκωσίαν μετὰ τὴν Ἀμμόχωστον.

Λέγεται ὅτι ὁ Σαμάρας θὰ κατέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς προσεχεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας καὶ θὰ διευθύνῃ ὁ ἴδιος τὸ νέον τοῦ μελόδραμα Mademoiselle de Belle-Isle

Ἀναγγέλλεται ἡ ἐκδοσις νέου βιβλίου τοῦ Μορεάς ὑπὸ τὸν τίτλον Paysages et Sentiments.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἐκ τῆς ἐνδομητρίου παθολογίας τοῦ ἐγκεφάλου *Η ΜΙΚΡΟΓΥΡΙΑ* ὑπὸ Μιλτ. Α. Οἰκονομάκη ἱατροῦ ἐπιμελητοῦ τῆς ἐν τῷ Αἰγινήτειῳ νοσοκομείῳ νευρολογικῆς καὶ ψυχιατρικῆς κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΚΡΙΝΑ, ποιήματα ὑπὸ Ἀγγέλου Θ. Σημηριώτου Ἀθῆναι 1905 σχ. 16ον σελ. 176, δρ. 3.50.

ΓΕΩΛΟΓΙΑ μετὰ εἰκόνων, ὑπὸ Γεωργίου Π. Βουγιούκα Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1905 τυπογραφεῖον Ῥαφτάνη — Παπαγεωργίου σχ. 16ον σελ. 99, λεπτὰ 40.

ΤΟΥ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΕΙΟΥ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΝΕΟΝ ΕΚ ΤΕΓΕΑΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ὑπὸ Α. Σ. Ἀρβανιτοπούλου (ἰδιαιτέρον τεῦχος ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «**Ἀθηνᾶ**» τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας τόμου ΙΗ').

ΑΠΟ ΒΑΡΝΗΣ ΕΙΣ ΣΩΖΟΠΟΛΙΝ ὑπὸ Δημητρίου Χη Δανιήλ. Βάρνα 1905 σχ. 16ον σελ. 48, φρ. 0.50

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΟΥΝΑ ὑπὸ Θαλῆ Ἀθῆναι 1905. Τυπογρ. Παρ. Λεώνη, σχ. 16ον σελ. 164 δρ. 2.

UN POÈTE DE LA VIE MODERNE: EMILE LANTÉ par André - Fage. — 1905 Valenciennes édition de l'Essor Septentrional, 120 bis rue de Paris. Prix 50 centimes.

ΥΛΩΡ «ΣΑΡΙΖΑ» ΑΝΔΡΟΥ

ΚΑΪΡΗ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ
ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΠΙΣΤΗ, Ν. ΚΑΛΙΒΙΝΟΥ ΚΑΙ Α. ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ

Δηλοῦν, ὅτι τὸ θανασίον καὶ παγκοσμίον φήμης ἱαματικὸν ὕδωρ «**Σάριζα**» ἄνδρου ἡγγυημένον, ὡς δις τῆς ἐβδομάδος κομιζόμενον, πωλεῖται παρὰ τῶν ἰδιοκτητῶν Ἀδελφῶν Μπίστη, Σταδίου 33, καὶ διασταύρωσις ὁδοῦ Παρθεναγωγείου, Ν. Καλιβίνου, Ζωοδόχου Πηγῆς 17 καὶ Λεωνίδα Μενδρινού, Ὁφθαλμιατρείου 2. Παράρτημα ἐν Πειραιεὶ ἐδωδιμοπωλεῖον ΣΩΤ. ΒΟΡΡΙΑ—Κεντρικὴ Ἀγορά. Οἱ θέλοντες ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ προμηθεύωνται ὕδωρ χονδρικῶς δύνανται ν' ἀπευθύνωνται ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἰδιοκτῆτας κ. κ. Ἀδελφοὺς Μπίστη καὶ Ν. Καλιβίνου. Αἱ αἰτήσεις τῶν θὰ ἐκτελῶνται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἐν Ἀνδρῶ πηγῆς μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀκριβείας καὶ ταχύτητος.

— 1831 —

"ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ,, ΤΕΡΤΕΣΤΗΣ

(ASSICURAZIONI GENERALI)

ἐταιρικὸν κεφάλαιον καὶ ἀποθεματικὰ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1904

Κορῶναι 247.497.914.42

ΠΥΡΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΘΑΛΑΣΣΑΣΦΑΛΕΙΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΖΩΗΣ

ἐπὶ διαφόρων συνδυασμῶν.

Ἡ ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΥΝΑΠΤΕΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΖΩΗΣ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

Διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γεν. Πρακτορείου
Α. ΒΡΥΖΑΚΗΣ

Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς διὰ τὴν Ἑλλάδα
καὶ Διευθυντῆς τοῦ Εἰδικοῦ Γραφείου Κλάδου Ζωῆς
Ι. ΚΟΥΖΙΝ

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος καὶ Τραπεζίτης ὁ Οἶκος Γ. Π ΣΚΟΥΖΕ

Γραφεῖα: Ἀθῆναι, Ὀδὸς Σταδίου καὶ Ὁφθαλμιατρείου ἀριθμὸς 10.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΠΑΤΗΣΙΟΙΣ

MAISON DE SANTÉ

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ Ἰατροῦ Νευρολόγου καὶ Φρενολόγου.

Ἰδρύται εἰς μαγευτικὴν θέσιν τῶν ὁλοδρόσων Πατησίων, τοῦ ὠραιότατου τούτου καὶ ὑγιεινοτάτου προαστείου τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τέταρτον μόλις ἀπέχοντος αὐτῶν καὶ συγκοινωνούντος δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ἀπείρων μυροβόλων κήπων καὶ ἰδίων κέκτηται κήπον, ὡς καὶ ἄφθονον καὶ διαυγέστατον ὕδωρ.

Ἐν τῇ Κλινικῇ ταύτῃ νοσηλεύονται δέξα καὶ χρόνιά νοσήματα Νευρικὰ καὶ Ἐγκεφαλικά. Μολυσματικὰ δὲ καὶ ἐπικίνδυνα ἐγκεφαλικά δὲν εἰσὶ δεκτά.

Πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ἐφαρμόζονται ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Ψυχοθεραπεία*, ἡ *Ηλεκτροθεραπεία*, ἡ *Υδροθεραπεία*, ἡ *Ανατριψιθεραπεία (Massage)*, ἡ *Μουσικοθεραπεία*, ἡ *Ίατρικὴ Γυμναστική*, ἡ διὰ κατακλίσεως (*alitement*) καὶ ἀπομονώσεως (*isolement*) θεραπεία, ἡ δι' ὕπνου καὶ ὑποβολῆς ἐν ἐροηγόρσει (*suggestion à l'état de vieillesse*), αἱ ἐνέσεις ὁρῶν (*δρροθεραπεία*) καὶ λοιπῶν φαρμάκων κλπ. κλπ.

Πᾶσαι αὗται αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τοῦ νοσήματος καὶ τῶν ἐνδείξεων. Νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία πλήρης: οἱ νοσοκόμοι ἐκ τῶν εἰδικῶν μόρφωσιν λαβόντων καὶ πεπειραμένοι περὶ τὴν νοσηλείαν τοιούτων ἀρρώστων.

Κλῖναι ἀπὸ δέκα δραχμῶν καὶ ἄνω δι' ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ δωματίου, τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἀπασχολεῖται, τῆς θεραπείας, τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἱατρικῶν ἐπισκέψεων.

Ἡ Κλινικὴ συνδέεται διὰ τηλεφώνου μετὰ τὴν οἰκίαν καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ. Ἀρ. τηλεφ. 314.

Οἱ βουλόμενοι νὰ εἰσέλθωμεν ἢ νὰ εἰσαγάγωσι τοὺς ἀρρώστους τῶν δέον ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἰατροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του **16 — Ὀδὸς Ζήνωνος — 16**, ἔνθα δέχεται τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ἢ ΦΡΕΝΙΚΩΝ

καθ' ἐκάστην 8 10 π. μ. καὶ 4-6 μ. μ. πλὴν τῆς Κυριακῆς. — Ἀριθ. τηλεφώνου 200

THE "ATLANTIS", 51 Vesey St. NEW-YORK, U. S. A.

ΕΙΣ ΟΛΟΥΣ ΠΡΟΣΙΤΑ ΤΑ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ,"

Θέλοντες νὰ καταστήσωμεν τὰ «Παναθήναια» προσιτὰ εἰς ὅλους δεχόμεθα καὶ συνδρομητὰς πληρόνοντας κατὰ ὁσέεις.

Ἡ ἐτησίᾳ συνδρομὴ Δρ. - Φρ. 25 θὰ πληρώνεται οὕτω : Δρ. 5 κατὰ τὴν ἐγγραφὴν, δρ. 5 μετὰ 2 μῆνας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Μὲ τὴν 5ην ὅσιν, ἤτοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 8ου μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς, ὁλόκληρος ἡ συνδρομὴ θὰ εἶναι πληρωμένη, καὶ ὁ συνδρομητὴς θὰ λαμβάνῃ ἀκόμη ἐπὶ 4 μῆνας τὸ περιοδικόν.

Αἱ πληρωμαὶ ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας καὶ τὸ ἐξωτερικόν θὰ γίνωνται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ διὰ χαρτονομίσματος ἐντὸς συστημένης ἐπιστολῆς.

I. I. MINETTAS — ΑΘΗΝΑΙ — Τηλ. Διεύθ. MINETTAS

Τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου καὶ Παρθεναγωγείου τραπεζιτικὸν γραφεῖον **I. I. Μινέττα** προμηθεύει οἰονδήποτε ποσὸν ὁμολογιῶν τῶν κάτωθι Ἑλληνικῶν Ἑθνικῶν Δανείων εἰς τὰς τρεχοῦσας τιμὰς τῶν Χρηματιστηρίων Ἀθηνῶν, Λονδίνου καὶ Παρισίων τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὡς τὰς ἀσφαλεστάτας, συμφερωτέρας καὶ εὐκολώτερον διαπραγματευσίμους.

Δάν. τῶν 120 ἑκατομ. τοῦ 1881 ἀποδίδ.	τόκον 4 1/2 ο/ο
» » 135 » Μονοπωλείων τοῦ 1887 »	4 1/2 ο/ο
» » 125 » (Πάγιον) » 1889 »	4 1/2 ο/ο
» » 76,350,000 (Ἰσχυοποιημένον) » 1898 »	5 ο/ο
» » 11,750,000 (Σιδ. Π.Κ. Μελιγ.) » 1900 »	5 ο/ο

Αναλαμβάνει ἐπίσης τὴν προμήθειαν καὶ τῶν ἐξῆς ἀρίστων Ἑλληνικῶν ἀξιών:

Ὁμολ. Λαχειοφόροι τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς δίδουσαι	τόκον 2 3/4 ο/ο
Μετοχαὶ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς	» 4 3/4 ο/ο
» Τραπεζῆς Ἀθηνῶν	» 7 ο/ο
» Τραπεζῆς Κρήτης	» 4 1/2 ο/ο
» Τραπεζῆς Βιομηχανικῆς Πίστεως	» 6 1/2 ο/ο
» Ἑταιρ. Διαχειρίσεως Δημοσ. Προσόδων	» 6 ο/ο
» Σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς	» 6 ο/ο
» » Θεσσαλίας	» 5 ο/ο
» Πανελληνίου Ἀτμοπλοίας	» 6 1/2 ο/ο
» Σιδηρ. Πειρ.-Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου	» 4 ο/ο

Καὶ προσφέρεται τὴν ἐκτέλεσιν πάσης Τραπεζιτικῆς καὶ Χρηματιστικῆς ἐργασίας δεχόμενον ἐντολὰς ἕκ τε τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

ΣΗΜ. Ὑπολογιζομένων τῶν τόκων πρὸς τὰς τρεχοῦσας τιμὰς καὶ τὰ μερίσματα τοῦ τελευταίου ἔτους.

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ Ὁδὸς Ἑρμοῦ Ἀθῆναι

Πλούτος γραφικῆς ὑ-
λης.— Ἐντυπα καὶ ἐπι-
σκεπτήρια καλλιτεχνικά.—
Ἐργοστάσιον φακέλων τέ-
λειον.— Χάρτης τυπογρα-
φικὸς λευκὸς καὶ ἐξαφύλ-
λων παντὸς εἵδους καὶ
ποιότητος.

Εὐθηνία, ταχύτης, ἀκρίβεια.

ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ Γ. Ι. ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΥ & ΣΑΣ Ὁδὸς Γ'. Σεπτεμβρίου 22

ΟΔΑ ΤΑ ΓΑΛΑΚΤΕΡΑ ΕΙΔΗ
ΓΑΛΑ ΑΓΝΟΤΑΤΟΝ
ΠΡΟΣ 80 ΛΕΠΤΑ Η ΟΚΑ

ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΗ ΑΡΚΕΙ
ΔΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΠΕΙΣΗ

ΗΛΥΣΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ

ΣΧΗΜΑ 8ον — ΣΕΛΙΔΕΣ 150-200

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ἐν ΠΕΙΡΑΙΕΙ, Ὁδὸς Ἁγίου Κωνσταντίνου 1. — Ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ: Διεθνὲς Βιβλιοπωλεῖον
Κ. Ἐλευθεροντάκη, Πλατεία Συντάγματος.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ: Δρ. 10. Φρ. 12. — Τιμὴ ἑκάστου τόμου Δρ. 3.

Ὁ πρῶτος τόμος ἐκδοθήσεται τὴν 1 Ἰανουαρίου 1906.

ΣΗΜ. Εἰς τοὺς Συνδρομητὰς τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» ἀποκλειστικῶς, τὰ «ΗΛΥΣΙΑ» παραχωροῦνται εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς συνδρομῆς. Οἱ ἀποστέλλοντες μαζὶ μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» καὶ δρ. 6, Φρ. 7 ἐπὶ πλέον ἐτησίως, θὰ λαμβάνουν τακτικῶς καὶ τὰ δύο περιοδικά.